

Վիդևիր Հովհաննիսյան	Արմենիա Գեղարքունիքի Վերականգնողական Կոմիտե	Der Europäische Gerichtshof für Menschenrechte: Die Besonderheiten seiner	արդյունաբերական արտադրության արտադրության արտադրության	Երևան
------------------------	--	--	---	-------

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Վլադիմիր Հովհաննիսյան

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

գործունեության առանձնահատկությունները,
վճիռների իրավաբանական բնույթը և
զանգատների ներկայացման կարգը

ԵՐԵՎԱՆ 2002

ARMENIAN ASSOCIATION OF INTERNATIONAL LAW

VLADIMIR HOVHANNISIAN

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
The features of activity, the legal nature of its
judgments and the manner of filing applications

A 03 - 00329

YEREVAN 2002

ՀՏԴ 342.7
ԳԱԴ 67.91
Հ 854

- Հ 854 Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան: Գործունեության առանձնահատկությունները, վճիռների իրավաբանական բնույթը և զանգվածների ներկայացման կարգը/ Վ. Հովհաննիսյան, - Եր.: Տիգրան Մեծ, 2002. 120 էջ

Սույն հրատարակության նպատակն է օգնել այն քաղաքացիներին և պաշտոնատար անձանց, ովքեր հետաքրքրվում են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի գործունեությանն առնչվող հարցերով:

Գրքում ոչ միայն տրված են Ղատարանի վերաբերյալ ընդհանուր ընդհանուր տեղեկություններ, այլև մանրամասնորեն նկարագրվում են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան զանգված ներկայացնելու պայմանները և կարգը, զանգվածի բնությանն առանձնահատկությունները և իրավաբանական հետևանքները:

Գիրքը կարող է օգտակար լինել ինչպես իրավաբաններին, այնպես էլ այն անձանց, ովքեր մտադիր են իրենց խախտված իրավունքները և ազատությունները պաշտպանել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում:

Գրքի նախապատրաստումը և հրատարակումը իրականացրել է Միջազգային իրավունքի հայկական ընկերակցությունը՝ Ֆրիդրիխ Էբերտ հիմնադրամի աջակցությամբ:

Ս 1202000000 2002
774 (01)-2002

ԳԱԴ 67.91

ISBN 99930-52-61-2

© Վ.Հովհաննիսյան

Ֆեդինակ Վլադիմիր Համբարձումի Հովհաննիսյան
ՀՀ սահմանադրական դատարանի փոխնախագահ,
Միջազգային իրավունքի հայկական ընկերակցության
խորհրդի նախագահ

Author Vladimir Hovhannisian

Deputy Chairman of the Constitutional Court of the
Republic of Armenia, President of the Council of
Armenian Association of International law

Խմբագիր Արմեն Հարությունյան

Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Editor Armen Harutunian

Doctor of Legal Sciences, Professor

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ստեղծման պատմությունը	8
2. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կազմը, կառուցվածքը և իրավագործությունը	20
3. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիմելու հիմքերը և պայմանները	34
4. Գործերի քննության ընթացակարգը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում	52
5. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռները, որոշումները, դրանց իրավաբանական բնույթն ու կատարման առանձնահատկությունները	74
6. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի գանգատ ներկայացնելու կարգը	94
7. Հավելված 1. Դիմումի օրինակ	98
8. Հավելված 2. Բացատրական ծանոթագրություն Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի համաձայն գանգատի բլանկը լրացնող անձանց համար	102
9. Հավելված 3. Դիմումի օրինակը ֆրանսերեն, անգլերեն և ռուսերեն լեզուներով	107
10. Հավելված 4. Նախարարների կոմիտեի No R (2000) 2 հանձնարարականը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների հիման վրա ներպետական մակարդակով որոշ գործերի վերանայման կամ վարույթի նորոգման մասին	114

11. Հավելված 5. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 45-րդ և 47-րդ կանոններ	116
---	-----

1. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱՆԻ ՍՏԵՂՇՄԱՆ ՊԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը եվրոպական մայրցամաքում գործող միջազգային կարևորագույն տարածաշրջանային կազմակերպություններից մեկի՝ Եվրոպայի խորհրդի մարմիններից է:

Եվրոպայի խորհուրդը, որն ստեղծվել է 1949թ. մայիսի 5-ին Լոնդոնում, նպատակ ունի իր անդամների ջանքերն առավելապես միավորել բոլորի կողմից ընդհանուր արժեք համարվող գաղափարների և սկզբունքների պաշտպանության ու զարգացման, ինչպես նաև նրանց սոցիալական ու տնտեսական զարգացման առաջընթացին նպաստելու համար:

Միջազգային կազմակերպությունն իր նպատակներին հասնելու համար լիազորված է իր մարմինների միջոցով կազմակերպել ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի քննարկում, համաձայնագրերի կնքում, տարբեր կենսոլորտներում համատեղ գործունեության իրականացում, ինչպես նաև մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանություն:

Եվրոպայի խորհրդին անդամակցելը որևէ կերպ չի ազդում այլ միջազգային կազմակերպությունների շրջանակներում անդամ պետությունների համագործակցության վրա:

Եվրախորհուրդը, որի գլխավոր խնդիրն է ժողովրդավարության ամրապնդումը, օրենքի գերակայության ապահովումը և մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը, չի զբաղվում այնպիսի հարցերով, ինչպիսիք են անդամ պետությունների ազգային անվտանգությունը, երկրի պաշտպանությունը և տնտեսության զարգացումը:

Եվրոպայի խորհրդի մարմիններն են՝ Նախարարների կոմիտեն, խորհրդարանական վեհաժողովը (մինչև 1994թ. գործածվում էր խորհրդակցական վեհաժողով անվանումը), Եվրոպայի խորհրդի Զարտուղարությունը և Եվրոպայի տեղական և տարածաշրջանային իշխանությունների կոնգրեսը:

Իր հիմնադրումից հետո Եվրոպայի խորհուրդը լուրջ զարգացում է ապրել: Ընդունվել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային կից մի շարք լրացուցիչ արձանագրություններ, որոնց միջոցով եվրոպական իրավական պաշտպանության համակարգի մեջ ներառվեցին մարդու քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքները, ինչպես նաև որոշ սոցիալ-տնտեսական իրավունքներ:

Եվրոպական կոնվենցիայում ամրագրված իրավունքները և ազատությունները շարունակաբար հագեցվում են նոր բովանդակությամբ, ճշգրտվում և որոշակիացվում են ոչ միայն Կոնվենցիային կից նոր արձանագրությունների ընդունմամբ, այլև Եվրոպական դատարանի վճիռների միջոցով:

Եվրոպական դատարանի վճիռներն էական ազդեցություն են գործում եվրոպական իրավական համակարգի ձևավորման և զարգացման վրա, իրենց աշխատանքում դրանցով են առաջնորդվում Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների օրենսդիր, գործադիր, դատական և այլ մարմինները:

Վերլուծելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. եվրոպական կոնվենցիան և դրա հիման վրա ստեղծված վերահսկողական կառուցակարգերը շատ գիտնականներ և պետական գործիչներ հանգել են այն եզրակացության, որ Կոնվենցիան «աշխարհում մարդու իրավունքների ոլորտում գործող ամենակատարյալ և արդյունավետ պայմանագիրն է»¹:

Ամերիկացի պրոֆեսորներ Մարկ Ջենիսը և Ռիչարդ Քեյը համաիտ են այս գնահատականին: Նրանք գտնում են. «Իսկական հրաշք է այն փաստը, որ Կոնվենցիան վավերացրած երկրները ենթարկվում են Եվրոպական դատարանի՝ շատ հաճախ վիճարկելի վճիռներին»²:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության գործում Կոնվենցիայի դերը գնահատելիս՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դա-

1 Гомин Д. Путеводитель по Европейской конвенции о защите прав человека. Страсбург, 1994. с. 5.

2 Yanis M., Kay R. European Human Rights Law. Connecticut, 1990. P. XDIII.

տարանի նախկին նախագահ պրն Ռիսդալը բազմիցս ընդգծել է, որ իր գոյության ընթացքում Կոնվենցիան ողջ մայրցամաքի համար դարձել է Եվրոպայի սահմանադրական օրենք¹:

Կոնվենցիայում ամրագրված նորմերը և սկզբունքները թաղաքացիական հասարակության ժողովրդավարական կառույցների ծնավորման հիմքն են: Իր համակարգում վերահսկողական կառուցակարգերի ստեղծման շնորհիվ Կոնվենցիան այսօր մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության գործունե երաշխիք է դարձել:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան Եվրոպայի խորհուրդն ընդունել է 1950թ. նոյեմբերի 4-ին, և այն ուժի մեջ է մտել 1953թ. սեպտեմբերի 3-ին ութ պետությունների կողմից վավերացվելուց հետո: Միայն 1975թ. Կոնվենցիայի մասնակիցներ դարձան Եվրոպայի խորհրդի մյուս բոլոր անդամները: Դա բացատրվում է նրանով, որ սկզբում շատ եվրոպական պետություններ դեմ էին, որպեսզի ֆիզիկական անձանց իրավունք տրվեր զանգատ ներկայացնելու Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողով: Նրանք դեմ էին նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի պարտադիր իրավագործությանը:

2002թ. մարտի դրությամբ կազմակերպությանն անդամակցում է 43 պետություն:

Եվրոպայի խորհրդի նստավայրն է Ստրասբուրգը:

Եվրոպայի դրոշը հայտնի է բոլորին. դա վառ կապույտ պատառ է կենտրոնում 12 ոսկյա աստղերի պատկերով: Այդ խորհրդանիշը 1955թ. հաստատել է Նախարարների կոմիտեն խորհրդակցական վեհաժողովի առաջարկությամբ: Աստղերի շրջանակաձև դասավորությունը խորհրդանշում է Եվրոպայի ժողովուրդների միությունը: Աստղերի քանակը չի փոխվում, որովհետև 12 թիվը համարվում է ավարտունության և կատարելության խորհրդանիշ: 1986թ. մայիսից Եվրոպայի դրոշը դարձավ նաև Եվրոպական միության պաշտոնական խորհրդանիշը:

1972թ. Նախարարների կոմիտեն որպես Եվրոպայի օրհներգ հաստատեց «Չուն ուրախությանը», Բեթհովենի 9-րդ սիմֆոնիայի նախերգանքի վերադաշնակումը: Օրհներգը կատարվում է եվրոպական պաշտոնական արարողությունների ժամանակ:

1969թ. Նախարարների կոմիտեն որոշեց մայիսի 5-ը՝ Եվրոպայի խորհրդի ստեղծման տարելիցի օրը, տոնել որպես Եվրոպայի օր: Այդ տոնի նպատակն է՝ քաղաքացիներին առավել սերտորեն համախմբել և մասնակից դարձնել Եվրոպայի միավորման գործընթացին:

2001թ. հունվարի 25-ին Հայաստանի Հանրապետությունը դարձավ Եվրոպայի խորհրդի անդամ և պարտավորվեց ընդունել իրավունքի գերակայության սկզբունքը և այն սկզբունքը, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր ոք, ով գտնվում է իր իրավագործության ներքո, պետք է օգտվի մարդու իրավունքներից և հիմնարար ազատություններից:

Դառնալով Եվրոպայի խորհրդի անդամ Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվել է մի քանի տարվա ընթացքում ստորագրել և վավերացնել եվրոպական մի շարք կարևորագույն փաստաթղթեր: Դրանցից են՝

- Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. կոնվենցիան № 2 և № 11 արձանագրություններով կատարված փոփոխություններով հանդերձ, և №№ 1, 4, 6, 7 արձանագրությունները:

- Արտոնությունների և անձեռնմխելիությունների մասին գլխավոր համաձայնագիրը և դրա լրացուցիչ արձանագրությունները:

- Խոշտանգությունները և անմարդկային, նվաստացնող վերաբերմունքը և պատիժը կանխելու մասին եվրոպական կոնվենցիան և դրա արձանագրությունները:

- Տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուների մասին եվրոպական խարտիան:

- Տեղական ինքնակառավարման մասին եվրոպական խարտիան:

- Անդրսահմանային համագործակցության եվրոպական շրջանակային կոնվենցիան և դրան կից արձանագրությունները:

¹ Рисдал Р. Проблемы защиты прав человека в объединенной Европе. Защита прав человека в современном мире. М., 1993. С. 122.

- Հանձնման մասին կոնվենցիան.
- Քրեական գործերով իրավական օգնության մասին կոնվենցիան.

- Հանցավոր փողերի վաճման, հանցագործության արդյունքների հետախուզման, առգրավման և բռնագրավման մասին կոնվենցիան.

- Ղատապարտված անձանց փոխանցման մասին կոնվենցիան և մի շարք այլ փաստաթղթեր:

Մեր հանրապետությունն ստորագրել է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան և դրան կից №№ 1, 4, 6, 7 արձանագրությունները, որոնք պետք է վավերացնի եվրոպայի խորհրդին անդամակցելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում:

Եվրոպական կոնվենցիայում ամրագրված, նրա արձանագրություններում և Եվրոպական դատարանի վճիռներում զարգացում ստացած իրավական սկզբունքներն էական նշանակություն կունենան Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու ու քաղաքացու իրավունքների պաշտպանության համար:

Կոնվենցիան, ամրագրելով մարդու առավել կարևոր իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության անհրաժեշտությունը, միաժամանակ նախատեսում է դրանց պաշտպանությունը երաշխավորող միջազգային վերահսկողական հատուկ համակարգ: Սկզբնական շրջանում Միջազգային վերահսկողական համակարգը ներառում էր Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովը (1954թ.). Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (1959թ.) և Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. կոնվենցիան մյուս նյութատիպ միջազգային պայմանագրերից և համաձայնագրերից էապես տարբերվում է նրանով, որ Կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով նախատեսված պետությունների պարտավորությունների կատարումն ապահովելու համար հատուկ հիմնվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, որը գործում է

մշտական հիմունքներով: Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան, պատկերավոր ասած, ունի «իր սեփական» դատարանը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, ինչպես ցանկացած միջազգային մարմին, ստեղծվել է միջազգային համաձայնության հիման վրա 1959թ.: Դատարանի հիմնադրման և գործունեության հիմքում ընկած է Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. կոնվենցիան: Կոնվենցիայի 19-51-րդ հոդվածները սահմանում են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավագործության և գործունեության կազմակերպման կարգը: Դատարանի գործունեության կազմակերպման հիմքում ընկած է նաև ներկայումս գործող Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգը, որն ուժի մեջ է մտել 1998թ. Օկտեմբերի 1-ին:

Եվրոպայում մարդու իրավունքների պաշտպանության ապագա միջազգային տարածաշրջանային դատարանի հիմնական գործառույթի և նրա որոշումների իրավաբանական բնույթի վերաբերյալ բավականին դիպուկ կարծիք է հայտնել Ուիլսոնը 2երջիլը 1949թ. օգոստոսի 17-ին, երբ նա, որպես Միացյալ Թագավորության ներկայացուցիչ, Եվրոպայի խորհրդի հորինակցական վեհաժողովի առաջին նստաշրջանում հայտարարեց. «Հենց որ մարդու իրավունքների հիմունքները համաձայնեցվեն Միավորված ազգերի կազմակերպության կողմից ժնևում ընդունված որոշումների ոգով, սակայն, վստահ եմ, առավել հակիրճ տեսքով, հուսանք, որ հնարավոր կլինի ստեղծել եվրոպական դատարան, որի շրջանակներում այդ իրավունքների խախտման մասին գործերը 12 երկրներից կազմված մեր համայնքում հնարավոր կլինի հանձնել քաղաքակրթ աշխարհի դատին: Անշուշտ, նման Դատարանը չի կարող կիրառել պատժամիջոցներ և նրա որոշումների իրականացումը կախված կլինի ներկայումս Եվրոպայի խորհրդում միավորված պետությունների անհատական որոշումից: Սակայն այդ պետությունները նախապես կհամաձայնեն նման ընթացակարգին, և ես կասկած չունեմ, որ այդ երկրների մեծ կշիռ ունեցող հասարակական կարծիքը՝ ազատորեն կայաց-

ված որոշմանը համապատասխան, կհասնի գործողություններին»¹:

1949թ. հուլիսի 12-ին Պիեռ-Անրի Տայտենը, պրն Մաքսվել-Ֆայֆը և պրոֆեսոր Ֆերնան Դեուսը պատրաստեցին և Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտե ներկայացրեցին Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի և Եվրոպական դատարանի ստատուտի նախագծերը: Սակայն 1949թ. օգոստոսի 9-ին Նախարարների կոմիտեի առաջին նիստում որոշվեց «մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության և զարգացման սահմանման» վերաբերյալ հարցը հանել Եվրոպայի խորհրդի խորհրդակցական վեհաժողովի նիստի օրակարգից:

Նորվեգիայի, Ֆրանսիայի և Շվեդիայի պատվիրակները դեմ էին օրակարգում մարդու իրավունքների վերաբերյալ հարցի ընդգրկմանը, որովհետև, նրանց կարծիքով, այդ հարցը բավականին մանրամասնորեն քննարկվել էր ՄԱԿ-ում Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի նախապատրաստման և ընդունման ժամանակ: Սակայն, չնայած Նախարարների կոմիտեի որոշմանը, խորհրդակցական վեհաժողովի պատվիրակները ցանկացան նախապատրաստել Եվրոպայի համար մարդու իրավունքների վերաբերյալ հատուկ կոնվենցիայի նախագիծ: Դանիայի ներկայացուցիչ պրն Ռասմուսենի ելույթից հետո 1949թ. օգոստոսի 13-ին Նախարարների կոմիտեն համաձայնեց մարդու իրավունքների վերաբերյալ հարցն ընդգրկել խորհրդակցական վեհաժողովի նիստի օրակարգում:

1949թ. օգոստոսի 19-ին պրն Տայտենը (Ֆրանսիա) և Մաքսվել-Ֆայֆը (Միացյալ Թագավորություն) առաջարկեցին ճանաչել մարդու իրավունքները խախտելու համար կոլեկտիվ պատասխանատվության սկզբունքը: Նրանք միաժամանակ առաջարկեցին նախապատրաստել այնպիսի կոնվենցիա, որը Եվրոպայի խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ պետությանը կպարտավորեցներ ապահովել մարդու իրավունքների պաշտպանությունը: Առա-

ջարկեցին նաև ստեղծել Եվրոպական դատարան և Եվրոպական հանձնաժողով՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների՝ այդ կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունների կատարումն ապահովելու նպատակով:

Սեպտեմբերի 5-ին Իրավական հարցերով կոմիտեն իր գեկույցը ներկայացրեց խորհրդակցական վեհաժողով: Իրավական հարցերով կոմիտեն հավանության արժանացրեց մարդու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության կոլեկտիվ երաշխիքի ապահովման, ինչպես նաև Եվրոպական դատարան ու Եվրոպական հանձնաժողով ստեղծելու գաղափարը:

Սակայն Եվրոպական դատարանի ու Եվրոպական հանձնաժողովի ստեղծման վերաբերյալ առաջարկությունը ոչ բոլորի կողմից հավանության արժանացավ: 1949թ. սեպտեմբերի 6-ին Ռոլենը (Ֆրանսիա) և Անգոուլ-Թոմասը (Միացյալ Թագավորություն) առաջարկեցին մերժել Եվրոպական դատարան ստեղծելու վերաբերյալ Իրավական հարցերով կոմիտեի հանձնարարականը: Ռոլենը և Անգոուլ-Թոմասը, հիմնվելով պետության ինքնիշխանության սկզբունքի վրա, դեմ արտահայտվեցին նաև նրան, որ մասնավոր անձինք իրավունք ստանալին դատի տալու Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններից որևէ մեկին: Ի վերջո, երկօրյա քննարկումներից հետո՝ 1949թ. սեպտեմբերի 8-ին Ռոլենի և Անգոուլ-Թոմասի Եվրոպական դատարան չստեղծելու վերաբերյալ առաջարկությունը մերժվեց: Այդ ժամանակ Անգոուլ-Թոմասն առաջարկեց հրաժարվել առանձին՝ անձանց՝ Եվրոպական դատարան դիմելու իրավունքի տրամադրումից՝ այն հիմնավորմամբ, որ Եվրոպական հանձնաժողովը չի կարողանա դիմակայել մեծ քանակությամբ զանգատներին և դիմումներին, որոնք կստացվեն այն անձանց կողմից, ովքեր կգտնեն, որ ինչ-որ պետություն անարդարացիորեն է վարվել և խախտել է իրենց իրավունքները: Սակայն նրա այս առաջարկությունը նույնպես մերժվեց:

1949թ. սեպտեմբերի 8-ին խորհրդակցական վեհաժողովը՝ 64 կողմ, 1 դեմ և 21 ձեռնպահ ձայներով, ընդունեց Իրավական հարցերով կոմիտեի գեկույցը, որը նախատեսում էր Դատարանի ու Հանձնաժողովի ստեղծում և անհատական զանգատներ ներկա-

¹ Council of Europe. Collected Edition of the Travaux Préparatoires (1975). P. 34.

յացնելու իրավունք: Վեհաժողովում Կոնվենցիայի նախագծի հաստատումից հետո այն հանձնվեց Նախարարների կոմիտե, որը 1949թ. նոյեմբերի 5-ին առաջարկեց Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների կառավարություններին Փորձագետների հանձնաժողովում նշանակել իրենց ներկայացուցիչներին, որը պետք է ստեղծեր Կոնվենցիայի սեփական նախագիծը:

Փորձագետների հանձնաժողովի անդամների հանդիպումը տեղի ունեցավ Ստրասբուրգում 1950թ. փետրվարի 2-ից մինչև մարտի 10-ը: Հանդիպմանը մասնակցեցին Եվրոպայի խորհրդի անդամ 12 պետություններ: Այդ հանդիպմանը ներկայացված էին արև Տայտեմնի և խորհրդակցական վեհաժողովի կողմից պատրաստված Կոնվենցիայի նախագիծը, զեկույցը և Եվրոպայի խորհրդի Զարտուղարության տրամադրած նյութերը:

Որպես այդ հանդիպման արդյունք 1950թ. մարտի 16-ին Փորձագետների հանձնաժողովը, Նախարարների կոմիտեի առջև հաշվետվություն ներկայացնելիս, առաջարկեց արդեն իր սեփական «Կոնվենցիայի նախնական նախագիծը», որը նախապատրաստվել էր խորհրդակցական վեհաժողովի փետրվարի 2-ի հանդիպման ժամանակ ներկայացված նախագծի հիման վրա: Սակայն դատարանի ստեղծման վերաբերյալ հարցը դրանով ևս չլուծվեց: Նախարարների կոմիտեն, ստանալով հաշվետվությունը, որոշեց հրափրել Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների կառավարությունների բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց խորհրդաժողով:

1950թ. հունիսի 8-17-ը տեղի ունեցած այդ խորհրդաժողովի ընթացքում Նախարարների կոմիտեի զեկույցում խորհրդաժողովի մասնակիցները նշեցին, որ Իռլանդիան, Իտալիան, Թուրքիան և Ֆրանսիան կողմնակից են Կոնվենցիայում մարդու իրավունքների պարզ թվարկմանը, իսկ Հունաստանը, Նիդեռլանդները, Նորվեգիան և Միացյալ Թագավորությունը իրավունքների մանրամասն նկարագրմանը:

Խորհրդաժողովն առաջարկեց փոխզիջումային նախագիծ: Յոթ պետություններ, որոնք էին Դանիան, Հունաստանը, Նիդեռլանդները, Նորվեգիան, Միացյալ Թագավորությունը, Թուրքիան

և Շվեդիան, դեմ էին Դատարանի ստեղծմանը, իսկ Բելգիան, Իռլանդիան, Իտալիան և Ֆրանսիան կողմնակից էին Դատարանի ստեղծմանը:

Շվեդիայի ներկայացուցիչն առաջարկեց ստեղծել ֆակուլտատիվ դատարան: Այդ առաջարկությունը հավանության արժանացավ Բելգիայի, Հունաստանի, Իռլանդիայի, Իտալիայի, Լյուքսեմբուրգի, Նորվեգիայի, Թուրքիայի, Ֆրանսիայի և Շվեդիայի կողմից: Դեմ արտահայտվեցին Նիդեռլանդները և Միացյալ Թագավորությունը, իսկ Դանիան և Նորվեգիան հայտարարեցին, որ հավանություն կտան այդ նախագծին, եթե այդպես վարվի կառավարությունների մեծամասնությունը: Բելգիան, Դանիան, Իռլանդիան, Իտալիան, Լյուքսեմբուրգը, Նորվեգիան, Թուրքիան, Ֆրանսիան և Շվեդիան համաձայն էին Եվրոպական հանձնաժողով անհատական զանգատներ ներկայացնելու իրավունքին, իսկ Հունաստանը, Նիդեռլանդները և Միացյալ Թագավորությունը դեմ էին այդ առաջարկությանը:

1950թ. օգոստոսին Նախարարների կոմիտեն որոշեց, որ Դատարանի իրավագործությունը և անհատական զանգատներ ներկայացնելու իրավունքը պետք է լինի ֆակուլտատիվ:

1950թ. նոյեմբերի 4-ին Հռոմում ստորագրված Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի հիմքում, ըստ էության, ընկած է նախագծի այդ տարբերակը:

Կոնվենցիան ուժի մեջ մտավ 1953թ. սեպտեմբերի 3-ին: 1954թ. հիմնվեց Եվրոպական հանձնաժողովը, իսկ 1959թ. հիմնվեց Եվրոպական դատարանը:

Ինչպես արդեն նշվեց, ամրագրելով մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության անհրաժեշտությունը, Կոնվենցիան միաժամանակ նախատեսում էր դրանց պաշտպանությունը երաշխավորող միջազգային վերահսկողական համակարգ, որի մեջ էին մտնում Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը և Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն:

Մինչև Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով

նախատեսված վերահսկողական համակարգի բարեփոխումը, երբ 1998թ. դադարեց գործել Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովը, նախատեսված էր, որ այդ Հանձնաժողովը պետք է նախնական կարգով քննության առնի և լուծի Եվրոպական դատարան ներկայացված այս կամ այն զանգատի ընդունելի լինելու հարցը: Գանգատի ընդունելի լինելու հարցն ըստ էության լուծելուց առաջ Հանձնաժողովը պետք է փորձեր նպաստել նրան, որպեսզի գործով կողմերի միջև ձեռք բերվի հաշտության համաձայնություն: Եվ եթե չէր հաջողվում դրան հասնել, նոր միայն Հանձնաժողովը կազմում էր զեկույց՝ դրանում շարադրելով իր կարծիքը գանգատի ընդունելի լինելու մասին և ուղարկում Նախարարների կոմիտե:

Եվրոպական երկրներում տեղի ունեցող ժողովրդավարական գործընթացների արդյունքով զգալիորեն մեծացավ Եվրոպայի խորհրդի մարմիններին ներկայացվող գանգատների թվաքանակը: Դրան նպաստեցին ինչպես № 9 Արժանագրության ընդունումը, համաձայն որի գանգատով Ղատարան դիմելու իրավունք ստացան նաև մասնավոր անձինք, այնպես էլ Եվրոպայի խորհրդի կազմում նոր անդամների ընդունումը: Մինչև վերահսկողական համակարգի բարեփոխումը, Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովում և Ղատարանում յուրաքանչյուր գանգատի քննումը միջին հաշվով տևում էր վեց տարի:

Նկատի ունենալով, որ Եվրոպայի խորհուրդը ներկայացվող գանգատների քննությունը հաճախ ձգձգվում էր, որոշում կայացվեց հրաժարվել Նախարարների կոմիտեի կողմից որոշում կայացնելու գործառույթից և մեծացնել Ղատարանի՝ որպես պարտադիր իրավաբանական ուժ ունեցող վճիռ ընդունող մարմնի դերը:

1993թ. հոկտեմբերի 8-9-ը Վիեննայում քննարկվեց Եվրոպական դատարանի բարեփոխման հարցը և ընդունվեց №11 Արժանագրությունը, որն անվանվում է՝ «Կոնվենցիային համապատասխան ստեղծված վերահսկողական կառուցակարգի վերակառուցում»: Համաձայն այդ Արժանագրության՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովը վերացվեց և նրա բոլոր իրավունք-

ներն ու գործառույթները հանձնվեցին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանին: Հանձնաժողովին առաջարկվեց աշխատել մինչև 1999թ. հոկտեմբեր, որպեսզի ավարտի քննության ընդունված գործերին ընթացք տալը:

Վերափոխված Եվրոպական դատարանն իր նոր կարգավիճակով սկսեց աշխատել 1998թ. նոյեմբերից:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի գործունեության հետ կապված ծախսերը կրում է Եվրոպայի խորհուրդը:

2. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱԶՄԸ, ԿԱՌՈՒՅՎԱԾԸ ԵՎ ԻՐԱՎԱՅՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Եվրոպական դատարանի կազմը.

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը մշտական հիմունքներով գործող մարմինն է:

Դատարանի դատավորների թիվը պայմանավորված է Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների թվով: Ընդ որում, հաշվի են առնվում այն անդամները, որոնք ոչ միայն ստորագրել են Խորհրդի կանոնադրությունը, այլև ստորագրել և արդեն վավերացրել են Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան:

Կոնվենցիան Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կազմի և կառուցվածքի հարցերը կարգավորելիս նախատեսում է մի շարք պայմաններ, որոնք ուղղված են Դատարանի գործունեության արդյունավետության և դատավորների անկախության ու անաչառության ապահովմանը: Համաձայն Կոնվենցիայի Դատարանի դատավորները պետք է ունենան բարոյական բարձր նկարագիր և բավարարեն դատական բարձր պաշտոններում նշանակվող անձանց ներկայացվող պահանջները կամ լինեն ճանաչված իրազեկ իրավագետներ: Նրանք Դատարանի աշխատանքին մասնակցում են անձնապես: Գործնականում սա նշանակում է, որ նրանք պետք է լինեն անկախ և անաչառ, այս կամ այն գործի լուծմանն առնչվող հարցերով ցուցում չստանան իրենց ազգային իշխանության մարմիններից:

Եվրոպական դատարանի դատավորները պաշտոնավարության ամբողջ ժամկետի ընթացքում չպետք է իրականացնեն քաղաքական, վարչական կամ մասնագիտական որևէ գործունեություն, որն անհամատեղելի է նրանց անկախության, անաչառության կամ նրանց աշխատանքի մշտական բնույթից բխող պահանջների հետ: Եթե, այդուհանդերձ, այս պահանջի հետ կապված որևէ հարց է առաջանում, ապա նման վիճակում հայտնված դատավորն իր կողմից լրացուցիչ իրականացվող ցանկացած գործունեության մասին, անկախ դրա բնույթից, պետք է տեղյակ

պահի Դատարանի նախագահին: Նախագահի և համապատասխան դատավորի միջև տարաձայնության դեպքում տվյալ հարցի լուծումն իրականացվում է լիակազմ Դատարանի կողմից:

Դատավորների ընտրությունն իրականացվում է որոշակի ընթացակարգով: Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունն առաջադրում է Դատարանի երեք թեկնածու, որոնց ցուցակից Խորհրդարանական վեժաժողովը ընտրում է տվյալ պետության դատավորին: Ընտրությունը կատարվում է քվեների մեծամասնությամբ:

Նման ընթացակարգ կիրառվում է ինչպես այն ժամանակ, երբ Եվրոպայի խորհրդին անդամակցում է ինչպես այն ժամանակ, այնպես էլ, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում համալրել թափուր տեղերը:

Ինչպես վկայում է այս հարցի վերաբերյալ պրակտիկայի ուսումնասիրությունը, եվրոպական դատարանի համար թեկնածուների ցուցակը ներկայացնելիս պետությունը պետք է ձգտի, որ երեք թեկնածուների տվյալները լինեն համեմատաբար հավասարազոր, այլապես Խորհրդարանական վեժաժողովը կարող է տվյալ ցուցակից ոչ մեկին էլ չընտրել և պահանջել, որ նոր ցուցակ ներկայացվի: Այս պահանջը պայմանավորված է նրանով, որ շատ հաճախ այս կամ այն պետությունը, շահագրգռված լինելով դատավորի պաշտոնում որևէ կոնկրետ անձի ընտրության հարցում, տվյալ անձի հետ մեկտեղ ցուցակում այնպիսի թեկնածուների անուններ է նշում, որոնք իրենց տվյալներով ակնհայտորեն զիջում են առաջինին, որը, փաստորեն, զրկում է Խորհրդարանական վեժաժողովին օբյեկտիվ ընտրություն կատարելու հնարավորությունից:

Որպես կանոն, եվրոպական դատարանի համար մասնակից պետությունները թեկնածուներ առաջադրում են իրենց քաղաքացիներից, սակայն դա պարտադիր պայման չէ: Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան որևէ կերպ չի արգելում, որ պետությունները որպես իրենց երկիրը ներկայացնող դատավոր առաջադրեն նաև այլ երկրի քաղաքացու: Օրինակ՝ 1980-1998թթ. Լիխտենշտեյնի իշխանությունը ներկայացնող դատավորը կանադական դատավոր Ռ.Սակոդնալդն էր, իսկ 1998թ. Լիխտենշտեյնը

արդեն ներկայացնում էր շվեյցարական դատավոր Լ.Կաֆիլը: Նկատի ունենալով, որ Դատարանի նախագահ Լ.Վիլդհաբերը նույնպես շվեյցարացի է, որն ընտրված է Հվեյցարիա պետությունից, ստացվում է, որ Դատարանում կա այդ երկրի քաղաքացիությունն ունեցող երկու դատավոր¹:

Դատավորներն ընտրվում են վեց տարի ժամկետով, սակայն նրանք ունեն վերընտրության իրավունք: Կոնվենցիայի 23-րդ հոդվածը դատավորների պաշտոնավարության ժամկետի հարցում որոշակի առանձնահատկություն է նախատեսում՝ կապված առաջին ընտրության հետ: Առանձնահատկության ելությունը կայանում է նրանում, որ առաջին ընտրության ժամանակ ընտրված դատավորների կեսի պաշտոնավարության ժամկետը եղել է երեք տարի: Այդ արվել է, որպեսզի հետագայում դատավորների կազմը փոփոխության ենթարկվի ոչ թե վեց տարին մեկ, այլ փոփոխվի երեք տարին մեկ կիսով չափ: Ընդ որում, ներկայումս Կոնվենցիան նախատեսում է, որ Դատարանի կազմի կիսով չափ նորացումն ապահովվելու նպատակով հորիզոնականական վեհաժողովը կարող է, մինչև ցանկացած հաջորդ ընտրություններն անցկացնելը, որոշում ընդունել, որ մեկ կամ մի քանի ընտրվող դատավորների պաշտոնավարության ժամկետը կամ ժամկետները լինեն այլ, քան վեց տարին է, բայց, ամեն դեպքում, ոչ ավելի, քան ինը և ոչ պակաս, քան երեք տարի:

Այն դատավորը, որն ընտրվել է պաշտոնավարության ժամկետը դեռևս չլրացած դատավորին փոխարինելու համար, այդ պաշտոնն զբաղեցնում է նախորդ դատավորի լիազորություններին ժամկետից մնացած ժամանակահատվածում:

Դատավորի պաշտոնավարության ժամկետն ավարտվում է, երբ լրանում է նրա 70 տարին:

Դատավորները պաշտոնավարում են մինչև փոխարինվելը: Սակայն փոխարինվելու պարագայում շարունակում են իրենց կողմից արդեն քննության առնված գործերի քննությունը՝ մինչև դրա վարույթի ավարտը:

Եվրոպական դատարանի դատավորի պաշտոնից հեռացման հարցը լուծում են իրենց՝ դատավորները: Դատավորը պաշտոնից կարող է ազատվել միայն այն դեպքում, եթե մյուս դատավորները լիազումար միատուն՝ ընտրված դատավորների ծայրերի երկու երրորդի մեծամասնությամբ որոշում են, որ տվյալ դատավորը դադարել է բավարարել ներկայացված պահանջները: Տվյալ դատավորին նախապես պետք է լսեն Դատարանի լիազումար միատուն: Ցանկացած դատավոր կարող է ձեռնարկել պաշտոնից ազատելու ընթացակարգ:

Նախքան պաշտոնն ստանձնելը, ընտրված յուրաքանչյուր դատավոր Դատարանի առաջին լիազումար միատուն կամ, անհրաժեշտության դեպքում, Դատարանի նախագահի առջև տալիս է երդում կամ կատարում հանդիսավոր հայտարարություն: Երդման տեքստը նախատեսված է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 3-րդ կանոնով, որն ունի հետևյալ բովանդակությունը. «Երդվում եմ» կամ «Հանդիսավոր հայտարարում եմ», որ դատավորի իմ պարտականությունները կկատարեն պատվով, անկախ ու անաչառ, և կպահպանեն դատավորների խորհրդակցության գաղտնիքը»:

Դատավորներն իրենց գործառնությունները կատարելու ընթացքում օգտվում են Եվրոպայի խորհրդի կանոնադրության 40-րդ հոդվածով և դրա հիման վրա կնքված համաձայնագրերով նախատեսված արտոնություններից ու անձեռնմխելիությունից: Համաձայն 40-րդ հոդվածի՝ Եվրոպայի խորհուրդը կազմակերպությունը, նրա անդամ պետությունների ներկայացուցիչները և Կազմակերպության Զարտուղարությունն անդամների տարածքներում օգտվում են իրենց գործառնությունների կատարման համար անհրաժեշտ արտոնություններից և անձեռնմխելիություններից: Այդ անձեռնմխելիությունների հիման վրա խորհրդարանական վեհաժողովի ներկայացուցիչները չեն կարող ձերբակալվել կամ հետապնդվել Եվրոպայի խորհրդի անդամների տարածքներում՝ Վեհաժողովի, նրա կոմիտեների և հանձնաժողովների քննարկումների ընթացքում արտահայտած կարծիքների և քվեարկությունների պատճառով:

¹ Stb B.A.Туманов, Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. М. 2001. С. 140-141.

Դատավորների արտոնություններն ու անձեռնմխելիությունը երաշխավորելու համար Եվրոպայի խորհրդի կանոնադրությունը նախատեսում է, որ խորհուրդը Կազմակերպության անդամների, նրանց կառավարությունների հետ պետք է կնքի համաձայնագիր, որով կսահմանվեն նրանց տարածքներում տրվող արտոնությունների և անձեռնմխելիությունների բնույթը և ցանկը: Կանոնադրությունը միաժամանակ նախատեսում է, որ, բացի դրանից, անհրաժեշտ է առանձին համաձայնագիր կնքել նաև Ֆրանսիայի Հանրապետության՝ որպես նստավայր պետության հետ: Այդ համաձայնագրով կսահմանվեն այն արտոնությունները և անձեռնմխելիությունները, որոնցից Եվրոպայի խորհուրդը պետք է օգտվի նստավայր պետությունում:

Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1949թ. սեպտեմբերի 2-ին Փարիզում ստորագրված «Եվրոպայի խորհրդի արտոնությունների և անձեռնմխելիությունների մասին» գլխավոր համաձայնագրին և 1952թ. նոյեմբերի 6-ին Ստրասբուրգում ստորագրված Գլխավոր համաձայնագրի լրացուցիչ արձանագրությանը:

Եվրոպական դատարանի կառուցվածքը.

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կառուցվածքային համակարգի մեջ են մտնում **Լիազումար միտղ, Դատարանի նախագահը, Մեծ պալատը, Բաժանմունքները, Պալատները և Կոմիտեները**, որոնց լիազորությունները և աշխատանքի կազմակերպման կարգը սահմանվում են ինչպես Մարդու իրավունքների 1950թ. կոնվենցիայով, այնպես էլ Դատարանի կանոնակարգով, որն ընդունվել է 1998թ. նոյեմբերի 1-ին: Դատարանն ունի նաև **Գրասենյակ և իրավական հարցերով քարտուղարներ:**

Դատարանի լիազումար միտղի կազմի մեջ են մտնում եվրոպական դատարանի բոլոր անդամները: Լիազումար միտղի իրավասության մեջ ավելի շատ մտնում է ոչ թե դատական, այլ բարձրագույն կարգադրիչ գործառնության իրականացումը: Նա է ընտրում Դատարանի Նախագահին և Նախագահի տեղակալներին: Դատարանի լիազումար միտղում են ձևավորվում Պալատները,

որոնց ստեղծվում են որոշակի ժամկետով, ինչպես նաև ընտրվում են Դատարանի պալատների նախագահներ, որոնք ունեն վերընտրվելու իրավունք:

Դատարանի լիազումար միտղում են ընտրվում Քարտուղարը և Քարտուղարի տեղակալները: Այդ մարմնի վրա է դրված նաև Դատարանի կանոնակարգի ընդունման լիազորությունը:

Դատարանի նախագահն օժտված է տարբեր բնույթի գործառնություններով: Նա ղեկավարում է Դատարանի աշխատանքը և վարում նրա գործերը: Նախագահը Դատարանը ներկայացնում է Եվրոպայի խորհրդի մարմինների հետ հարաբերություններում, նախագահում է Դատարանի լիազումար միտղերը, ինչպես նաև Մեծ պալատի միտղերը և հինգ դատավորից կազմված հանձնախմբերի միտղերը:

Դատարանի նախագահը չի մասնակցում Պալատներում լսվող գործերի քննությանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նա հանդես է գալիս որպես մասնակից շահագրգիռ պետությունից ընտրված դատավոր:

Դատարանի նախագահը, ինչպես նաև նրա երկու տեղակալներն ընտրվում են Լիազումար միտղում երեք տարի ժամկետով, պայմանով, որ այդ ժամկետը չպետք է գերազանցի իբրև դատավոր նրանց պաշտոնավարության տևողությունը: Նրանք վերընտրվելու իրավունք ունեն: Դատարանի նախագահի և նրա տեղակալների ընտրություններն անցկացվում են զաղտնի քվեարկությամբ. դրանց մասնակցում են միայն ներկա գտնվող ընտրված դատավորները: Եթե ոչ մի դատավոր չի ստանում ներկա գտնվող ընտրված դատավորների ծայերի բացարձակ մեծամասնությունը, ապա ընտրություններն անցկացվում են առավելագույն ծայեր ստացած երկու դատավորների միջև: Եթե ծայերը բաշխվում են հավասարապես, նախապատվությունը տրվում է դատավորներից ավագին: Ավագության որոշման կարգը սահմանված է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 5-րդ կանոնով:

Մեծ պալատը, որն ըստ էության հանդիսանում է բարձրագույն դատական ատյան, կազմված է տասնյոթ դատավորից և առնվազն երեք փոխարինող դատավորից: Նրա կազմի մեջ են մտնում Դատարանի նախագահը, Նախագահի տեղակալները և Պալատների նախագահները: Դատարանի նախագահի ցանկացած տեղակալ կամ Բաժանմունքի նախագահ, որն ի վիճակի չէ նիստին մասնակցել որպես Մեծ պալատի անդամ, փոխարինվում է համապատասխան Պալատի նախագահի տեղակալով:

Մեծ պալատի *ex officio* անդամ են հանդիսանում այն երկրներին ընտրված դատավորները կամ նրանց փոխարինող անձինք, որոնք տվյալ գործով ունեն որոշակի շահագրգռվածություն:

Եթե Պալատի կողմից քննված գործը հետազայում համընկնում է Մեծ պալատի քննությանը, ապա այդ դեպքում Մեծ պալատի կազմի մեջ չի ընդգրկվում այն դատավորը, որը մասնակցել է Պալատի գործի ընդունելության վերաբերյալ կամ գործի ըստ էության սկզբնական քննությանը, բացառությամբ այդ Պալատի նախագահի և այն դատավորի, որը նիստին մասնակցել է շահագրգիռ պետության անունից:

Դատավորները և փոխարինող դատավորները, որոնք պետք է համալրեն Մեծ պալատի կազմը՝ վերջինիս համընկած յուրաքանչյուր գործի կապակցությամբ, Զարտուղարի ներկայությամբ վիճակահանությանը մնացած դատավորների թվից նշանակվում են Դատարանի նախագահի կողմից: Վիճակահանությունն անցկացնելիս՝ լիակազմ Դատարանը պատշաճ կերպով հաշվի է առնում աշխարհագրական տեսանկյունից հավասարակշռված այնպիսի կազմի անհրաժեշտությունը, որը կարտացոլի մասնակից պետությունների իրավական տարբեր հավակարգերը:

Եթե Մեծ պալատի որևէ դատավոր չի կարող մասնակցել նիստին, նա պետք է փոխարինվի փոխարինող դատավորով: Անհրաժեշտության դեպքում Նախագահը կարող է գործի քննության ընթացքում նշանակել լրացուցիչ փոխարինող դատավորներ:

Վերոհիշյալ դրույթներին համապատասխան նշանակված դատավորները և փոխարինող դատավորներն իրավունք ունեն շարունակելու տվյալ գործի քննության համար մասնակցել Մեծ

պալատի նիստերին՝ մինչև գործի վարույթի ավարտը:

Նույնիսկ իրենց պաշտոնավարության ժամկետն ավարտելուց հետո նրանք շարունակում են մասնակցել տվյալ գործի քննությանը, եթե նրանք մասնակցել են գործի ըստ էության քննությանը:

Մեծ պալատը քննում է առավել կարևոր և բարդ գործերը:

Կոնվենցիայի 30-րդ հոդվածի համաձայն, եթե Պալատի քննությանը ներքո գտնվող գործը հանգեցնում է Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների դրույթների մեկնաբանման առնչվող լուրջ հարցի, կամ եթե Պալատի քննությանը ներքո գտնվող հարցի լուծումը կարող է հակասել Դատարանի՝ ավելի վաղ կայացրած որոշմանը, Պալատը կարող է, մինչև որոշում կայացնելը, ցանկացած ժամանակ ընդդատությունը զիջել Մեծ պալատին, եթե կողմերից ոչ մեկը չի առարկում: Այսպիսով, տեղի է ունենում, այսպես կոչված, «իրավագործության զիջում»:

Եթե Պալատի վճռի կայացման օրվանից հետո երեք ամսվա ընթացքում գործի կողմերը պահանջում են, որպեսզի այն համընկնի Մեծ պալատի քննությանը, ապա Մեծ Պալատը կարող է ստեղծել 5 դատավորից կազմված Զանձնախումբ, որը պետք է լուծի պահանջի հարցը: Եթե Զանձնախումբն ընդունում է պահանջը, ապա Մեծ պալատը գործը քննում է ըստ էության:

Բաժանմունքները կազմավորվում են լիակազմ Դատարանի կողմից՝ Դատարանի նախագահի առաջարկությամբ, երեք տարի ժամկետով և գործում են նախագահների ու նրանց տեղակալների ընտրության պահից: Զարկ է նշել, որ «Բաժանմունք» ձևակերպումը շատերի համար կարող է անհասկանալի լինել, որովհետև Կոնվենցիայի 26 (b) հոդվածում նման ձևակերպում չի օգտագործվում: Այնտեղ օգտագործվում է «Պալատներ, որոնք ստեղծվում են որոշակի ժամկետով» ձևակերպումը: Այդուհանդերձ, «Բաժանմունք» ձևակերպումը գոյություն ունի, այն օգտագործվում է Կանոնակարգի 25-րդ կանոնում: Ընդ որում, 25-րդ կանոնի 1-ին կետում պարզաբանվում է, որ Կոնվենցիայի 26 (b) հոդվածում նախատեսված «Պալատները» արտահայտությունը Կանոնակարգում օգտագործվում է «Բաժանմունքներ» վերադրությամբ:

Բաժանմունքները, ի տարբերություն Պալատների, հանդիսանում են կազմակերպական կառույցներ, որոնք ամբողջ կազմով գործեր չեն քննում, սակայն որոնց կազմից ձևավորվում են կոնկրետ գործեր քննող Պալատները:

Պետք է գոյություն ունենա առնվազն չորս Բաժանմունք: Յուրաքանչյուր դատավոր պետք է լինի որևէ Բաժանմունքի անդամ: Բաժանմունքների կազմը պետք է լինի հաշվեկշռված ըստ աշխարհագրական և սեռային հատկանիշի և պետք է արտացոլի մասնակից պետությունների տարբեր իրավական համակարգերը:

Այն դեպքում, երբ դատավորը դադարում է Դատարանի անդամ լինել մինչև Բաժանմունքի կազմավորման ժամկետի ավարտը, նրա տեղը Բաժանմունքում զբաղեցնում է այդ դատավորին իբրև Դատարանի անդամ փոխարինողը:

Դատարանի նախագահը կարող է, բացառության կարգով, եթե այդ են պահանջում հանգամանքները, փոփոխել Բաժանմունքի կազմը:

Եթե անհրաժեշտություն է առաջանում, ապա Նախագահի առաջարկությամբ լիակազմ Դատարանը կարող է կազմավորել լրացուցիչ Բաժանմունք:

Պալատների կազմի մեջ մտնում են յուրական դատավոր: Պալատները կազմավորվում են Բաժանմունքներից հետևյալ կերպ.

- յուրաքանչյուր գործի կապակցությամբ Պալատի կազմի մեջ մտնում են Բաժանմունքի նախագահը և շահագրգիռ պետությունից ընտրված դատավորը: Եթե վերջինս այն Բաժանմունքի անդամ չէ, որին հանձնվել է զանգատը, ապա այդ դատավորը միատիմ մասնակցում է իբրև Պալատի *ex officio* անդամ: Եթե դատավորն ի վիճակի չէ կամ հրաժարվում է մասնակցել միատիմ, ապա Կանոնակարգով նախատեսված կարգով նրան փոխարինում է այլ դատավոր կամ նշանակված անձ.

- Պալատի մյուս անդամներին, համապատասխան Բաժանմունքի անդամների թվից՝ հերթականությամբ, նշանակում է Բաժանմունքի նախագահը,

- Բաժանմունքի այն անդամները, որոնք նման նշանակում չեն ստացել, գործի քննությանը մասնակցում են իբրև փոխարինող դատավորներ:

Կոմիտեները կազմվում են նույն Բաժանմունքի երեք դատավորից: Կոմիտեների թիվը որոշում է Դատարանի նախագահը Բաժանմունքների նախագահների հետ խորհրդակցելուց հետո:

Կոմիտեները կազմավորվում են տասներկուամսյա ժամկետով, Բաժանմունքի անդամներից՝ հերթականության կարգով: Բացառություն է կազմում Բաժանմունքի նախագահը:

Բաժանմունքի՝ որևէ Կոմիտեի կազմի մեջ չմտնող դատավորներին կարող է հանձնարարվել փոխարինել այն անդամներին, որոնք ի վիճակի չեն մասնակցելու միատեղին:

Յուրաքանչյուր Կոմիտեում նախագահում է այն անդամը, որը համապատասխան Բաժանմունքում ավագն է:

Այս Կոմիտեներն իրականացնում են ստացված զանգատների գտում: Նրանց միակ և հիմնական խնդիրն է որոշել այն հարցը, թե Բաժանմունք հանձնված զանգատը քննության ենթակա է, թե այն պետք է մերժվի: Կոմիտեն զանգատը քննության չի առնում ըստ էության, այլ միայն ստուգում է, թե որքանով է այն համապատասխանում ընդունելիության չափանիշներին: Գանգատի քննության ժամանակ Կոմիտեն կարող է միաժամյն որոշմամբ անընդունելի հայտարարել այն կամ հանել քննության ենթակա գործերի ցուցակից: Այդ որոշումը վերջնական է:

Դատարանի Գրեֆյեի և Գրասենյակի գործառույթներն ու դրանց կազմակերպումը սահմանվում են Դատարանի ընթացակարգային կանոններով: Նկատի ունենալով, որ Դատարանի Զարտուղարության կարևոր գործառույթներից է արդարադատության իրականացումը, աշխատակազմի ղեկավարին անվանում են ոչ թե Զարտուղար, այլ Գրեֆյե, որը ֆրանսերեն բառ է (Greffier) և հանդիսանում է անգլերեն Registrar-ի նմանադիպը:

Հարկ է նկատել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներն ստորագրելիս՝ նշված պաշտոնը նշվում է ոչ թե Քարտուղար (Secretary), այլ Գրեֆյե (Greffier) կամ Ռեգիստր (Registrar): Այդուհանդերձ, հայերեն խոսակցական և գրավոր տեքստերում որ ձևակերպումն է ավելի ճիշտ օգտագործել՝ «Քարտուղար»-ը, թե «Գրեֆյե»-ն, ցույց կտա պրակտիկան: Սույն տեքստում, որպես ազատ շարադրանքի համար առավել հարմար տարբերակ, կօգտագործվի «Քարտուղար» ձևակերպումը, սակայն եվրոպական դատարանի՝ հայերենով հրատարակված վճիռներում օգտագործվում է «Գրեֆյե» ձևակերպումը:

Քարտուղարին ընտրում է Լիակազմ Դատարանը: Նա պետք է օժտված լինի բարոյական բարձր նկարագրով և ունենա իրավական, կառավարչական և լեզվագիտական գիտելիք ու փորձ, որոնք անհրաժեշտ են այդ պաշտոնի հետ կապված գործառույթների կատարման համար:

Քարտուղարն ընտրվում է հնգամյա ժամկետով՝ գաղտնի քվեարկությամբ, և կարող է վերընտրվել: Եթե ընտրությանը մասնակցող թեկնածուների միջև ձայները բաշխվում են հավասարապես, ապա նախապատվությունը տրվում է նախ կին թեկնածուին, եթե կա այդպիսին, իսկ եթե չկա, ապա՝ տարիքով ավագ թեկնածուին:

Նախքան պաշտոնն ստանձնելը, Քարտուղարը Դատարանի լիազուստր միստին կամ, անհրաժեշտության դեպքում, Դատարանի նախագահին տալիս է հետևյալ երդումը կամ կատարում հետևյալ հանդիսավոր հայտարարությունը. «Երդվում եմ», կամ «Հանդիսավոր հայտարարում եմ», «որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի Քարտուղարի իմ պարտականությունները կկատարեմ ազնվորեն, չջրհայեցողքեն և բարեխղճորեն»: Երդման գործողության վերաբերյալ կազմվում է արձանագրություն: Քարտուղարն ունի երկու տեղակալ: Նախքան պաշտոնն ստանձնելը Քարտուղարի տեղակալը երդում է տալիս կամ կատարում հանդիսավոր հայտարարություն՝ նույն ձևակերպմամբ, ինչը նախատեսված է Քարտուղարի համար:

Քարտուղարն իրականացնում է հետևյալ գործառույթները: Նա օգնում է Դատարանին՝ այդ մարմնի աշխատանքների իրա-

կանացման գործում, պատասխանատու է Քարտուղարության կազմակերպման ու գործունեության համար: Քարտուղարն է պահպանում Դատարանի արխիվները: Նրա միջոցով է Դատարանն իրականացնում իր կապերը, ուղարկում կամ ընդունում իր քննությանը ներկայացվող գործերով բոլոր ծանուցումները: Քարտուղարության աշխատանքը կարգավորվում է Քարտուղարի կազմած և Դատարանի նախագահի հաստատած ընդհանուր իրահանգներով:

Դատարանի նստավայրը գտնվում է Ստրասբուրգում: Սակայն Դատարանը կարող է, ելնելով նպատակահարմարությունից, իր գործառույթները կատարել որևէ այլ վայրում՝ եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների տարածքում: Գանգատի քննության ցանկացած փուլում Դատարանը կարող է որոշել, որ անհրաժեշտ է Դատարանի կամ նրա մեկ կամ մի քանի անդամների կողմից քննություն կամ ցանկացած այլ գործառույթ իրականացնել այլ վայրում:

Եվրոպական դատարանի իրավագործությունը.

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իրավասու է քննության առնելու և լուծելու միայն այն իրավունքների և ազատությունների խախտման վերաբերյալ գանգատները, որոնց պաշտպանությունը երաշխավորված են եվրոպական կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով: Դատարանի իրավագործությունը տարածվում է Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների մեկնաբանման ու կիրառման բոլոր հարցերի վրա:

Եթե առաջանում է Դատարանի իրավագործության հետ կապված որևէ վեճ, ապա այն լուծում է ինքը՝ Դատարանը:

Կոնվենցիայի 33-րդ հոդվածի համաձայն՝ Եվրոպական դատարանը քննության է առնում միջպետական գործեր: Կոնվենցիայի ցանկացած մասնակից պետություն կարող է Դատարան դիմել Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների ցանկացած ենթադրվող խախտման հարցով, որը թույլ է տվել Կոնվենցիայի մեկ այլ մասնակից պետություն:

Միջպետական զանգատ ներկայացնելու իրավունքը տարբերվում է միջազգային համային իրավունքի նորմերով կարգավորվող «դիվանագիտական պաշտպանությունից», երբ պետությունը կարող է մյուս պետության դեմ գործողություններ իրականացնել միայն այն ժամանակ, երբ ինքը՝ պետությունն է հանդիսանում ենթադրյալ խախտման անմիջական զոհ, կամ երբ նա պաշտպանում է իր քաղաքացիներից մեկի իրավունքները և շահերը, որոնք ուսմանարվել են մյուս պետության կողմից:

Եվրոպական կոնվենցիայի համաձայն՝ պետությունը կարող է նաև զանգատ ներկայացնել այն անձանց իրավունքների խախտման առնչությամբ, որոնք ոչ միայն չեն հանդիսանում Կոնվենցիայի մասնակից պետություններից որևէ մեկի քաղաքացի, այլ նույնիսկ հանդիսանում են պատասխանող պետության քաղաքացի:

Պատարանի կողմից ջնդության առնված միջպետական զանգատների թիվն այնքան էլ մեծ չէ:

Պատարանն ընդունում է նաև անհատական զանգատներ:

Նա կարող է զանգատներ ընդունել ցանկացած անձից, հասարակական կազմակերպությունից կամ անձանց խմբից, որոնք պնդում են, թե Կոնվենցիայի որևէ անդամ պետության կողմից դարձել են այդ փաստաթղթում կամ դրան կից արձանագրություններում ամրագրված իրենց իրավունքների խախտման զոհ: Պետությունները պարտավորվել են որևէ կերպ չխոչընդոտել այդ իրավունքի արդյունավետ իրականացմանը:

Պատարանն իրավագործ է նաև Նախարարների կոմիտեի խնդրանքով խորհրդատվական եզրակացություններ տալ՝ կապված Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների մեկնաբանմանը վերաբերող իրավական հարցերի հետ: Նման եզրակացությունները չպետք է շոշափեն այն հարցերը, որոնք վերաբերում են Կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իրավունքների կամ ազատությունների բովանդակային էությանը: Եզրակացությունները չպետք է շոշափեն այնպիսի հարցեր, որոնք Պատարանը կամ Նախարարների կոմիտեն կքննարկեն Կոնվենցիային համապատասխան տեղի ունեցած լուսմների արդյունքում:

Նախարարների կոմիտեն Պատարանի խորհրդատվական եզրակացություն խնդրելու մասին որոշումն ընդունում է Կոմիտեի նիստերին մասնակցելու իրավունք ունեցող ներկայացուցիչների քվեների մեծամասնությամբ:

Եթե Պատարանի խորհրդատվական իրավագործության վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի ներկայացրած խնդրանքը տարակարծության տեղիք է տալիս, ապա Պատարանն է որոշում, թե արդյոք խորհրդատվական եզրակացության համար Նախարարների կոմիտեի ներկայացրած խնդրանքն իր իրավասության շրջանակում է, թե՛ ոչ:

Խորհրդատվական եզրակացությունները տրվում են Մեծ պալատի ծայերի մեծամասնությամբ: Պատարանի խորհրդատվական եզրակացությունները պետք է լինեն հիմնավոր և պատճառաբանված: Եզրակացության մեջ նշվում է մեծամասնություն կազմած դատավորների թիվը: Եթե որևէ դատավոր այլ կարծիքի է, ապա նա կարող է եզրակացությանը կցել հատուկ կարծիք, որի հիմնավորումները կարող են համընկնել կամ չհամընկնել եզրակացությանը: Պատավորի հատուկ կարծիքում կարող է նաև ընդամենը նշվել, որ նա համաձայն չէ եզրակացությանը՝ առանց դրա համար որևէ պատճառաբանություն կամ հիմնավորում ներկայացնելու:

Խորհրդատվական եզրակացությունը դռնբաց միատուն հրապարակում է Պատարանի նախագահը կամ նրա կողմից լիազորված որևէ այլ դատավոր:

Խորհրդատվական եզրակացություն տալու կամ եզրակացություն տալու մասին խնդրանքի մերժման վերաբերյալ ընդունված ցանկացած որոշում ստորագրում են Պատարանի նախագահն ու Զարտուղարը:

Պատարանի խորհրդատվական եզրակացության պատճեններն ուղարկվում են Նախարարների կոմիտե, մասնակից պետություններին և Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին:

3. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՄԵՆՈՒ ԴԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Եվրոպական դատարան դիմելու իրավունքի իրականացումը բավականին դյուրին է: Սակայն դրա համար նախատեսված են որոշակի պայմաններ, որոնք, կարելի է ասել, գտնվում են ողջամտության սահմաններում և նպատակ ունեն ապահովելու Դատարանի բնականոն և արդյունավետ գործունեությունը:

Նման պայմաններից է, օրինակ, այն, որ Դատարանը կարող է գործը քննության ընդունել միայն այն բանից հետո, երբ սպառվել են իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցները: Եվրոպական դատարան դիմելու պայման է համարվում նաև այն, որ զանգատը պետք է ներկայացվի ներպետական համապատասխան մարմնի կողմից վերջնական որոշում կայացնելու օրվանից հետո վեց ամսվա ընթացքում:

Որպես պայման է համարվում նաև այն, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը քննության չի ընդունում ոչ մի անհատական զանգատ, եթե անձնուն է կամ ըստ էության վերաբերում է այն նույն հարցին, որը Դատարանն արդեն քննել է, կամ որն արդեն հանձնվել է միջազգային քննության կամ կարգավորման այլ ընթացակարգի և չի բովանդակում գործին առնչվող նոր տեղեկություններ:

Միաժամանակ, Դատարանն անընդունելի է համարում ցանկացած անհատական զանգատ, եթե գտնում է, որ այն անհամատեղելի է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների դրույթների հետ, կամ ակնհայտորեն անհիմն է կամ հանդիսանում է զանգատ ներկայացնելու իրավունքի չարաշահում:

Դատարանն իրավունք ունի իրեն հանձնված ցանկացած զանգատ, որը հակասում է վերը նշված պայմաններին, մերժել: Ընդ որում, Դատարանը կարող է իր այդ իրավունքն իրականացնել գործի քննության ցանկացած փուլում:

Նշված պայմանները Կոնվենցիայում չարադրված են բավականին հակիրճ և ընդհանրացված ձևակերպումներով, որոնք հա-

ճախ բացատրության կամ մեկնաբանման կարիք ունեն:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան դիմելու գործող ընթացակարգն ստույգ սահմանված չափանիշների համակարգ է և, հետևաբար, ինչպես արդեն նշվեց, նրան դիմելու համար անհրաժեշտ է պահպանել Կոնվենցիայով և Դատարանի կանոնակարգով նախատեսված զանգատի ընդունելության պայմանները: Այդ պահանջները և կանոնները չկատարելու դեպքում շատ զանգատներ հայտարարվում են անընդունելի և ըստ էության քննության չեն առնվում: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան ներկայացվող զանգատներում սահմանված պահանջները չպահպանելը իմնականում դիմումատուների կամ նրանց ներկայացուցիչների՝ այդ պահանջներին իրազեկ չլինելու արդյունք է:

Եվրոպական դատարան դիմողն իր համար պետք է պարզի այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ իր խախտված իրավունքներն արդյոք պաշտպանվում են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով, թե՛ ոչ: Եթե պաշտպանվում են, ապա իրավախախտ պետությունը վավերացրել է արդյոք Կոնվենցիան և համապատասխան արձանագրությունը, թե՛ ոչ:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան վավերացնելուց հետո Զայաստանի Զանրապետության իրավագրության ներքո գտնվող յուրաքանչյուր անձ կարող է զանգատ ներկայացնել Դատարան: Այսինքն՝ Դատարան զանգատ ներկայացնելու իրավունք կունենան ոչ միայն 33 քաղաքացիները, այլև օտարերկրացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք: Սա նշանակում է, որ պարտադիր չէ, որ դիմումատուն լինի Կոնվենցիայի այն մասնակից պետության քաղաքացի և գտնվի այն պետության տարածքում, որի դեմ է ներկայացնում զանգատը:

Զանգատ կարող են ներկայացնել բոլորը, այդ թվում նաև անչափահասները, սահմանափակ գործունակությամբ անձինք, անգործունակ ծանաչված անձինք, ճանտարկյալները:

Քանի որ Դատարանը զանգատները քննության է առնում միայն իշխանության պետական մարմինների գործողությունների

կամ որոշումների դեմ, ուստի քննության չի ընդունում այն զանգատները, որոնք ուղղված են հասարակական կազմակերպությունների և մասնավոր անձանց դեմ:

Միջազգային հանրային իրավունքի համաձայն՝ պետությունը պատասխանատվություն է կրում ոչ միայն իր մարմինների և պաշտոնատար անձանց գործողությունների համար, այլ նաև իր իրավագործության ներքո գտնվող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց գործունեության համար: Եվրոպական դատարանի պրակտիկայի համաձայն, երբ խոսքը վերաբերում է Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքների և ազատությունների խախտմանը, նկատի է առնվում բացառապես պետական, այսինքն՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական մարմինների և մունիցիպալ իշխանությունների գործունեությունը: Եթե իրավախախտումները կատարվել են նշված մարմինների կողմից, միևնույն է, Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի ուժով մասնակից պետությունն է կրում պատասխանատվություն և Պատարանում հանդես է գալիս որպես պատասխանող: Եթե իրավախախտման հետևանքով ծագած հարաբերության մի կողմում մասնավոր անձն է, իսկ մյուս կողմում պետությունը չէ, այլ երկու կողմերն էլ միայն ֆիզիկական անձինք են, ապա այդպիսի իրավահարաբերությունը չի կարող լինել Եվրոպական դատարանում քննության առարկա: Անձն իրավունք չունի Եվրոպական դատարանում զանգատարկել ներպետական դատարանի այն որոշումը, որը վերաբերում է մասնավոր անձանց միջև վեճի լուծմանը: Սակայն, այդուհանդերձ, եթե պարզվի, որ ազգային դատարանը նման որոշում կայացնելիս խախտել է տվյալ պետությունում գործող անձի՝ օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ և անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդյուն և հրապարակային դատաքննության իրավունքը (Կոնվենցիայի 6-րդ հոդված), ապա ենթադրյալ իրավախախտման գոհն իրավունք ունի զանգատարկել պետության համապատասխան մարմնի որոշումը կամ գործողությունները: Այդ դեպքում Եվրոպական դատարանում քննության առարկա կլինի տվյալ պետության կողմից անձի իրավունքի խախտման փաստը:

Եվրոպական դատարանն իր վճիռներում հաճախ է նշում, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի համաձայն՝ Պատարանը քննության է առնում այն զանգատները, որոնք վերաբերում են պետության գործողություններին կամ այն հարցերին, որոնց համար պետությունը Կոնվենցիայի համաձայն պատասխանատվություն է կրում: Հետևաբար, մասնավոր անձինք չեն կարող զանգատարկել այլ մասնավոր անձանց գործողությունները:

Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի համաձայն՝ Կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իրավունքների խախտման «գոհը» խնդրո առարկա գործողությունից կամ անգործությունից ուղղակիորեն տուժած անձն է:

Եվրոպական դատական պրակտիկայի համաձայն՝ վնասի սպառնալիքի առկայությունը, որը կարող է հասցվել ապագայում, հիմք է հանդիսանում, որ դիմումատուն համարվի Կոնվենցիայով կամ դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իրավունքի խախտման «պոտենցիալ» զոհ: Սա վերաբերում է այն դեպքերին, երբ ներպետական օրենքը կամ պրակտիկան դեռևս չեն կիրառվել զանգատ ներկայացրած կողմի նկատմամբ, բայց պետությունն ունի ապագայում այդպես վարվելու հնարավորություն:

Որոշ դեպքերում ընդունելի են հայտարարվում այն զանգատները, որոնք ներկայացվել են ուղղակիորեն վնաս չկրած անձանց կողմից, սակայն որոնք, այնուամենայնիվ, կարող են համարվել «անուղղակի» զոհեր: Անուղղակի զոհեր են համարվում անմիջական զոհերի ազգականները, անմիջական զոհի հետ սերտ հարաբերություններ ունեցող անձինք, ինչպես նաև նրանք, ովքեր այլ անձի իրավունքի խախտման արդյունքում կրել են վնաս, կամ նրանք, ովքեր շահագրգիռ են խախտման վերացման հարցում:

Մի շարք գործերով Պատարանում վարույթը շարունակվել է սկզբնապես զանգատ ներկայացրած դիմումատուի մահից հետո, եթե Պատարանը համաձայնել է, որ որպես դիմումատու կրա փոխարեն հանդես գան Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքների խախտման վերացման հարցում շահագրգիռ անձինք: Սակայն մեկ այլ դեպքում Պատարանը գտել է, որ շահագրգռության

առկայությունը բավարար չէ, որպեսզի պահանջվի գործի քննության շարունակություն, և, հետևաբար, քննության ենթակա գործերի ցուցակից այն հանել է:

Դատարանը քննության է ընդունում միայն այն զանգատները, որոնք ներկայացված են Կոնվենցիան վավերացրած պետության դեմ և վերաբերում են այն իրավախախտումներին, որոնք տեղի են ունեցել իրավախախտ պետության կողմից Կոնվենցիան վավերացնելուց հետո: Այս դրույթին անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել: Ոչ մի պետություն, անձ կամ հասարակական կազմակերպություն իրավիճակ չունի պնդելու, որ պետք է բավարարվեն իրենց նույնիսկ ամենաարդար պահանջները, եթե այս կամ այն իրավունքի խախտումները կատարվել են Կոնվենցիայի մասնակից պետության կողմից Կոնվենցիան վավերացնելուց առաջ: Նման դեպքերում, եթե դիմումատուն զանգատում վկայակոչում է այնպիսի հանգամանքներ, որոնք տեղի են ունեցել համապատասխան պետության համար Կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելուց առաջ, և ներպետական մակարդակով այդ գործի քննությունն ավարտվել է Կոնվենցիան վավերացնելու ամսաթվից առաջ, ապա այդ զանգատը Դատարանը հայտարարում է անընդունելի: Սինչդեռ, եթե հանգամանքները, որոնք վկայակոչում է դիմումատուն, տեղի են ունեցել մասնակից պետության կողմից Կոնվենցիան վավերացնելուց առաջ, իսկ այդ գործով որոշումն ընդունվել է Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո, այդ զանգատը Դատարանը կարող է հայտարարել ընդունելի և կազմակերպել դրա քննությունը:

Ժամանակի գործոնը Եվրոպական դատարանին առնչվող հասկացությունների ապարատում կրում է *ratione temporis* անվանումը: Ժամանակի գործոնը Գայաստանի Զանրապետության իրավագործության ներքո գտնվող անձանց համար կարևոր նշանակություն կունենա հատկապես Կոնվենցիայի վավերացումից հետո առաջին մի քանի տարիների ընթացքում: Ենթադրվում է, որ հատկապես այդ ժամանակաշրջանում մեր քաղաքացիներին իրենց իրավունքի խախտման վերաբերյալ զգալի քվով զանգատներ կներկայացնեն Եվրոպական դատարան, որոնց մեծ մա-

սը, հավանաբար, ժամանակի չափանիշից ելնելով կմերժվի, քանի որ ենթադրյալ խախտումների և դրանց վերաբերյալ ներպետական մարմինների որոշումների մեծ մասը կայացված կլինի վավերացման ամսաթվից առաջ:

Արդեն նշվեց, որ Դատարանը քննության է ընդունում միայն այն զանգատները, որոնք վերաբերում են Կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իրավունքների և պատվությունների խախտումներին: Մյուս դեպքերում զանգատները մերժվում են: Գանգատի ընդունելիության այս չափանիշը Դատարանի պրակտիկայում անվանվում է *ratione materiae*: Այս չափանիշի իմաստը կայանում է նրանում, որ եթե զանգատի առարկա հանդիսացող իրավունքի խախտումը չի ընկնում Կոնվենցիայի գործողության տակ, զանգատը քննության չի ընդունվում: Եթե *ratione materiae* պայմանը Դատարան դիմողի կողմից չի պահպանվում, ապա զանգատը կհայտարարվի անընդունելի:

Եվրոպական դատարան դիմողները պետք է նկատի ունենան, որ Կոնվենցիայում սոցիալ-տնտեսական շատ իրավունքներ ամրագրված չեն: Դրանում հիմնականում սահմանված են քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքները:

Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածի համաձայն մասնակից պետություններն իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուր անձի համար ապահովում են Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքներն ու ազատությունները: Նկատի ունենալով, որ յուրաքանչյուր երկրի իրավագործությունը տարածվում է իր տարածքի վրա, կարելի է ասել, որ Եվրոպական դատարանի իրավագործությունը տարածվում է Կոնվենցիայի բոլոր մասնակիցների պետական տարածքի վրա: Դատարանի տարածքային իրավագործության չափանիշի պայմանն արտահայտվում է *ratione loci* ձևակերպմամբ:

Եվրոպական դատարանի տարածքային իրավագործությունը, ըստ էության, Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների տարածքային իրավագործությունների գումարն է: Դայտնի է, որ երբեմն տարբեր պատճառներով փոփոխվում են պետությունների տա-

րածքային սահմանները, և վերջիններիս իրավագործությունն ավելի է ընդարձակվում, քան մետրոպոլիայի տարածքն է: Հավանաբար, ելնելով այս հանգամանքից, Կոնվենցիայի 56-րդ հոդվածի 1-ին կետը նախատեսում է, որ ցանկացած պետություն այդ փաստաթուղթը վավերացնելիս կամ հետագայում ցանկացած ժամանակ կարող է Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ծանուցելու միջոցով հայտարարել, որ Կոնվենցիան տարածվում է այն բոլոր տարածքների կամ դրանցից ցանկացածի վրա, որոնց միջազգային հարաբերությունների համար ինքը պատասխանատու է:

Նկատի ունենալով, որ պետությունների տարածքային փոփոխությունները կարող են տեղի ունենալ ինչպես իրավագործ (փոխանակում, օտարում, վարձակալության տակ և այլն), այնպես էլ ոչ իրավագործ (բռնազավթում և այլն) գործողությունների հետևանքով, և որ ինչպես Կոնվենցիայի, այնպես էլ դրան կից արձանագործությունների մասնակից պետություններն իրավունք ունեն իրենց տարածքների փոփոխության դեպքում տեղեկացնել Եվրոպայի խորհրդին, որ ցանկանում են փոփոխել նշված միջազգային փաստաթղթերի իրավաբանական ներգործության սահմանները, ուստի ենթադրվում է, որ նման հարցերը յուրաքանչյուր առանձին դեպքում պետք է ստանան կոնկրետ լուծում:

Որպեսզի զանգատը Ղատարանի կողմից ընդունվի քննության, անհրաժեշտ է, որ դիմումատու միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերին համապատասխան, սպառած լինի իր խախտված իրավունքների պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցները:

Իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցների սպառումը մինչև միջազգային դատական մարմնին զանգատ ներկայացնելը միջազգային իրավունքի ընդհանուր կանոն է, որի հիմքում ընկած է այն սկզբունքը, համաձայն որի միջազգային դատարանը լրացուցիչ և ոչ թե ազգային դատարանին փոխարինող մարմին է, որ յուրաքանչյուր պետությանը պետք է հնարավորություն ընձեռվի իր ստանձնած միջազգային պարտավորու-

թյունների խախտումները շտկել առաջին հերթին ներպետական իրավական ինստիտուտների միջոցով:

Դիմումատուն պետք է իր խախտված իրավունքների վարչական կամ դատական կարգով պաշտպանությունն իրականացնելիս օգտագործի ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված բոլոր հնարավորությունները, թեկուզ դրանք որևէ արդյունք չտան:

Նման ընթացակարգային պահանջի իմաստը Ղատարանը բացատրել է իր առաջին վճիռներից մեկում (Գուլզարդին ընդդեմ Իտալիայի գործը, 6 Նոյեմբերի 1980թ.): Այդ պահանջի անհրաժեշտությունը հիմնավորվում է նրանով, որ Մարդու իրավունքների պաշտպանության կոնվենցիայով նախատեսված համակարգը իր բնույթով օժանդակ է (սուբսիդիար), այսինքն՝ դիմումատուն իրավունք ունի զանգատ ներկայացնելու Եվրոպական դատարան միայն իրավական պաշտպանության ներպետական բոլոր մասնչելի միջոցներն սպառելուց հետո: Մարդու իրավունքների պաշտպանությունն առաջին հերթին պարտավոր են ապահովել պետության ներպետական մարմինները, ներառյալ ազգային դատարանները, որոնք պարտավոր են Կոնվենցիայի նորմերն ու սկզբունքներն ընդունել որպես իրենց գործունեության առաջնային հիմք: Իսկ Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանը կոչված է աջակցելու ազգային դատարաններին՝ Կոնվենցիայի դրույթների ճիշտ մեկնաբանման և կիրառման գործում, ինչպես նաև վերահսկողություն իրականացնելու Կոնվենցիայով երաշխավորվող մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների՝ ներպետական մակարդակով պահպանման նկատմամբ:

Իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցներն սպառելու պայմանը կարելի է ասել, որ լուրջ խթան է պետությունների համար, որպեսզի նրանք մշտապես կատարելագործեն իրենց ազգային իրավապաշտպան համակարգը՝ ձգտելով այդ համակարգի գործունեությունը համապատասխանեցնել Կոնվենցիայի պահանջներին: Այս տեսակետից մեր հանրապետությունը լուրջ անելիք ունի հատկապես կապված ՀՀ վճռաբեկ դատարանի լիազորությունների վերանայման հետ:

Եվրոպական դատարանի պրակտիկայում ձևավորվել է բավականին ճկուն մոտեցում իրավական միջոցների սպառման վերաբերյալ պահանջների կիրառման առումով: Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված զանգառը քննության ընդունելու այդ դատավարական պայմանն ունի որոշակի վերապահում, համաձայն որի ներպետական միջոցները պետք է լինեն «միջազգային իրավունքի համընթաց հորմոններին համապատասխան»: Այս ձևակերպումը Եվրոպական դատարանի համար հաճախ հիմք է հանդիսացել, որպեսզի նա չեղվի վերը նշված պայմանից և կոնկրետ գործով որոշում կայացնի այն մասին, որ այս կամ այն երկրի ներպետական ատյանում կատարված բողոքարկումը միջազգային իրավունքի տեսակետից արդյունավետ չի եղել:

Եվրոպական դատարանն իր գործունեության ընթացքում մշակել է որոշակի չափանիշներ այն հարցի լուծման համար, թե յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում իրավական պաշտպանության ներպետական որ միջոցները պետք է սպառված լինեն, և արդյո՞ք դիմումատուն կարող էր այդ միջոցների օգտագործման դեպքում իր պահանջի արդարացի բավարարում ստանալ: Նման չափանիշներ են համարվում՝ իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցների մատչելիությունը, դրանցից օգտվելու նպատակահարմարությունը և արդյունավետությունը: Դատարանն ընթացակարգային այս պահանջի պահպանված լինելու հարցը գնահատելիս՝ ելնում է նաև նրանից, որ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոց են համարվում միայն նրանք, որոնցից իրավախախտման զոհ դարձած անձը կարող է օգտվել ուղղակիորեն՝ առանց միջնորդավորման:

Եվրոպական դատարանում ձևավորված պրակտիկայի համաձայն՝ սպառված են համարվում ներպետական պաշտպանության միայն այն միջոցները, որոնք կամ անձի տրամադրության տակ, բավարար են և վերաբերում են ենթադրյալ խախտումներին: Բացի դրանից, սպառված միջոցը պետք է լինի այնպիսին, որի օգնությամբ անձը կարող է ենթադրյալ խախտման հետևանքով ստեղծված վիճակը շտկել անմիջականորեն, այլ ոչ թե անուղղակի կեր-

պով, նա պարտավոր չէ դիմել իրեն հասու պաշտպանության այլ միջոցների, որոնց արդյունավետությունը կասկածելի է:

Օրինակ, եթե ներպետական իրավական համակարգը նախատեսում է իրավունքների և ազատությունների խախտման վերաբերյալ սահմանադրական դատարան անհատական զանգառ ներկայացնելու հնարավորություն, ապա այդ մարմինը ճանաչվում է իրավական պաշտպանության անհրաժեշտ միջոցներից մեկը, իսկ եթե չի ճանաչվում, ապա անձը պարտավոր չէ, համեմայն դեպք, դիմել նաև այդ մարմնին:

Առանձին դեպքերում Եվրոպական դատարանն օմբուդսմենի ինստիտուտը մարդու իրավունքների պաշտպանության գործում չի ճանաչել որպես իրավական պաշտպանության միջոց՝ դրա նվազ արդյունավետության պատճառով:

Դատարանն իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցի արդյունավետության հարցը քննության է առնում նաև այն համեմարարականների տեսանկյունից, որոնք դիմումատուին տվել է նրա փաստաբանը: Այստեղ գործում է այն կանխադրույթը, որ տուժողը պետք է օգտվի իրավաբանական պատշաճ գիտելիքներ ունեցող անձի խորհրդատվությունից: Եթե փաստաբանը համոզված է միանշանակ հայտարարում է, որ պաշտպանության կոնկրետ միջոցի օգտագործումը չունի հաջողության հասնելու ոչ մի հնարավորություն, ապա դիմումատուն կարող է չդիմել այդ միջոցին: Սակայն, եթե իրավախորհրդատուն պաշտպանության տվյալ միջոցի ընտրության վերաբերյալ իր կարծիքը կառուցի կասկածանքի վրա, ապա դիմումատուն պարտավոր է հետևել իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցներն սպառելու պահանջին:

Չարկ է նկատել, որ իրավախախտման զոհը պարտավոր է դիմել միայն այն ներպետական մարմիններին, որոնց հետ կապված նա ունի իրավունք, և ոչ թե արտոնության: Օրինակ, նա պարտավոր չէ դիմել երկրի Նախագահին համաձայն խնդրանքով:

Նախադեպային իրավունքին ենթապատասխան՝ դիմումատուն կարող է չկատարել իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցներն սպառելու մասին պահանջը միայն այն

դեպքում, երբ հիմնավորի, որ պատշաճ արդյունավետ միջոցներ գոյություն չունեն: Սակայն հարկ է նկատել, որ դրա ապացուցումն այնքան էլ դյուրին չէ: Դիմումատուներ պետական պաշտպանության որևէ միջոց անարդյունավետ համարելու և այն չօգտագործելու համար պետք է ունենա բավականին ծանրակշիռ փաստաթղթեր:

Բացի դրանից, Դատարանը հաշվի է առնում այնպիսի առանձնահատուկ հանգամանքներ, ինչպիսիք են ներպետական պաշտպանության որևէ միջոց արդյունավետության վերաբերյալ կասկածը, դիմումատուի կողմից պաշտպանության որևէ միջոցի առկայության մասին անիրազեկ լինելը, անվճար իրավաբանական օգնության բացակայությունը, փաստաբանի տված սխալ հանձնարարականները: Յուրաքանչյուր կոնկրետ գործի առանձնահատկությունից ելնելով՝ Դատարանը որոշում է, թե արդյո՞ք այդ հանգամանքներն իր համար բավականին համոզիչ են, որպեսզի դիմումատուին ազատեն իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցներն օգտագործելու պարտավորությունից:

Իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցներն սպառելու ընթացակարգի վերաբերյալ հարցը քննության առնելիս Դատարանը որոշակի նշանակություն է տալիս այն չափանիշներին, որոնք հիմնավորում են կոնկրետ պետության դատական կամ վարչական մարմինների դիմելու անհմատ լինելը կամ անօգուտակարությունը, երբ ձևավորված իրավակիրառական պրակտիկան զանգատի բավարարման համար ոչ մի հնարավորություն չի ընձեռում: Այս առումով հետաքրքիր օրինակ կարող է ծառայել Եվրոպական դատարանի՝ Ղայան ընդդեմ Թուրքիայի գործով 1998թ. փետրվարի 19-ին կայացրած վճիռը: Ազգությամբ քուրդ Ղայան սպանվել էր թուրք զինվորների կողմից: Նրա հարազատները, դիմելով Եվրոպական դատարան, պնդում են, որ նրա՝ դիտավորությանը կատարված սպանության վերաբերյալ նախաքննությունն ակնհայտորեն այնքան խեղաթյուրված է իրականացվել, որ նրանք որևէ հույս չէին կարող ունենալ, որ եթե դիմեն Թուրքիայի դատական ատյաններին, ապա դրանք արդար և անաչառ քննություն կիրականացնեն, այդ թվում նաև համապա-

տասխան նյութական փոխհատուցում կտրամադրեն: Եվրոպական դատարանը, քննելով գործը, հանգել է այն եզրակացության, որ իսկապես «դիմողը և մերժավոր ազգականները, ի խախտումն Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի, գրկվել են իշխանությունների դեմ պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից այն առումով, ինչը վերաբերում է Արդուլմեննաֆ Ղայայի մահվանը, դրանով իսկ պաշտպանության միջոցներից օգտվելու հնարավորությունից, որոնցից նրանք կկարողանային օգտվել, մասնավորապես, փոխհատուցում ստանալու նպատակով: Դետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում»¹:

Ներպետական պաշտպանության այս կամ այն միջոցն անարդյունավետ համարելու և այն չօգտագործելու հարց կարող է առաջանալ նաև այն դեպքում, երբ բողոքը ներկայացվում է պետական այնպիսի մարմին, որն օժտված է միայն խորհրդատվական իրավասությամբ, կամ այնպիսի ատյան, որը չի կարող կասեցնել բողոքարկվող դատական կամ վարչական որոշումների կատարումը:

Չարկ է նշել, որ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների սկզբունքն ամրագրված է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածում, որում, մասնավորապես, նշվում է, որ յուրաքանչյուր ոք, ում Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներից ու ազատություններից խախտվել են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե այդ խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք:

Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ որևէ կոնկրետ մարմնի լիազորությունները և ընթացակարգային ռաշխիքները կարևոր գործոններ են, որոնք հաշվի են առնվում իրավական պաշտպանության որևէ կոնկրետ տեսակի արդյունավետությունը որոշելիս:

Դատարանն իր վճիռներում նշել է, որ պաշտպանության միջոցն արդյունավետ ճանաչելու համար անձը պետք է հնարավորություն ունենա անհատապես հարուցելու բողոքարկման ընթացակարգը: Եվրոպական դատական պրակտիկայի համաձայն՝

¹ Տես Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան: Վճիռների ընտրանի (1978-2002թթ.): Երևան 2002, էջ 199-221:

պաշտպանության արտակարգ միջոցը չի կարող համարվել իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոց:

Դատարանը բազմիցս նշել է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը պահանջում և երաշխավորում է ներպետական մակարդակով պաշտպանության միջոցների առկայությունը, որոնք թույլ կտան պահպանել Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքներն ու ազատությունները: Չնայած յուրաքանչյուր պետության իրավագործության մեջ է մտնում իրավունքի պաշտպանության ազգային միջոցների համակարգի ստեղծման և կառավարման գործը, սակայն նրանք, բոլոր դեպքերում, ելնելով Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի պահանջներից՝ պարտավոր են ապահովել պաշտպանության ներպետական այնպիսի միջոցներ, որպեսզի զանգատը լուծվի Կոնվենցիային համապատասխան և վերականգնվի զանգատը ներկայացնողի խախտված իրավունքը:

Չարկ է նկատել, որ Կոնվենցիան որևէ կերպ չկանխորոշելով, թե ինչպիսին պետք է լինեն այդ «ներպետական մարմինները», դրանով իսկ մասնակից պետություններին տրամադրում է հայեցողության որոշակի ուղիղտ և նրանց է թողնում այդ հոդվածով նախատեսված իրենց պարտավորությունների կատարման կառուցակարգերի և համակարգերի ստեղծման գործառնությունը:

13-րդ հոդվածով նախատեսված պարտավորությունների ծավալը կախված է դիմումատուի՝ Կոնվենցիայի վրա հիմնված զանգատի բնույթից: Այդուհանդերձ, 13-րդ հոդվածին համապատասխան պահանջվող պաշտպանության ներպետական միջոցները պետք է ինչպես գործնական, այնպես էլ օրենսդրական առումով լինեն «արդյունավետ», և դրանց օգտագործմանը չպետք է անհիմն կերպով խոչընդոտեն պատասխանող պետության իշխանությունների գործողությունները կամ, ընդհակառակը՝ անգործությունը:

Եթե դիմումատուն կասկածներ ունի պաշտպանության որևէ միջոցի օգտագործման վերաբերյալ, այդուհանդերձ, նա պետք է օգտագործի իրավական պաշտպանության այդ միջոցը և միաժամանակ զանգատ ներկայացնի Եվրոպական դատարան: Եթե դրանից հետո Դատարանը գտնի, որ այդ միջոցն օգտագործելը

պարտադիր չէ, դիմումատուն, այնուամենայնիվ, երաշխիք կունենա Դատարանի այն հայտարարությունից, թե ոչ բոլոր ներպետական միջոցներն են օգտագործվել:

Պետք է նկատի ունենալ, որ զանգատն անընդունելի հայտարարելն այն կապակցությամբ, որ իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցներն սպառված չեն, միայն ժամանակավոր խոչընդոտ է: Եվրոպական դատարանը կարող է կրկին քննության առնել այդ նույն զանգատը, եթե հետագայում, դիմումատուի կողմից իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցներն սպառելուց հետո զանգատը մեկ անգամ ևս ներկայացվի Եվրոպական դատարան:

Չատուկ ուշադրության է արժանի այն պայմանը, որի համաձայն Դատարանը կարող է գործը քննության ընդունել միայն վերջնական որոշման կայացման օրվանից հետո վեց ամսվա ընթացքում: Փանգատի ընդունելիության այս պայմանը բավականին խիստ է, քանի որ Դատարանը որևէ հիմքով, նույնիսկ ամենախարգելի, իրավունք չունի վերականգնելու բաց թողնված վեցամսյա ժամկետը:

«Վերջնական որոշման» չափանիշն ամփոփակնորեն կապված է «իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցներն սպառելու» չափանիշի հետ: Կարելի է խոսել վերջնական որոշման մասին միայն այն դեպքում, երբ անձը ներպետական իրավական համակարգի շրջանակներում սպառել է իրավական պաշտպանության բոլոր միջոցները: Այսինքն՝ Եվրոպական դատարան դիմելու պահին իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցներն սպառելու արդյունքում ընդունված որոշումը հետագայում ներպետական մարմինների քննության առարկա չպետք է դառնա: Եթե Եվրոպական դատարանը պարզի, որ վերջնական որոշումը պետության ներսում բողոքարկվել է կամ վերադաս դատարանի կողմից գործը համընկել է ստորադաս դատական ատյանում նոր քննության, որը նախկին որոշումը չեղյալ է հայտարարել, ապա դիմումատուի՝ Եվրոպական դատարան ներկայացված զանգատը կհայտարարվի անընդունելի:

Այս հանգամանքը չի նշանակում, որ դիմումատուները գրվելու է հետագայում Եվրոպական դատարան դիմելուց: Նոր «վերջնական որոշման» ընդունումից հետո դիմումատուները կարող է կրկին զանգատ ներկայացնել Եվրոպական դատարան:

Եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 47-րդ կանոնի 5-րդ կետի համաձայն՝ զանգատի ներկայացման ամսաթիվ է համարվում դիմումատուի առաջին հաղորդագրության ամսաթիվը, որում, թեև համառոտ, շարադրված է զանգատի առարկան: Այդուհանդերձ, Պատարանը կարող է որոշում ընդունել՝ զանգատի հանձնման ամսաթիվ համարել մեկ այլ ամսաթիվ՝ զանգատը փոստով ուղարկելու, զանգատը գրելու ամսաթիվը, եթե դա համարի արդարացված:

Ամսաթիվը, որից սկսվում է ժամանակի հաշվարկը (*dies a quo*) ոչ միայն այն ամսաթիվն է, երբ ընդունվել է ներպետական որոշումը, այլ նաև այն ամսաթիվը, երբ դիմումատուները տեղեկացել է այդ որոշման մասին և արդյունքում զանգատ ներկայացրել Եվրոպական դատարան: Եթե որոշումը կայացվել է դռնբաց նիստում, որին դիմումատուները մասնակցել է, ապա դրա կատարման ամսաթիվը ներպետական մարմինների կողմից վերջնական որոշման կայացման ամսաթիվն է: Եթե որոշումը չի հրապարակվել դռնբաց նիստում, վերջնական որոշման կայացման ամսաթիվ է համարվում այդ որոշման հայտարարման ամսաթիվը:

Կարող է նաև հարց առաջանալ, թե ո՞ր պահից պետք է հաշվարկել վեցամսյա ժամկետը՝ ազգային դատարանի որոշման հրապարակման, թե այդ որոշման պատճենը դիմումատուին հանձնելու պահից: Եվրոպական դատարանը ելակետային է համարում ազգային դատարանի որոշման պատճենը դիմումատուին հանձնելու պահից:

Եթե ոչ թե որոշում է ընդունվել, այլ կատարվել է գործողություն, և այդ գործողության ղեմ ներպետական պաշտպանության ոչ մի միջոց գոյություն չունի, ապա ներպետական մարմինների կողմից վերջնական որոշման կայացման ամսաթիվ է համարվում այդ գործողության իրականացման ամսաթիվը: Իսկ եթե զանգատը վերաբերում է այնպիսի օրենքի կամ այլ նորմատիվ ակտի

դրույթների, որոնց կիրառումը կարող է իրավունքի խախտման հիմք հանդիսանալ, ապա այդ դեպքում, ըստ էության, գոյություն չունի ժամկետի հաշվարկի ելակետ:

Ինչպես արդեն նշվեց, Եվրոպական դատարանը բնության չի ընդունում անանուն ոչ մի զանգատ: Անանուն զանգատներ Եվրոպական դատարան ներկայացվում են միանգամայն հազվադեպ: Երբեմն դիմումատուները զանգատը ներկայացնում են՝ չնշելով իրենց ազգանունը: Եթե զանգատում նշված է լինում հետադարձ հասցեն, Պատարանը նրանց նամակ է ուղարկում՝ խնդրելով ներկայացնել իրենց: Նման դեպքում, եթե դիմումատուները կրկին չի նշում իր անունը և ստորագրում է այլ կերպ, ասենք, որպես «իրավախախտման գոհ», «տուժող» կամ «բարեկամ», Պատարանը մերժում է այդ զանգատը:

Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածում նախատեսված զանգատի ընդունելիության այն պայմանը, որի համաձայն Պատարանը բնության չի ընդունում զանգատը, եթե այն արդեն հանձնվել է միջազգային բնության կամ կարգավորման այլ ընթացակարգի և չի բովանդակում գործին առնչվող նոր տեղեկություններ, ենթադրում է, որ անձն սկզբնապես պետք է զանգատ ներկայացնի Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարան, իսկ Պատարանում գործի բնության արդյունքներից բավարարված չլինելու դեպքում՝ նոր միայն այլ միջազգային մարմին:

Պատարանը «չի բովանդակում գործին առնչվող նոր տեղեկություններ» հասկացությունը մեկնաբանելիս՝ եզրակացրել է, որ նոր տեղեկություններ ձևակերպման մեջ ընդգրկվում են այն փաստերը, որոնք նախկին զանգատը ներկայացնելիս հայտնի չէին, կամ հայտնի են դարձել այն ժամանակ, երբ Պատարանն այդ գործն արդեն սկսել է քննել: Պատարանը կարող է ընդունելի հայտարարել այն զանգատները, որոնցում դիմումատուները չնայած բարձրացնում է այնպիսի հարցեր, որոնք Պատարանն արդեն բնության է առել, սակայն դիմումատուները զանգատարկում է դրանց վերաբերյալ դատական մարմինների կայացրած նոր ակտերի կիրառումը կամ Պատարանի կողմից տվյալ գործի քննությունից հե-

տո ուժի մեջ մտած գործող ակտերի կիրառումը:

Բացի դրանից, Դատարանը ըննության է առնում իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցների սպառման վերաբերյալ գործին առնչվող նոր տեղեկությունները, եթե նախկինում զանգատը մերժվել էր ներպետական ոչ բոլոր միջոցներն սպառելու հիմքով:

Դատարանն անընդունելի է համարում ցանկացած անհատական զանգատ, եթե գտնում է, որ այն անհամատեղելի է Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների հետ:

Այն բոլոր դեպքերում, երբ զանգատը մերժելու հիմք կա, այն կարող է նաև հայտարարվել անհամատեղելի Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների հետ այն հիմնավորմամբ, որ դրանք չեն համապատասխանում զանգատի ընդունելիության պայմաններին: Օրինակ, եթե զանգատը հայտարարվել է անընդունելի ներպետական պաշտպանության միջոցները չսպառելու կապակցությամբ, այն կարող է նաև համարվել անհամատեղելի Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների հետ:

Քանի որ «անհամատեղելի» հասկացությունը կարող է ներառել նաև զանգատի ընդունելիության մյուս բոլոր պայմանները, Դատարանը զանգատը չի հայտարարում անընդունելի Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների հետ անհամատեղելի լինելու հիմնավորմամբ, եթե այն կարող է անընդունելի համարել Կոնվենցիայով նախատեսված այլ հիմքերով:

Դատարանը կարող է զանգատը համարել անհամատեղելի Կոնվենցիայի դրույթների հետ նաև այն դեպքում, երբ դիմումատուն պնդում է, որ Կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իր իրավունքները խախտվել են, մինչդեռ իրականում դրանք սահմանափակվել են Կոնվենցիայով նախատեսված սահմանափակումների կիրառման շրջանակներում:

Որպես կանոն, զանգատը մերժելու համար Դատարանը հղում է անում զանգատի ընդունելիության պայմաններից որևէ մեկի չպահպանմանը, սակայն, եթե մերժելու համար հիմնավոր պատճառ չկա, բայց Դատարանը, այնուամենայնիվ, գտնում է, որ զան-

գատի մերժումն արդարացված է, զանգատը կարող է համարել անհամատեղելի Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների դրույթների հետ:

Կոնվենցիայի նախապատրաստման աշխատանքների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ զանգատը որպես ակնհայտորեն անհիմն մերժելու պայմանն ընդգրկվել է Կոնվենցիայում, որպեսզի Դատարանը զանգատը ըննության չառնի ըստ ելքային, եթե ըննության նախնական փուլում արդեն պարզ է, որ զանգատում չարադրված հարցը չի համապատասխանում Կոնվենցիայով երաշխավորվող պաշտպանությանը: Զննության նախնական փուլում Դատարանը զանգատը հայտարարում է ակնհայտորեն անհիմն միայն այն դեպքում, եթե զանգատը ըննության առնելիս գտնում է, որ դիմումատուի Կոնվենցիայով կամ դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իրավունքի խախտում տեղի չի ունեցել:

Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ զանգատը համարվում է ակնհայտորեն անհիմն, եթե գործը ըննության առնելիս Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքների *prima facie* խախտում չի հայտնաբերվել:

Մյուս կողմից, եթե զանգատի նախնական ընթացքում այն չի համարվում ակնհայտորեն անհիմն, Դատարանը գերադասում է գործի ելքյունը և զանգատի ընդունելիության հարցը ըննության առնել համատեղ, և համապատասխան դեպքերում զանգատը՝ որպես ակնհայտորեն անհիմն, մերժում է միայն գործի ելքյունը ըննության առնելուց հետո:

Դատարանը հազվադեպ է զանգատն անընդունելի համարում այն հիմնավորմամբ, որ այն հանդիսանում է զանգատ ներկայացնելու իրավունքի չարաշահում: Այն դեպքում, երբ դիմումատուն չի արձագանքում զանգատի ըննության կապակցությամբ եվրոպական դատարանի բազմաթիվ ծանուցումներին և հարցերին, վերավորական հայտարարություններ է անում պատասխանող պետության ներկայացուցիչների վերաբերյալ, Դատարանը կարող է զանգատը մերժել՝ այն ներկայացնելու իրավունքի չարաշահման հիմնավորմամբ:

4. ԳՈՐԾԵՐԻ ԶՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում գործերի քննության վարույթի հիմքում ընկած են ինչպես եվրոպական կոնվենցիայի նորմերը, այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգի դրույթները:

Եվրոպական դատարանում, ինչպես արդարադատություն իրականացնող ցանկացած այլ ինստիտուցիոնալ կառույցում, որոշակի բացառություններով հանդերձ, գործում է դատական քննության **հրապարակայնության սկզբունքը**: Համաձայն Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 33-րդ կանոնի՝ լուսնները դռնբաց են, բացի այն դեպքերից, երբ, ելնելով բացառիկ հանգամանքներից, Դատարանի Պալատը սեփական նախաձեռնությամբ կամ գործի կողմի, կամ ցանկացած այլ շահագրգիռ անձի պահանջով որոշում է ընդունում միստը դռնփակ անցկացնելու մասին: Կանոնակարգի համաձայն՝ մասնույի ներկայացուցիչներին կամ հանրությանը կարող է թույլ չտրվել ներկա գտնվելու լուսնների ամբողջ ընթացքի ժամանակ կամ դրանց մի մասին՝ ելնելով Ժողովրդավարական հասարակությունում բարոյականության, հասարակական կարգի կամ պետական անվտանգության նկատառումներից, ինչպես նաև, երբ այդ են պահանջում անչափահասների շահերը կամ կողմերի անձնական կյանքի պաշտպանությունը, կամ այն չափով, որքանով, Պալատի կարծիքով, այն խիստ անհրաժեշտ է հատուկ հանգամանքների պարագայում, երբ հրապարակայնությունը կխախտի արդարադատության շահերը:

Հրապարակայնության կամ ավելի ստույգ՝ մատչելիության սկզբունքը գործում է՝ կապված նաև գործի նյութերին ծանոթանալու հանգամանքի հետ: Եվրոպական դատարանում զանգատի զրանցումից հետո Քարտուղարությանն ի պահ տրված բոլոր փաստաթղթերը հանրությանը մատչելի են, բացառությամբ բերեկամական կարգավորման շուրջ բանակցությունների շրջանակներում ի պահ տրված փաստաթղթերի, որոնք կրում են

խորհրդապահական բնույթ: Այս հանգամանքը պայմանավորված է նրանով, որ բարեկամական կարգավորում ապահովելու փորձի շրջանակներում կատարված ոչ մի գրավոր կամ բանավոր հաղորդում, ինչպես նաև ոչ մի առաջարկ կամ զիջում չի կարող հրապարակավ վկայակոչվել կամ հիմք ընդունվել որևէ գործողության համար:

Դատական միստում գործի լուսնների, ինչպես նաև Քարտուղարությանն ի պահ տրված փաստաթղթերի մատչելիության հարցը քննարկելիս լուծվում է նաև այն հարցը, թե արդյոք հանրության համար դրանց մատչելիությունը պետք է մերժել ամբողջությամբ, թե՛ մասնակիորեն:

Եվրոպական դատարանը կարող է նաև որոշում կայացնել միստը դռնբաց անցկացնելու վերաբերյալ, սակայն առանց կողմերի մասնակցության: Դա սովորաբար արվում է կողմերի համաձայնությամբ՝ Դատարանի որոշման հիման վրա՝ այն դեպքերում, երբ գործի կողմերը կամ նրանց փաստաբանները, ֆինանսական նկատառումներից ելնելով, ի վիճակի չեն անձամբ ներկայանալ Ստրասբուրգում գտնվող Դատարան:

Եվրոպական դատարանի պաշտոնական լեզուներն են անգլերենն ու ֆրանսերենը: Մինչև զանգատի ընդունվելության մասին որոշում կայացնելը, զանգատ ներկայացրած դիմումատուների կամ նրանց ներկայացուցիչների հետ հաղորդակցությունը, ինչպես նաև նրանց բացատրությունները կարող են լինել ինչպես Դատարանի պաշտոնական լեզուներից մեկով, այնպես էլ մասնակից պետություններից որևէ մեկի պաշտոնական լեզվով:

Եվրոպական դատարանում գործն ընդունելի հայտարարելուց հետո դիմումատուների կամ նրանց ներկայացուցիչների հետ հաղորդակցությունը, ինչպես նաև նրանց ներկայացրած բացատրությունները պետք է լինեն Դատարանի պաշտոնական լեզուներից որևէ մեկով: Սակայն Պալատի նախագահը կարող է թույլատրել Դատարանի և դիմումատուների կամ նրանց ներկայացուցիչների միջև հաղորդակցությունը շարունակել մասնակից պետության պաշտոնական լեզվով: Նման թույլտվության դեպքում Դա-

տարանի Զարտուղարը պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել դիմումատուի դիտողությունների կամ հայտարարությունների բանավոր կամ գրավոր թարգմանությունն ապահովելու համար:

Սասնակից պետությունների կամ երրորդ կողմերի հետ ցանկացած հաղորդակցություն, ինչպես նաև նրանց բացատրությունները պետք է լինեն Դատարանի պաշտոնական լեզուներից որևէ մեկով: Նշված պահանջը չի կարելի շրջանցել, եթե Պալատի նախագահը չթույլատրի օգտագործել ոչ պաշտոնական լեզուն: Եթե նրա կողմից նման թույլտվություն է տրվել, ապա բանավոր փաստաթղթերի կամ գրավոր հայտարարությունների անգլերեն կամ ֆրանսերեն բանավոր կամ գրավոր թարգմանությունն ապահովելու և թարգմանության ծախսերի պատասխանատվությունը կրում է խնդրանքով դիմած կողմը:

Պալատի նախագահը, ելնելով դիմումատուի շահերից, կարող է առաջարկել, որ պատասխանող մասնակից պետությունն ապահովի այդ պետության պաշտոնական լեզվով կամ պաշտոնական լեզուներից որևէ մեկով ներկայացված իր փաստաթղթերի թարգմանությունը, որպեսզի դրանով հեշտացնի դիմումատուի կողմից այդ նյութերին ծանոթանալը:

Համաձայն Եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 34-րդ կանոնի 6-րդ կետի, ցանկացած վկա, փորձագետ կամ Դատարան ներկայացած այլ անձ կարող է օգտագործել իր մայրենի լեզուն, եթե նա բավարար չափով չի տիրապետում Դատարանի պաշտոնական լեզուներից որևէ մեկին: Այդ դեպքում Զարտուղարն անհրաժեշտ միջոցներ պետք է ձեռնարկի բանավոր կամ գրավոր թարգմանությունն ապահովելու համար:

Ցանկացած զանգատ Դատարան է ներկայացվում գրավոր և ստորագրվում է դիմումատուի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից: Եթե զանգատը ներկայացնում է հասարակական կազմակերպությունը կամ անձանց խումբը, ապա այն պետք է ստորագրեն այն անձինք, ովքեր իրավասու են ներկայացնելու տվյալ կազմակերպությունը կամ խմբին: Համապատասխան Պալատի կամ Կոմիտեի իրավասության մեջ է մտնում որոշել այն հարցը, թե արդյո՞ք զանգատն ստորագրած անձինք իրավասու են այն ստորագրելու:

Ֆիզիկական անձինք, հասարակական կազմակերպությունները կամ անձանց խմբերը կարող են զանգատը ներկայացնել անձամբ կամ ներկայացուցչի միջոցով: Դիմումատուի ներկայացուցիչը պետք է լինի փաստաբան, որին որևէ մասնակից պետություն թույլատրված է զբաղվելու փաստաբանական գործունեությամբ, և որը մշտապես բնակվում է այդ պետություններից որևէ մեկի տարածքում: Դիմումատուի ներկայացուցիչը կարող է լինել նաև Պալատի նախագահի կողմից հաստատված մեկ այլ անձ: Եթե գործի հանգամանքները պահանջում են պարտադիր ներկայացուցչություն, ապա Պալատի նախագահը կարող է դիմումատուին թույլատրել, որ վերջինս ինքը ներկայացնի իր գործը, պայմանով, որ անհրաժեշտության դեպքում դիմումատուն կօգտվի փաստաբանի կամ հավանության արժանացած մեկ այլ անձի օգնությունից:

Փաստաբանը կամ հավանության արժանացած այլ ներկայացուցիչը, կամ այն դիմումատուն, որը ցանկանում է ստանալ իր գործն ինքնուրույն ներկայացնելու թույլտվություն, պետք է բավարար չափով տիրապետի Դատարանի պաշտոնական լեզուներից որևէ մեկին: Սակայն, Պալատի նախագահն իրավասու է առանձին դեպքերում թույլատրել օգտագործել ոչ պաշտոնական լեզու:

Երբ դիմումատուները ներկայացվում են իրենց ներկայացուցիչների միջոցով, ապա վերջիններս պետք է ունենան լիազորագիր կամ գործելու գրավոր թույլտվություն:

Հարկ է նշել, որ ներկայումս ստեղծված են բավականին նպաստավոր պայմաններ, որպեսզի Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան ներկայացվող անհատական զանգատը վարչարարական խոչընդոտի կամ ֆինանսական բնույթի դժվարության չառնչվի, որպեսզի Դատարանը, որքան հնարավոր է, լինի մատչելի: Գործնականում սա նշանակում է, որ եթե նույնիսկ զանգատի հեղինակն այն լրացնելիս չի պահպանել նման փաստաթղթի ներկայացվող բոլոր անհրաժեշտ պահանջները, սակայն շարադրանքից հասկանալի է դառնում իրավախախտման բնույթն ու ելությունը, ապա այն զուտ ձևական հիմքերով Դատարանի կողմից չի մերժվում:

Եթե ներկայացված դիմումը և դրան կից փաստաթղթերը լիարժեք չեն, ապա Ղատարանը գանգատի հեղինակին տեղեկացնում է, թե տվյալ մարմնին դիմելու համար նա ինչպիսի հարցերի պարտադիր պետք է պատասխանի և ինչ բնույթի տեղեկություններ պետք է տրամադրի: Այսինքն՝ գանգատի հեղինակին հնարավորություն է տրվում երկրորդ անգամ ոչ թե դիմել, այլ վերածնակեցվել իր առաջին գանգատը: Դիմումի վերածնակեցվումից հետո, երբ դրանում արդեն կան բոլոր անհրաժեշտ նյութերը, այն գրանցվում է հերթական համարով:

Ղատարանը կարող է քննության ցանկացած փուլում, իր որոշմամբ, գանգատը հանել գործերի ցուցակից, եթե ըստ հանգամանքների պարզվում է, որ դիմողը մտադիր չէ հետամնուտ լինել իր գանգատին. վեճն արդեն կարգավորվել է. եթե Ղատարանի կարծիքով գանգատի քննությունը շարունակելն արդարացված չէ:

Ղատարանի կողմից ընդունելի համարված գանգատը հանելու մասին որոշումը կայացվում է վճռի ձևով: Երբ այդ վճիռը դառնում է վերջնական, Պալատի նախագահին այն ուղարկում է Նախարարների կոմիտե, որպեսզի վերջինս կարողանա հսկողություն իրականացնել գործի կարծման, բարեկամական կարգավորման կամ այդ հարցի այլ կերպ լուծման հետ կապված միջոցառումների կատարման նկատմամբ:

Նշված կարգը չի խոչընդոտում, որպեսզի Ղատարանը, բացառիկ հանգամանքներից ելնելով, գանգատն իր ցուցակում վերականգնի:

Գանգատի ընդունումից հետո Ղատարանը պատասխանող պետությանը տեղեկացնում է նրա վերաբերյալ գանգատի մասին, ներկայացնում է դրա առարկայի համառոտ շարադրանքը և նրան առաջարկում է գրավոր ձևով իր վերաբերմունքը հայտնել գանգատի բովանդակության առնչությամբ: Պատասխանող պետությանն առաջարկվում է նաև ներկայացնել ապացույթներ և փաստաթղթեր, որոնք, նրա կարծիքով, առավել լիարժեք կներկայացնեն նրա փաստարկները: Այդ բոլորը, Ղատարանի կանոնակարգի 38-րդ կանոնի համաձայն, պետք է ներկայացվեն Պալատի նախագահի կամ զեկուցող դատավորի կողմից սահման-

ված ժամկետում: Այդ ժամկետը խախտելու դեպքում ներկայացված գրավոր բացատրությունները կամ մյուս փաստաթղթերը կարող են նաև գործի նյութերին չվցվել:

Որպեսզի ժամկետի պահպանման հետ կապված թյուրիմացություն չառաջանա, ամսաթիվը որոշվում է ըստ փաստաթղթի առաքման հավաստված ամսաթվի կամ, եթե վերջինս բացակայում է, ըստ Զարտուղարության կողմից այն ստանալու ամսաթվի:

Ղատարանում գանգատը քննության է առնվում հերթականությամբ՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, թե դրանք որքանով են պատրաստ քննության: Սակայն առանձին դեպքերում Ղատարանը կարող է որոշում ընդունել և այս կամ այն գանգատն քննության առնել արտահերթ, առաջնայնության կարգով:

Գանգատի քննության հետ կապված հանգամանքները պարզելու նպատակով Պալատն իրավասու է ձեռք բերել ցանկացած ապացույց: Ընդ որում, դա կարող է անել ինչպես գործով կողմի կամ երրորդ կողմի խնդրանքով, այնպես էլ սեփական նախաձեռնությամբ:

Այս լիազորությունն իրականացնելիս Պալատն իրավասու է կողմերին առաջարկել ներկայացնելու գրավոր ապացույցներ, ինչպես նաև կարող է լսել վկայի, փորձագետի կամ ցանկացած այլ կարգավիճակով հանդես եկող անձի, եթե գտնի, որ դրանց ցուցմունքները կամ հայտարարությունները կարող են ճշգրտել Ղատարանի կողմից արդարադատության իրականացմանը:

Որպես Եվրոպական դատարանի գործնական կարևորություն ունեցող իրավասություն պետք է նշել այն, որ գործի հանգամանքներն օբյեկտիվորեն և պատշաճ խորությամբ պարզելու նպատակով Պալատը կարող է դատաքննության ցանկացած փուլում իր մեկ կամ մի քանի անդամի կամ Ղատարանի այլ անդամների գործուղել համապատասխան պետություն՝ տեղում հետաքննություն կատարելու, քննություն անցկացնելու կամ այլ կերպ ապացույցներ հավաքելու համար: Ղատարանի Պալատն իրավասու է նման պատվիրակությանն օգնելու համար նշանակել կողմնակի անկախ փորձագետների: Պալատը կարող է նաև իր ընտրությամբ դիմել ցանկացած անձի կամ կազմակերպու-

թյան՝ ցանկացած կոնկրետ հարցի վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու, կարծիք հայտնելու կամ հաշվետվություն պատրաստելու համար: Գործով կողմերը պարտավոր են Պալատին կամ նրա պատվիրակությանն աջակցել ապացույցների հավաքման հետ կապված ցանկացած միջոցառման ժամանակ: Դատարանի նշված լիազորությունների իրականացման ժամանակ տեսական և գործնական նշանակություն է ծեռք բերում այն հարցը, թե որքանով կարելի է օրյեկտիվ համարել այն, որ տեղում ապացույցներ հավաքած դատավորը հետագայում դատական նիստին մասնակցում է որպես գործը քննող դատավոր:

Նշված աշխատանքների իրականացման հետ կապված ծախսերը Պալատի որոշմամբ կարող են կրել գործով կողմերը կամ եվրոպայի խորհուրդը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 43-րդ կանոնը նախատեսում է, որ Պալատը, կողմերի խնդրանքով կամ սեփական նախաձեռնությամբ, կարող է մեկ վարույթում միավորել երկու և ավելի զանգատ: Այս լիազորությունը հատկապես գործնական կարևորություն ունի, եթե նկատի ունենանք, որ երիտասարդ ժողովրդավարության երկրներից եվրոպական դատարանին հասցեագրվող դիմումների մեծ մասը հաճախ կարող է վերաբերել միևնույն հարցին, և նման դեպքում մեկ վարույթում դրանք միավորումը կլինի նպատակահարմար:

Միջպետական զանգատ ներկայացնելիս՝ Եվրոպական կոնվենցիայի մասնակից պետությունը կամ պետությունները, որոնք մտադիր են Կոնվենցիայի 33-րդ հոդվածին համապատասխան Դատարանում գործ հարուցել, Զարտուղարությանը ներկայացված զանգատում պետք է նշեն հետևյալ տվյալները. Կոնվենցիայի մասնակից այն պետության անվանումը, որի դեմ ներկայացվում է զանգատը, զանգատի հիմքում ընկած իրավախախտման և համապատասխան փաստերի և փաստարկների շարադրանքը, հայտարարություն այն մասին, որ պահպանվել են Կոնվենցիայով նախատեսված՝ զանգատի ընդունելիության պայմանները, այսինքն՝ իրավական պաշտպանության ներպետական մի-

ջոցներն սպառվել են և վերջին որոշումից հետո վեցամսյա ժամկետը չի սպառվել: Ներկայացվող զանգատում պետք է նկարագրվել այն իրավախախտումը, որը բողոքարկվում է, ինչպես նաև պետք է ձևակերպվեն արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմող պետության պահանջները: Գանգատի մեջ պետք է նշվի նաև իբրև ներկայացուցիչ նշանակված անձի կամ անձանց անունը և հասցեն:

Ներկայացվող զանգատին պետք է կցվեն զանգատի առարկային առնչվող բոլոր համապատասխան փաստաթղթերի և, մասնավորապես, դատական կամ այլ որոշումների պատճենները:

Անհատական զանգատի բովանդակությունը կազմող հարցերի ցանկը հիմնականում նշված է Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածում և Եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 47-րդ կանոնում: Մասնավորապես, Կանոնակարգի 47-րդ կանոնում նշված է, որ ցանկացած զանգատ ներկայացվում է Զարտուղարության բլանկի վրա, որում մասնավորապես պետք է մատնանշվեն դիմումատուի անունը, ծննդյան թիվը, քաղաքացիությունը, սեռը, զբաղմունքը և հասցեն, եթե դիմումատուն ունի ներկայացուցիչ, ապա նրա անունը, զբաղմունքը և հասցեն: Զանգատի մեջ պետք է նշվի նաև այն մասնակից պետությունը կամ պետությունները, որոնց դեմ ներկայացվում է զանգատը: Զանգատում պետք է լինեն իրավախախտման հիմքում ընկած փաստերի համառոտ շարադրանքը, Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտման և համապատասխան փաստարկների համառոտ շարադրանքը: Դիմումատուն զանգատը ներկայացնելիս պետք է նաև դրանում ընդգծի, որ ինքը պահպանել է Կոնվենցիայով նախատեսված ընդունելիության պայմանները, այսինքն՝ համապատասխան երկրի իրավական պաշտպանության ներքին միջոցներն սպառվել են և ներպետական մարմնի վերջին որոշումից հետո վեցամսյա ժամկետը չի ավարտվել: Զանգատում պետք է նկարագրվեն այն հարցը, այն իրավախախտումը, որոնք բողոքարկվում են, ինչպես նաև պետք է ձևակերպվեն փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջները:

Եվրոպական դատարան ներկայացվող զանգատին պետք է կցվեն գործին առնչվող բոլոր փաստաթղթերի և, մասնավորապես, զանգատի առարկայի հետ կապված դատական կամ այլ որոշումների պատճենները: Բացի դրանից, դիմումատուները Պատարան պետք է ներկայացնեն նաև իրենց պահանջները հիմնավորող փաստաթղթերն ու որոշումները, զանգատում նշեն, թե արդյոք հանձնել են իրենց զանգատները միջազգային քննության կամ կարգավորման որևէ այլ ընթացակարգի:

Եթե Պատարան ներկայացվող զանգատի հեղինակը տարբեր պատճառներից ելնելով չի ցանկանում հրապարակել իր ինքնությունը, ապա այդ մասին նա պետք է նշի և շարադրի դրա պատճառները: Պալատի նախագահը կարող է, ելնելով կոնկրետ հանգամանքներից, թույլատրի, որպեսզի բացառի և պատշաճորեն հիմնավորված դեպքերում զանգատարկի անանունությունը պահպանվի: Եվրոպական դատարանի վեժների ցանկում կարելի է հանդիպել այնպիսի վերնագրերի, ինչպիսիք են «S.W.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործը» կամ «W.-ն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործը»:

Դիմումատուի կողմից վերը նշված պահանջները չկատարելը կարող է հիմք հանդիսանալ զանգատի գրանցման ու Պատարանում դրա քննության մերժման համար:

Եվրոպական դատարան դիմում ներկայացնելիս՝ իրավական լուրջ հետևանքների հիմք կարող է հանդիսանալ այն հանգամանքը, թե որն է համարվում զանգատի ներկայացման ամսաթիվը: Ըստ ընդհանուր կանոնի՝ զանգատի ներկայացման ամսաթիվ է համարվում դիմումատուի առաջին հաղորդագրության ամսաթիվը, որում, թեև համառոտ, շարադրված է զանգատի առարկան: Չնայած այս կանոնին, Պատարանը կարող է որոշում ընդունել՝ հանձնման ամսաթիվ համարել մեկ այլ ամսաթիվ:

Պետության կողմից միջպետական զանգատ ներկայացնելու դեպքում դրա քննության համար կազմավորված Պալատն իր դատավորներից մեկին կամ մի քանիսին նշանակում է զեկուցող դատավոր: Ձեկուցողը, իսկ եթե մեկից ավելին են՝ զեկուցողները, մասնակից շահագրգիռ պետությունների գրավոր դիտողություն-

ների ստացվելուց հետո, ներկայացնում են զանգատի ընդունելիության վերաբերյալ զեկույց: Գանգատն ընդունելի համարելուց հետո, զեկուցող դատավորը պատրաստում է զեկույց, իսկ եթե մի քանի դատավոր են՝ զեկույցներ, նախագծեր և այլ փաստաթղթեր, որոնք կարող են օգնել Պալատին իր գործառույթները կատարելիս:

Երբ Պատարան է ներկայացվում անհատական զանգատ, ապա այն Բաժանմունքի նախագահը, որին ուղարկվում է գործը, նշանակում է զեկուցող դատավոր, որն ուսումնասիրում է զանգատը: Գանգատների ուսումնասիրման ընթացքում զեկուցող դատավորներն իրավունք ունեն կողմերին առաջարկել ներկայացնել գործին առնչվող փաստացի տվյալներ, փաստաթղթեր և այլ նյութեր, որոնք, իրենց կարծիքով, անհրաժեշտ են դատական քննության համար:

Ձեկուցող դատավորը, Բաժանմունքի նախագահի կողմից գործը Պալատում քննության առնելու մասին հանձնարարություն տալու դեպքում, պետք է որոշի այն հարցը, թե գործն արդյոք պետք է քննության առնվի Կոմիտեում, թե Պալատում: Նշված որոշումը կարևորվում է նրանով, որ եթե գործը քննության է առնում Կոմիտեում, ապա զեկուցող դատավորի զեկույցը պետք է բովանդակի գործին առնչվող փաստերի համառոտ շարադրանքը և այն պատճառների համառոտ շարադրանքը, որոնք հիմնավորում են զանգատն անընդունելի հայտարարելու կամ ցուցակից հանելու առաջարկը: Կոմիտեի կողմից գործի քննության դեպքում նա կարող է միաժամյա որոշում ընդունել և անընդունելի հայտարարել ներկայացված անհատական զանգատը կամ այն հանել քննության ենթակա գործերի ցուցակից: Նման որոշում կարող է ընդունվել առանց զանգատի լրացուցիչ ուսումնասիրման: Այդ որոշումը համարվում է վերջնական:

Իսկ եթե Կոմիտեի կողմից նշված կարգով որոշում չի ընդունվում, ապա Պալատը կարող է որոշում կայացնել անհատական զանգատի՝ ըստ էության ընդունելիության մասին: Նման դեպքում զեկուցող դատավորն իր զեկույցում շարադրում է գործին առնչվող փաստերը, այդ թվում՝ իր պահանջով կողմերի ներկայացրած

փաստաթղթերը և մյուս նյութերը: Շարադրում է նաև իր առաջարկությունը զանգատի ընդունելիության վերաբերյալ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև ներկայացնում է գործի լուծման վերաբերյալ իր նախնական կարծիքը:

Սարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 30-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ եթե Պալատի քննության ներքո գտնվող գործը վերաբերում է Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների դրույթների մեկնաբանմանն առնչվող լուրջ հարցի, կամ եթե Պալատի քննության ներքո գտնվող հարցի լուծումը կարող է հակասել Դատարանի՝ ավելի վաղ կայացրած որոշմանը, Պալատը կարող է, մինչև որոշում կայացնելը, ցանկացած ժամանակ ընդդատությունը զիջել Մեծ պալատին: Դրա համար անհրաժեշտ է, որպեսզի կողմերից ոչ մեկը դրա դեմ չունենա առարկություն: Ընդդատությունը Մեծ պալատին զիջելու հնարավորություն է նախատեսում նաև Կոնվենցիայի 43-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ Պալատի վճռի կայացման օրվանից հետո երեք ամսվա ընթացքում գործի ցանկացած կողմ բացառիկ դեպքերում կարող է պահանջել, որպեսզի գործը հանձնվի Մեծ պալատին: Նման դեպքում Մեծ պալատի հինգ դատավորից բաղկացած Դանձնախումբն ընդունում է պահանջը, եթե գործն իրոք արժանի է այնպիսի լուրջ հարց, որը վերաբերում է Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների մեկնաբանմանը կամ կիրառմանը, կամ՝ ընդհանուր կարևորություն ունեցող այլ լուրջ հարցի:

Նշված դեպքերում, երբ գործի քննությունը հանձնվում է Մեծ պալատին, Մեծ պալատի նախագահը մեկ, իսկ եթե քննության է առնվում միջպետական զանգատ, մեկ կամ մի քանի անդամի նշանակում է որպես զեկուցող դատավոր: Մեծ Պալատը գործն ըստ լուծման քննելուց հետո կայացնում է վճիռ:

Գանգատի ընդունելիության հարցի քննության կարգը սահմանված է Եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 51-57-րդ կանոններով: Համաձայն Կանոնակարգի, երբ միջպետական զանգատ է ներկայացվում, Դատարանի նախագահը դրա մասին ան-

միջապես ծանուցում է պատասխանող մասնակից պետությանը և գործը փոխանցում որևէ Բաժանմունքի:

Բաժանմունքում գործն ստանալուց հետո, Բաժանմունքի նախագահը կազմավորում է Պալատ: Յուրաքանչյուր գործի կապակցությամբ Պալատի կազմի մեջ մտնում են նաև դիմումատու և պատասխանող մասնակից պետություններից ընտրված դատավորները, որոնք, եթե այն Բաժանմունքի անդամ չեն, որին հանձնվել է զանգատը, ապա այդ գործի քննության համար կազմավորված Պալատի միատերին մասնակցում են իբրև նրա *ex officio* անդամներ: Եթե զանգատը ներկայացրել են մի քանի մասնակից պետություններ, կամ եթե մի քանի մասնակից պետությունների ներկայացրած զանգատները վերաբերում են միևնույն առարկային, ապա դրանք Դատարանի կողմից կարող են քննության առնվել համատեղ:

Բաժանմունքի նախագահը, գործն ստանալուց հետո, պատասխանող մասնակից պետությանն առաջարկում է ներկայացնել զանգատի ընդունելիության վերաբերյալ իր գրավոր բացատրությունները: Ստացված բացատրությունները Քարտուլաբը հաղորդում է դիմումատու մասնակից պետությանը, որն ի պատասխան կարող է ներկայացնել իր գրավոր բացատրությունները: Նախքան զանգատի ընդունելիության վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելը, Պալատը կարող է կողմերին առաջարկել ներկայացնելու լրացուցիչ գրավոր բացատրություններ: Գանգատի ընդունելիության վերաբերյալ որոշում կայացնելուց առաջ Պալատում կարող են լսումներ անցկացվել, եթե այդ պահանջում են զանգատի հարցում շահագրգիռ պետությունները: Լսումներ կարող են նաև կազմակերպվել, եթե նման նախաձեռնություն դրևորի Պալատը:

Եվրոպական դատարան ներկայացված ցանկացած անհատական զանգատ Դատարանի նախագահը փոխանցում է որևէ Բաժանմունքի, ընդ որում, այդ անելիս նա պետք է ձգտի ապահովել Բաժանմունքների միջև գործերի արդարացի բաշխումը:

Գանգատը Պալատում քննության առնելու մասին որոշման ընդունումից հետո Բաժանմունքի նախագահի կողմից կազմա-

վորվում է յոթ դատավորից կազմված Պալատ: Մինչև նշված Պալատի ձևավորումը, Բաժանմունքի նախագահին իրականացնում է Պալատի նախագահին վերապահված լիազորությունները:

Իրեն հանձնված անհատական զանգատների ընդունելիության հարցը քննելու համար Դատարանի նիստը գումարվում է երեք դատավորից կազմված կոմիտեներում: Կոմիտեն միաժամյան որոշմամբ կարող է անընդունելի հայտարարել ներկայացված անհատական զանգատը կամ այն հանել քննության ենթակա գործերի ցուցակից, եթե նման որոշում կարելի է կայացրել առանց զանգատի լրացուցիչ ուսումնասիրման: Այդ որոշումը վերջնական է:

Եթե անհատական զանգատն անընդունելի չի համարվում և կամ չի հանվում քննության ենթակա գործերի ցուցակից, ապա այն ուղարկվում է գործը քննության առնելու համար յոթ դատավորից կազմված Պալատում:

Գործի քննությունն սկսելուց անմիջապես հետո Պալատը կարող է զանգատը հայտարարել անընդունելի կամ այն հանել Դատարանի գործերի ցուցակից: Պալատը կարող է նաև այլ որոշում ընդունել: Նա մասնավորապես կարող է կողմնորոշ պահանջել ներկայացնել փաստական բնույթի ցանկացած տեղեկատվություն, ինչպես նաև փաստաթղթեր կամ այլ նյութեր, որոնք, իր կարծիքով, կարող են համարվել գործին առնչվող: Պալատը կարող է կողմնորոշ պահանջել գրավոր բացատրություններ ներկայացնել զանգատի վերաբերյալ: Նախքան զանգատի ընդունելիության վերաբերյալ որոշում կայացնելը՝ Պալատը կարող է նաև, կողմնորոշ խնդրանքով կամ իր նախաձեռնությամբ, անցկացնել լսումներ: Այդ դեպքում կողմնորոշ առաջարկվում է նաև բացատրություններ ներկայացնել զանգատի էության հետ կապված հարցերի վերաբերյալ:

Ինչպես միջպետական, այնպես էլ անհատական զանգատների ընդունելիության հարցը քննելիս, Պալատը հաշվի է առնում զեկուցող դատավորի ներկայացրած զեկույցը:

Ինչպես միջպետական, այնպես էլ անհատական զանգատի ընդունելիության հարցի վերաբերյալ Պալատի որոշման մեջ

նշվում է, թե այն ընդունվել է միաժամյան, թե ծայրերի մեծամասնությամբ: Զարտուղարը Պալատի որոշման վերաբերյալ պարտավոր է տեղեկացնել դիմումատուին և շահագրգիռ մասնակից պետությամբ: Գանգատի ընդունելիության վերաբերյալ որոշումները կայացվում են կամ անգլերեն, կամ ֆրանսերեն, բացի այն դեպքերից, երբ Դատարանը սահմանում է, որ որոշումը կայացվում է երկու պաշտոնական լեզուներով:

Դատարանի պաշտոնական ժողովածուներում այդ որոշումները հրատարակվում են Դատարանի երկու պաշտոնական լեզուներով:

Եթե միջպետական զանգատի ընդունելիության հարցը լուծվում է դրական, ապա Պալատի նախագահը, մասնակից շահագրգիռ պետությունների հետ խորհրդակցելուց հետո, սահմանում է գործի էության վերաբերյալ գրավոր բացատրություններ և այլ անհրաժեշտ լրացուցիչ ապացույցները ներկայացնելու ժամկետները: Դատարանի նախագահը, կողմերի համաձայնությամբ, կարող է որոշել, որ գրավոր ընթացակարգ չի պահանջվում:

Գործով լսումներ անցկացվում են, եթե դա պահանջում են մեկ կամ ավելի շահագրգիռ մասնակից պետություններ: Նման որոշում կարող է կայացնել նաև Պալատը՝ իր նախաձեռնությամբ:

Եթե անհատական զանգատի ընդունելիության հարցը լուծվում է դրական, ապա Պալատը կարող է գործին մասնակից կողմերին առաջարկել ներկայացնելու լրացուցիչ ապացույցներ և գրավոր բացատրություններ: Գործի էության վերաբերյալ լսումներ կարող են անցկացվել, եթե Պալատն այդ մասին որոշում է ընդունում իր նախաձեռնությամբ կամ կողմնորոշ մեկի պահանջով:

Համաձայն Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի, եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը կարող է տուժած կողմին արդարացի բավարարում տրամադրել:

Դիմումատու մասնակից պետությունը կամ դիմումատու անձն իր արդարացի բավարարման պահանջը ներկայացնելիս՝ պարտավոր է բոլոր պահանջները ներկայացնել առանձին կետերով մանրամասնված, դրանք հաստատող համապատասխան փաստաթղթերի կամ վճարման անդորրագրերի հետ մեկտեղ: Եթե նշված պահանջները չեն բավարարվում, ապա Պալատը կարող է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն մերժել արդարացի բավարարման պահանջները:

Եվրոպական դատարանում քննվող գործի ընթացքը կարող է ավարտվել նաև բարեկամական, կամ, ինչպես կարելի է նաև ասել, խաղաղ կարգավորմամբ: Եթե Դատարանը գտնում է, որ զանգաստն ընդունելի է, ապա նա, իր գործառական պարտականությունների իրականացման հետ մեկտեղ, փորձ է անում հասնել կողմերի միջև հարցի բարեկամական կարգավորման: Բարեկամական կարգավորման կարելի է հասնել Եվրոպական դատարանում զանգաստների քննության ցանկացած փուլում:

Բարեկամական կարգավորման նախաձեռնությամբ կարող են հանդես գալ ինչպես Եվրոպական դատարանի Զարտուղարը, այնպես էլ կողմերը: Պրակտիկական վկայում է, և դա նաև տրամաբանական է, որ կողմերի միջև բարեկամական կարգավորմանն ուղղված առաջին քայլն աճում է պատասխանող պետությունը: Այս առումով լուրջ դերակատարություն ունի Եվրոպական դատարանում Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետության ներկայացուցիչը: 1997թ. Ստրասբուրգում Եվրոպայի խորհրդի երկրորդ գագաթաժողովում ընդունված «Գործողությունների ծրագրի» համաձայն՝ Եվրոպական կոնվենցիայի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն, Եվրոպական դատարանի հետ իր գործողությունները համակարգելու համար, նշանակում է իր լիազոր ներկայացուցիչին և ձևավորում է նրա աշխատակազմը: Լիազոր ներկայացուցիչն, մի շարք այլ լիազորությունների հետ մեկտեղ, իրավասու է իր Կառավարության անունից բանակցել դիմումատուի հետ՝ բարեկամական կարգավորման վերաբերյալ, Կառավարության հետ խորհրդակցել բարեկամական կարգավորման պայմանների առումով և նրա հաստատմանը ներկայացնել այդ պայմանները:

Ներկայացուցիչը, իր պետության, եթե նա ճանաչվել է որպես պատասխանող, Կառավարությանը տեղեկացնում է այդ պետության դեմ ներկայացված զանգաստների քննության ընթացքի և դրանց վերաբերյալ Եվրոպական դատարանի կայացրած վճիռների մասին: Նրա կարևոր գործառույթներից է նաև կողմերի միջև տարածայնությունների բարեկամական կարգավորման ուղիների որոնումը: Սարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան Դալաստանի Զանապետության կողմից վավերացվելուց հետո մեր հանրապետությունը նույնպես պետք է լուծի Եվրոպական դատարանում լիազոր ներկայացուցչի պաշտոնի ստեղծման և ներկայացուցչի նշանակման հարցը:

Ինչպես արդեն նշվել է, կողմերի միջև բարեկամական կարգավորման միջոցառումները կրում են խորհրդապահական բնույթ և դրանց իրականացման հետ կապված ոչ մի գրավոր կամ բանավոր հաղորդում, ինչպես նաև ոչ մի առաջարկ կամ զիջում հետագայում կողմերը չեն կարող վկայակոչել կամ հիմք ընդունել:

Եթե Քարտուղարը Պալատին տեղեկացնում է, որ կողմերը համաձայն են բարեկամական կարգավորման, ապա Պալատը, հավաստիանալով, որ կարգավորումը ձեռք է բերվել ոչ թե հարկադրանքի կամ որևէ ուրիշ ոչ իրավագոր գործողության միջոցով, այլ Եվրոպական կոնվենցիայով ու դրան կից արժանազորություններով ճանաչված իրավունքների կատարմամբ հարգանքի հիման վրա, այդ գործը հանում է քննությունից:

Պալատում գործի վերաբերյալ լսումները վարում է նրա Նախագահը: Նա է սահմանում նաև լսումների անցկացման կարգը: Առանձին դեպքերում, երբ լսումները վերաբերում են գործի հանգամանքներին առնչվող ապացույցների հավաքման և գնահատմանը, լսումները կարող են անցկացվել հատուկ դրա համար դատավորներից ստեղծված և տեղում քննություն կատարած խմբի կամ, ինչպես ձևակերպված է Դատարանի կանոնակարգում պատվիրակության ղեկավարի կողմից:

Պալատում գործի լսումներն ընթանում են կողմերի իրավահավասարության և մրցակցության սկզբունքի հիման վրա: Լսումների ժամանակ յուրաքանչյուր կողմ հանդես է գալիս երկու ան-

գամ. առաջին անգամ՝ դիմումի հեղինակը հիմնավորում է իր գանձատը, իսկ պատասխանողը պետք է այն հերքի, իսկ երկրորդ անգամ՝ կողմերն արդեն արված դատողությունների շուրջ մտքեր են փոխանակում¹:

Պալատը կարող է գործի լուծման անցկացնել ինչպես կողմերի ներկայությամբ, այնպես էլ նրանց բացակայությամբ: Եթե Ղատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է վկաներ, փորձագետներ և այլ անձանց հրավիրել դատաքննության, ապա նրանց ժամուցադիր է ուղարկվում նշելով գործը, որի կապակցությամբ հրավիրվում են, այն հարցերը, որոնց առնչությամբ հրավիրվում են և կանչվող անձին հասանելիք գումարի վճարման պայմանները:

Եթե նշված անձինք Ղատարան են ներկայանում դիմումատու կամ պատասխանող մասնակից պետության խնդրանքով կամ նրանց անունից, ապա ներկայանալու հետ կապված ծախսերը, որպես կանոն, կրում է տվյալ պետությունը: Սակայն Պալատը կարող է նաև որոշում ընդունել այն մասին, թե արդյոք այդ ծախսերը պետք է կրի Եվրոպայի խորհուրդը, թե դիմումատուն կամ երրորդ կողմը, որի պահանջով է անձը ներկայացել Ղատարան: Բոլոր դեպքերում, ծախսերի չափը որոշում է Պալատի նախագահը:

Ինչպես վկաները, այնպես էլ փորձագետները Ղատարանում հանդես են գալիս երդմամբ կամ հանդիսավոր հայտարարությամբ: Ղատարանում վկայի ինքնությունը հաստատելուց հետո և մինչև ցուցմունք տալը, յուրաքանչյուր վկա տալիս է հետևյալ երդումը կամ անուն հետևյալ հանդիսավոր հայտարարությունը. «Իմ պատվով ու խղճով երդվում» կամ «Հանդիսավոր հայտարարում եմ», «որ կասեմ ճշմարտությունը, ողջ ճշմարտությունը և ուրիշ ոչինչ՝ ճշմարտությունից բացի»:

Այդ գործողությունը գրանցվում է դատական նիստի արձանագրության մեջ:

Նույն կերպ՝ փորձագետի ինքնությունը հաստատելուց հետո և մինչև իր խնդրի կատարումը յուրաքանչյուր փորձագետ տալիս է հետևյալ երդումը կամ անուն հետևյալ հանդիսավոր հայտարարությունը. «Երդվում» կամ «Հանդիսավոր հայտարարում եմ», «որ

փորձագետի իմ պարտականությունը կկատարեմ պատվով և բարեխղճորեն»:

Այդ գործողությունը նույնպես գրանցվում է դատական նիստի արձանագրության մեջ:

Վկաների և փորձագետների երդումը տրվում և հայտարարությունն արվում է Պալատի նախագահի կամ նախագահի նշանակած դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի առջև:

Եթե դատական քննության ժամանակ վկային կամ փորձագետին բացարկ հայտնելու հետ կապված տարածայնություն է առաջանում, ապա այդ հարցը լուծում է Պալատը:

Այն դեպքերում, երբ պատշաճ կարգով Ղատարան կանչված վկան կամ որևէ այլ անձ, առանց հարգելի պատճառի, չի ներկայացել կամ հրաժարվել է ցուցմունքներ տալուց, Ղատարանն այդ մասին տեղեկացնում է մասնակից այն պետությանը, որի իրավագրությամբ ենթակա է վկան կամ այլ անձը: Ղատարանը նման կերպ է վարվում նաև այն դեպքում, երբ, Պալատի կարծիքով, վկան կամ փորձագետը խախտել է իր երդումը կամ հանդիսավոր հայտարարությունը:

Ղատական նիստում ընթացող լուծման ժամանակ յուրաքանչյուր դատավոր կարող է հարցեր տալ կողմերի ներկայացուցիչներին, փաստաբաններին կամ խորհրդականներին, դիմումատուին, վկաներին, փորձագետներին և Պալատի առջև ներկայացած ցանկացած անձի: Կողմերի ներկայացուցիչները, փաստաբանները կամ խորհրդականները նույնպես կարող են հարցեր տալ վկաներին, փորձագետներին և Ղատարանում ցուցմունք տվող կամ հայտարարությամբ հանդես եկող այլ անձանց, սակայն նրանք դա կարող են անել միայն Պալատի նախագահի վերահսկողությամբ:

Պալատում ընթացող դատավարության ժամանակ գործի քննությունն արձանագրվում է: Սղագիր արձանագրության մեջ նշվում են Պալատի կազմը՝ լուծման ժամանակ. Ղատարան ներկայացած անձանց, այսինքն՝ կողմերի ներկայացուցիչների, փաստաբանների ու խորհրդականների, գործին մասնակից ցանկացած երրորդ կողմի ցուցակը, յուրաքանչյուր վկայի, փորձագետի կամ Ղատարանում հանդես եկած այլ անձի ազգանունը:

1 Տե՛ս В. А. Туманов. Указ. соч. С. 166.

անուրը և ինքնության մասին այլ տվյալներ ու հասցեն. միստի ժամանակ արված հայտարարությունների, տրված հարցերի ու ստացված պատասխանների տեքստը. լսումների ընթացքում Պալատի կամ Պալատի նախագահի կայացրած յուրաքանչյուր որոշման տեքստը: Եթե սղագիր արձանագրությունն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն կազմվել է ոչ պաշտոնական լեզվով, ապա Քարտուղարն ապահովում է դրա թարգմանությունը պաշտոնական որևէ լեզվով:

Գործի կողմերի ներկայացուցիչներն ստանում են սղագիր արձանագրությունների պատճենները, որպեսզի կարողանան. Քարտուղարի կամ Պալատի նախագահի վերահսկողությամբ, դրանում ուղղումներ կատարել: Սակայն այդ ուղղումները չպետք է ազդեն ասվածի իմաստի և ուղղվածության վրա:

Նման ուղղումներից հետո սղագիր արձանագրությունն ստորագրում են Նախագահին ու Քարտուղարը, և այն դառնում է հավաստված արձանագրություն:

Պալատի կողմից կայացված վճիռը կարող է վերջնական համարվել միայն հետևյալ մի քանի պայմանների պահպանման դեպքում: Դրանք են՝ եթե կողմերը Պալատի կողմից գործով վճիռ կայացնելուց հետո հայտարարում են, թե չեն պահանջի գործի հանձնումը Մեծ պալատին. եթե վճիռ կայացումից հետո երեք ամսվա ընթացքում չի առաջանում գործը Մեծ պալատին հանձնելու պահանջ կամ Մեծ պալատի հանձնախումբը մերժում է գործը հանձնելը:

Արդեն մշվել է, որ համաձայն Կոնվենցիայի 30-րդ հոդվածի, եթե Պալատի քննության ներքո գտնվող գործը հանգեցնում է Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների դրույթների մեկնաբանման առնչվող լուրջ հարցի, կամ եթե Պալատի քննության ներքո գտնվող հարցի լուծումը կարող է հակասել Դատարանի՝ ավելի վաղ կայացրած որոշմանը, Պալատը կարող է, նախքան իր որոշումը կայացնելը, ցանկացած ժամանակ ընդդատությունը զիջել Մեծ պալատին: Այդ հարցը կարող է դրական լուծվել, եթե կողմերը չունենան առարկություն: Իսկ եթե, այդուհանդերձ, կողմերը դեմ լինեն, ապա նրանք պետք է

մեկ ամսվա ընթացքում ներկայացնեն պատշաճ առարկություն: Եթե առարկություն ներկայացվում է, սակայն չի բավարարում ներկայացվող պահանջները, ապա Պալատը կարող է այն համարել անվավեր:

Գործի քննությունը Մեծ պալատում կարող է կատարվել նաև մեկ այլ դեպքում: Դա կարող է տեղի ունենալ այն ժամանակ, եթե Պալատի կողմից վճիռ կայացումից հետո երեք ամսվա ընթացքում գործի ցանկացած կողմ, ելնելով բացառիկ հանգամանքներից, պահանջի, որպեսզի գործը հանձնվի Մեծ պալատին: Նման ցանկության դեպքում կողմը Քարտուղարությանն է ներկայացնում գործը Մեծ պալատի քննությանն ուղարկելու գրավոր խնդրանք: Խնդրանքում նա պետք է նշի, թե որն է Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների դրույթների մեկնաբանմանը կամ կիրառմանն առնչվող, այն լուրջ հարցը, կամ ընդհանուր կարևորություն ունեցող լուրջ հարցը, որոնց լուծումը, նրա կարծիքով, պահանջում է, որ գործի քննությունն իրականացնի Մեծ պալատը:

Նման խնդրանք ստանալուց հետո, համապատասխան կարգով Մեծ պալատի հիմն ամրամից կազմված Զանձնախումբը խնդրանքն ուսումնասիրում է ելնելով բացառապես գործում առկա նյութերից: Զանձնախումբը խնդրանքը կարող է բավարարել միայն այն դեպքում, եթե գտնի, որ գործն իրոք առնչվում է նման հարցի: Եթե Զանձնախումբն ընդունում է խնդրանքը, ապա Մեծ պալատը գործը քննում է ըստ էության և կայացնում վճիռ: Մեծ պալատի վճիռը վերջնական է:

Եթե Զանձնախումբը որոշում է խնդրանքը մերժել, ապա դրա համար որևէ հիմնավորում չի պահանջվում:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Մեծ պալատում գործերի քննության ժամանակ հաշվի առնելով հանգամանքներից բխող փոփոխությունները, կիրառվում են Պալատներում գործի վարույթը կարգավորող դրույթները:

Եվրոպական դատարանում գործի քննության հետ կապված վերջնական վճիռն ընդունվում է ղեկավար խորհրդակցության ժամանակ: Դատավորը չի կարող քվեարկության ժամանակ ձեռն-

պահ մնալ: Եթե ծայրերը կիսվում են, անցկացվում է նոր քվեարկություն, և եթե արդյունքը կրկին նույնն է, ապա վճռորոշ նշանակություն է ունենում Նախագահի ծայրը:

Վճիռներն ստորագրում են Պալատի նախագահը և Քարտուղարը: Վճիռը դռնբաց միատուն հրապարակում է անձամբ Պալատի նախագահը կամ նրա կողմից լիազորված մեկ այլ դատավոր:

Վճիռն ուղարկվում է Նախարարների կոմիտե: Հավաստված պատճեններն ուղարկվում են գործի կողմերին, Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին, երրորդ կողմերին և անմիջականորեն շահագրգիռ այլ անձանց: Բնագիրը պահվում է Դատարանի արխիվում: Դատարանի վերջնական վճիռները հրատարակվում են:

Եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 79-րդ կանոնի համաձայն գործի ցանկացած կողմ կարող է վճռի հրապարակումից հետո մեկ տարվա ընթացքում ներկայացնել այդ վճռի մեկնաբանման մասին խնդրանք: Խնդրանքում պետք է հստակորեն նշվեն վճռի եզրափակիչ մասի այն կետը կամ կետերը, որոնք անհրաժեշտ է մեկնաբանել: Եթե Դատարանը վճռի մեկնաբանման խնդրանքը չի մերժում, ապա այդ հարցը լուծում է ըստ էության և կայացնում է վճիռ:

Եվրոպական դատարանի Պալատների վճիռները կարող են վերանայվել: Եթե կողմը գտնի, որ բացահայտվել են այնպիսի հանգամանքներ, որոնք իրենց բնույթով կարող էին ունենալ վճռական նշանակություն վճիռ կայացնելու ժամանակ, և որոնք վճիռ կայացնելու ժամանակ Դատարանին հայտնի չեն եղել, միաժամանակ հիմնավորելով, որ այդ հանգամանքները չէին կարող հայտնի լինել նաև տվյալ կողմին, կարող է այդ հանգամանքին տեղյակ դառնալուց հետո վեց ամսվա ընթացքում դիմել Դատարանին և խնդրել վերանայել իր վճիռը: Պալատն իրավասու է այդ խնդրանքը մերժել: Եթե չի մերժում, նա, համապատասխան նախապատրաստական աշխատանքներ կատարելուց հետո, կարող է հարցը քննել և լուծել ըստ էության:

Նկատի ունենալով, որ իր վճիռների և որոշումների տեքստում կարող են խճբագրական և այլ բնույթի սխալներ լինել, Դատարանը կարող է, իր նախաձեռնությամբ, կամ որոշումը, կամ վճիռը հրապարակելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում կողմի կատարած հայտարարության հիման վրա ուղղել վրիպակները, թվաբանական կամ այլ կարգի ակնհայտ սխալները:

5. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ԵՎՏՐՈՒՄԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՃԻՐՆԵՐԸ, ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ԻՐԱՎԱՔԱՆԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹՆ ՈՒ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԱՈՒՆՆԱԿԱՅԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Եվրոպական դատարանի ինչպես վճիռները, այնպես էլ զանգատների ընդունելիության կամ անընդունելիության մասին որոշումները պետք է բազմակողմ պատճառաբանվեն և հիմնավորվեն ամենայն խորությամբ:

Գործի քննության արդյունքով կայացվող վճիռները, որպես կանոն, բավականին ծավալուն և բարդ փաստաթղթեր են, որոնցում վերլուծվում և ամրագրվում են քննարկվող հարցին առնչվող բոլոր հանգամանքները: Դրանք իրենց բովանդակությամբ լինելով խիստ տարբեր, միաժամանակ պարունակում են բոլոր վճիռների համար պարտադիր որոշակի ռեզկիզիտներ: Դրանք պետք է պարտադիր բովանդակեն՝ գործը քննող Պալատի նախագահի ու դրա կազմի մեջ մտնող դատավորների, ինչպես նաև Քարտուղարի կամ նրա տեղակալների անունները: Վճիռը կայացնելու և հրապարակելու ամսաթվերը, կողմերի մասին տվյալները, կողմերի ներկայացուցիչների, փաստաբանների կամ խորհրդակցների անունները, գործի քննության ընթացակարգը, գործի փաստերը, կողմերի հաղորդումների համառոտ շարադրանքը, եզրափակիչ դրույթները, ծախսերի վերաբերյալ որոշումը, եթե այն կա, մեծամասնություն կազմած դատավորների թիվը և այլն:

Եթե վճիռն ամբողջությամբ կամ մասամբ չի արտահայտում դատավորների միաձայն կարծիքը, ապա ցանկացած դատավոր իրավունք ունի ներկայացնելու հատուկ կարծիք: Ընդ որում, հատուկ կարծիքի հեղինակի արտահայտած հարցադրումները և հիմնավորումները կարող են համընկնել կամ չհամընկնել վճիռին: Հատուկ կարծիքի հեղինակը կարող է նաև պարզապես հայտարարել, որ ինքը համաձայն չէ վճիռին՝ առանց իր դիրքորոշման հիմնավորման:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներն ունեն պարտադիր իրավաբանական ուժ: Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի համաձայն՝ մասնակից պետությունները պարտավոր են

կատարել բոլոր այն գործերի վերաբերյալ Դատարանի վերջնական վճիռները, որոնցում նրանք կողմեր են:

Կոնվենցիայի մասնակից պետությունները Դատարանի վճիռները կատարելիս պարտավոր են՝

- վճարել եվրոպական դատարանի վճռով նախատեսված արդարացի փոխհատուցումը,

- ի շահ դիմումատուի իրականացնել անհատական միջոցառումներ, մասնավորապես, վերականգնել մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը,

- իրականացնել ընդհանուր միջոցառումներ՝ հետազայում նմանատիպ իրավախախտումները կանխելու համար:

Եվրոպական դատարանի վճիռները շատ հաճախ պետություններին պարտավորեցնում են արդարացի փոխհատուցում վճարել տուժողին պատճառված նյութական կամ բարոյական վնաս դիմաց: Արդարացի փոխհատուցման և վերաբերման Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը, համաձայն որի, եթե եվրոպական դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ պատասխանող պետության ներպետական իրավունքը նման իրավախախտման դեպքում ընծեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը, ամհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի բավարարում է տրամադրում:

Արդարացի փոխհատուցման ցանկացած պահանջ, որը ներկայացնում է դիմումատուն, պետք է շարադրված լինի գործի էության վերաբերյալ գրավոր բացատրություններում, կամ եթե նման գրավոր բացատրություններ չեն տրվել, հատուկ փաստաթղթում, որը ներկայացվում է զանգատի ընդունելիության մասին որոշում կայացնելուց հետո ոչ ուշ, քան երկու ամսվա ընթացքում:

Արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ բոլոր պահանջները պետք է ներկայացվեն առանձին կետերով, մանրամասնված, դրանք հաստատող համապատասխան փաստաթղթերի կամ վճարման անդորրագրերի հետ մեկտեղ, հավանակ դեպքում Դատարանը կարող է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն մերժել պահանջների բավարարումը:

Վարույթի ընթացքում ցանկացած ժամանակ Դատարանը կարող է ցանկացած կողմի առաջարկել ներկայացնելու դիտողություններ արդարացի փոխհատուցման պահանջի վերաբերյալ:

Արդարացի փոխհատուցումը ներառում է Դատարանի վճռով ճանաչված իրավախախտման արդյունքում դիմումատուի կրած նյութական, ոչ նյութական՝ բարոյական վնասի դիմաց վճարվող գումարը և ներպետական մարմիններում և եվրոպական դատարանում դատաքննությունների ժամանակ կատարված դատական ծախսերն ու ծախսերը: Դատական ծախսերն ու ծախսերը ներառում են դիմումատուի ներկայացուցիչ նշանակված փաստաբանների՝ իրենց ծառայությունների դիմաց որպես վարձատրություն տրամադրված գումարը, եվրոպական դատարան ներկայացվող զանգատը կազմելու, գործի նախապատրաստման և Դատարանում գործի քննության հետ կապված ծախսերը: Դատարանի կողմից փոխհատուցվում են նաև այն դատական ծախսերն ու ծախսերը, որոնց դիմումատուն կրել է ներպետական դատական մարմիններում գործի քննության կապակցությամբ: Դիմումատուները կարող են պահանջել վճարել նաև ներպետական դատարան ներկայացված զանգատը կազմելու և ներպետական դատարանում գործի քննությանը մասնակցելու համար փաստաբանի վարձատրության գումարը:

Եվրոպական դատարանի կողմից տրամադրվող իրավաբանական օգնությունն ընդգրկում է նաև դիմումատուի ներկայացուցչի կամ ներկայացուցիչների, ինչպես նաև դիմումատուի պարտադիր ներկայացուցչության դեպքում, Ստրասբուրգ ուղևորության ու բնակության և անհրաժեշտ այլ ծախսերի հետ կապված գումարները:

Արդարացի փոխհատուցում ստանալու համար դիմումատուն պետք է ապացուցի որպես նյութական և ոչ նյութական վնասի հատուցում պահանջվող գումարի և վիճարկվող իրավախախտման միջև պատճառական կապը: Դատարանը բազմիցս իր վճիռներում նշել է, որ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն Դատարանը կարող է սահմանել միայն այն ծախսերի հատուցումը, որոնց փաստացի ծախսումը ցույց է տրվում, որոնք ծախսվել են

անհրաժեշտաբար և ողջամիտ չափով: Դատարանը շատ հաճախ գտնելով, որ նյութական վնասի և վիճարկվող իրավախախտման միջև պատճառական կապը բացակայում է, դիմումատուին արդարացի բավարարում չի տրամադրում:

Կոնկրետ գործի հանգամանքներից ելնելով՝ Եվրոպական դատարանը երբեմն իր վճիռներում նշում է, որ ոչ նյութական վնասը ենթակա չէ բավարարման և Դատարանի վճռով իրավախախտման փաստի ճանաչումն ինքնին արդեն բարոյական վնասի փոխհատուցում է: Առանձին դեպքերում դիմումատուները բարոյական վնասի համար պահանջում են ընդամենը խորհրդանշական գումարի հատուցում, օրինակ, ասենք 1 ֆրանսիական ֆրանկ, 1 իտալական լիրա և այլն:

Դատարանի վճռով նշանակված վնասի փոխհատուցումը, եթե այն հատկապես խոշոր գումար է կազմում, իսկ պատասխանող պետության քյուլեն այնքան էլ հարուստ չէ, ըստ էության լուրջ պատժամիջոց է հանդիսանում:

Ուշադրության է արժանի այն հարցի ուսումնասիրությունը, թե եվրոպական դատարանը կարող է արդյո՞ք վճռել, որ պատասխանող պետությունը դիմումատուին պետք է երաշխավորի, որպեսզի նրա նկատմամբ ներպետական դատարանի վճռի կատարման ցանկացած պահանջ մնա անհետևանք: Եվրոպական դատարանն արդյո՞ք պետք է նախատեսի, որ որպես արդարացի փոխհատուցում տրամադրվող գումարը վճարվի անմիջկանգորեն՝ «անձամբ» դիմումատուին, և որ այն՝ «կալանքի տակ չառնվի»՝ ի կատարումն ներպետական դատարանի վճռի: Արդյո՞ք Կոնվենցիայով ճանաչվող իրավունքների խախտման համար պատժամիջոց հանդիսացող վնասի փոխհատուցման իրավունքն առջինն չի դառնում ներպետական օրենսդրության վրա հիմնված սովորական պարտավորական պահանջների համապատասխան:

Եվրոպական դատարանն այս հարցի առնչությամբ նշում է, որ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածն իրեն իրավունք չի տալիս մասնակից պետության նկատմամբ մեծ կարգադրություններ նախատեսել. այդ հարցը պետք է հանձնել համապատասխան ներպետական օրենսդրության հիման վրա գործող ազգային մարմիններին:

Եվրոպական դատարանի իրավակիրառական պրակտիկայից հետևում է, որ Ղատարանը չի կարող կալանքից անձեռնմխելի դարձնել այն գուժարները, որոնք Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝ նա, որպես արդարացի փոխհատուցում, նախատեսել է պատասխանող պետության կողմից վճարման համար:

Եվրոպական դատարանը, իր վճռով, որպես արդարացի փոխհատուցում, վճարվող գուժարի կոնկրետ չափը նախատեսելիս, կարող է նաև պահանջել, որ պատասխանող պետությունը որպես տույժ վճարի հատկացված գուժարների որոշակի տոկոսը, եթե սահմանված ժամկետում, այն է՝ երեք ամսվա ընթացքում, պատասխանող Ղատարանի վճռով նախատեսված վճարումը չկատարի:

Նկատել ունենալով արդարացի փոխհատուցման հետ կապված հարցի կարևորությունը, Եվրոպական կոնվենցիայի որոշ մասնակից պետություններ իրենց օրենսդրությամբ նախատեսում են տուժած կողմին Եվրոպական դատարանի կողմից որպես արդարացի փոխհատուցում տրամադրված և Ղատարանի վճռում նշված գուժարի վճարման կառուցակարգ:

Օրինակ, Լիտվայում, Եվրոպական դատարանի վճիռների, ինչպես նաև բարեկամական կարգավորման միջոցով ձեռք բերված համաձայնության հիման վրա, որպես արդարացի փոխհատուցում, տրամադրված գուժարների վճարման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են Հետաքննության, նախաքննության, մեղադրող մարմինների կամ դատարանի պատճառած վնասի փոխհատուցման մասին 1997թ. օրենքով: Փոխհատուցման համար հատկացված ֆինանսական միջոցները տրամադրում է Լիտվայի Արդարադատության նախարարությունը: Եվրոպական դատարանում Լիտվայի Կառավարության ներկայացուցչի խնդիրն է Արդարադատության նախարարությանը հանձնել Եվրոպական դատարանի վճիռը և բարեկամական կարգավորման վերաբերյալ տեղեկատվությունը, որը և կատարում է որպես արդարացի փոխհատուցում տրամադրվող գուժարների վճարումը: Արդարադատության նախարարության պրակտիկայի համաձայն՝ վճարումները կատարվում են դիմումատուի ընտրությամբ՝ կամխիկ կամ փոխանցումով: Վերոհիշյալ օրենքը պետությանը հնարավոր

ություն է ընձեռում հետադարձ հայց հարուցել այն քննիչների, դատախազների և դատավորների դեմ, որոնք մեղավոր են վնասի պատճառման հարցում, պայմանով, որ վնասը պատճառվել է այդ պաշտոնատար անձանց կողմից կատարված հանցագործության հետևանքով:

Ընդհանրացնելով նշված հարցի քննարկումը, հարկ է նշել, որ եթե տուժողի և պատասխանող պետության միջև կայացվում է բարեկամական կարգավորման համաձայնություն, որի ընթացքում լուծվում է նաև արդարացի փոխհատուցման հարցը, և եթե Ղատարանն այդ մասին տեղեկացվում է ու գտնում, որ այդ համաձայնությունն արդարացի է, իրավունք ունի գործը հանել քննության առնվող գործերի ցուցակից:

Տուժած կողմին որպես արդարացի փոխհատուցում տրամադրված գուժարի վճարումը Ղատարանի վճիռը բխող միակ պարտավորությունը չէ: Եվրոպական դատարանը կարող է նաև իր վճռով պահանջել պատասխանող պետությունից, որ նա **ի շահ դիմումատուի իրականացնի անհատական միջոցառումներ**, մասնավորապես, վերականգնի միջնա իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը:

Եվրոպական դատարանի պրակտիկան այնպիսին է, որ Ղատարանն իր վճռով նախատեսելով որպես արդարացի փոխհատուցում վճարվող գուժարի չափը, շատ հաճախ չի նշում, թե պատասխանող պետության կողմից դիմումատուի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված անհատական միջոցառումներն ինչպիսին պետք է լինեն, չի նշում նաև, թե ինչպիսի ընդհանուր միջոցառումներ պետք է իրականացվեն: Կոնվենցիայի մասնակից պետություններն իրենք են ընտրում անհատական կամ ընդհանուր միջոցառումների կատարումն ապահովող միջոցները՝ ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսելով դրանց իրականացման կառուցակարգերը:

Այդպիսի և Գինթայի գործով 2000թ. հուլիսի 13-ի վճռում (կետ 249) Ղատարանի Մեծ պալատը նշել է, որ Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի համաձայն՝ Պայմանավորվող պետությունները պարտավորվում են կատարել Ղատարանի վերջնական վճիռներ

րը, որոնցում նրանք կողմեր են, և այդ վճիռների կատարումը վերահսկվում է Նախարարների կոմիտեի կողմից: Դրանից հետևում է, *inter alia*, որ Դատարանն իր վճռով ճանաչելով իրավախախտումը, պատասխանող պետությանը պարտավորեցնում է ոչ միայն վճարել որպես արդարացի փոխհատուցում տրամադրված գումարները, այլև ընտրել, Նախարարների կոմիտեի վերահսկողության ներքո, ընդհանուր և/կամ համապատասխան անհատական այն միջոցառումները, որոնք անհրաժեշտ է ընդունել իրենց ներպետական իրավակարգում Դատարանի ճանաչած խախտումը վերացնելու և, ըստ հնարավորին, հետևանքները վերականգնելու համար:

Ավելին, չնայած Նախարարների կոմիտեի վերահսկողությանը, պատասխանող պետությունն ազատ է ընտրելու այն միջոցները, որոնց օգնությամբ պետք է կատարի ըստ Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի իր իրավական պարտավորությունները: Բնականաբար, նման միջոցները պետք է համատեղելի լինեն Դատարանի վճռում շարադրված եզրակացությունների հետ:

Չաճախ տուժողի նկատմամբ կատարված իրավախախտումն իր բնույթով այնպիսին է, որ անձի խախտված իրավունքի վերականգնումը զուտ արդարացի փոխհատուցում տրամադրելու միջոցով բավարար չէ: Նման պայմանները հաշվի առնելով, Եվրոպական դատարանի վճիռը կատարելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի պատասխանող պետության ներպետական օրենսդրությունը նախատեսի հատուկ կառուցակարգ, որի օգնությամբ հնարավոր կլինի վերականգնել մինչև իրավախախտումը տեղի ունեցած իրավիճակը:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն 2000թ. հունվարի 19-ին ընդունեց Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների հիման վրա ներպետական մակարդակով որոշ գործերի վերանայման կամ վարույթի նորոգման մասին հանձնարարականը:

Հանձնարարականում Նախարարների կոմիտեն նշում է, որ որոշակի համագանգություն Դատարանի վճիռը կատարելու պարտավորությունը կարող է հանգեցնել այնպիսի միջոցառումների իրականացման, որոնք այլ են, քան Կոնվենցիայի 41-րդ

հոդվածին համապատասխան Դատարանի կողմից տրամադրված արդարացի փոխհատուցումը: Այդ դեպքում պատասխանող պետությունները պետք է իրականացնեն ընդհանուր միջոցառումներ, որոնք ապահովում են, որպեսզի տուժած կողմի համար, *ըստ հնարավորին, վերականգնվի մինչև Կոնվենցիայի խախտումը գոյություն ունեցած իրավիճակը (restitutio in integrum)*:

Պատասխանող պետության իրավասու իշխանությունները, հաշվի առնելով ազգային իրավական համակարգի առկա միջոցները, պետք է համապատասխան միջոցառումներ իրականացնեն *restitutio in integrum*-ի համար:

Դատարանի վճիռների նկատմամբ Նախարարների կոմիտեի վերահսկողությունից հետևում է, որ բացառիկ հանգամանքներում գործի վերանայումը և վարույթի նորոգումը, եթե ոչ միակ, թերևս, ամենաարդյունավետ միջոցն է, և առաջարկում է Կոնվենցիայի մասնակից պետություններին, հաշվի առնելով այս հանգամանքները, ներպետական մակարդակով ապահովել համապատասխան հնարավորություններ, որպեսզի վերականգնվի մինչև Կոնվենցիայի խախտումը գոյություն ունեցած իրավիճակը:

Հանձնարարականում նշվում է, որ Կոնվենցիայի մասնակից պետություններն իրենց ներպետական իրավական համակարգում պետք է ապահովեն գործի վերանայման, ներառյալ՝ վարույթի նորոգման, համապատասխան հնարավորություններ այն առանձին դեպքերում, երբ Դատարանը գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի խախտում:

Դատարանն իր վճիռներից մեկում նշել է. «... վճիռը, որով Դատարանը ճանաչել է, որ տեղի է ունեցել խախտում, պատասխանող պետությանը պարտավորեցնում է վերացնել խախտումը և հատուցել դրա հետևանքները՝ մինչև խախտումը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնմամբ» (Պապամիչալուփուլոսն ընդդեմ Յունաստանի գործով Դատարանի 1995թ. հոկտեմբերի 31-ի վճիռը): Դատարանն այս վճռում մատնանշել է միջազգային իրավունքի համընդհանուր *restitutio in integrum*-ի սկզբունքը, որը նախկինում Նախարարների կոմիտեն կիրառել էր իր բանաձևերում: Դատարանը գտավ, որ այս համատեքստից ելնելով՝ անհրաժեշտ

է կատարելագործել *restitutio in integrum*-ի ապահովման հնարավորությունը ներպետական իրավական համակարգում:

Չնայած այն հանգամանքին, որ Կոնվենցիան չի պարունակում Պայմանավորվող կողմերի ներպետական օրենսդրությամբ գործի վերանայում և վարույթի նորոգում նախատեսող պարտավորություններ, այդուհանդերձ, մեան հնարավորությունների առկայությունն ազգային օրենսդրության մեջ շատ կարևոր է:

Պետությունների մեծամասնությունն ընդունել է գործի վերանայման և վարույթի նորոգման հնարավորություն նախատեսող հատուկ օրենսդրություն:

Հանձնարարականը բոլոր մասնակից պետություններին առաջարկում է իրենց իրավական համակարգում նախատեսել *restitutio in integrum*-ի իրականացման անհրաժեշտ հնարավորություններ: Սահմավորապես, եվրոպական դատարանի վճռի հիման վրա նախատեսել գործերի վերանայման, ներառյալ՝ վարույթի նորոգման, հնարավորություններ:

Վարույթի նորոգումը գործի վերանայման առանձնահատուկ միջոց է: Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքի խախտումը կարող է փոխհատուցվել տարբեր միջոցներով՝ գործի վարչական վերանայումից (օրինակ, բնակության բույլավորություն, որը նախկինում արգելվել էր) մինչև դատաքննության ամբողջությամբ նորոգումը (օրինակ, քրեական դատապարտման դեպքում):

Նշված հանձնարարականը հիմնականում կիրառվում է այն դատաքննությունների դեպքում, երբ առկա օրենսդրությունը նոր վարույթի համար արգելքներ է առաջացնում: Հանձնարարականը նաև կիրառվում է վարչական կամ այլ միջոցառումների նկատմամբ, չնայած իրավական արգելքներն այս ոլորտում սովորաբար այնքան էլ էական չեն:

Հանձնարարականի I կետում սահմանվում են հանձնարարականի հիմնարար սկզբունքները, որի համաձայն՝ Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքների խախտման բոլոր զոհերն արդյունավետորեն պետք է օգտվեն *restitutio in integrum*-ից: Սահմանից պետությունները պետք է, համապատասխանաբար, վերահսկողություն իրականացնեն իրենց իրավական համակարգի

նկատմամբ, որպեսզի այն ապահովի անհրաժեշտ հնարավորությունների առկայությունը:

Կոնվենցիայի մարմինների գործնեության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հատկապես քրեական իրավունքի ոլորտում գործի վերանայումը, ներառյալ վարույթի նորոգումը, ունի շատ կարևոր նշանակություն:

Հանձնարարականի (i) ենթակետը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ տուժած կողմը Դատարանի կողմից վճռի կայացումից հետո էլ չարունակում է վիճարկվող ներպետական որոշումների հետևանքների պատճառով լուրջ վնասներ կրել, զգալ բացասական ազդեցություն, որոնք չեն հատուցվում արդարացի փոխհատուցման և կարող են շտկվել միայն գործի վերանայման և վարույթի նորոգման միջոցով: Դա կարող է վերաբերել այն անձանց, ովքեր դատապարտվել են երկարատև բանտարկության, և ովքեր դեռևս բանտում են, երբ Կոնվենցիայի հաստատությունները քննության են առնում «գործը»: Դա կարող է նաև վերաբերել այն դեպքերին, երբ, օրինակ, անձն անարդարացիորեն զրկվել է որոշ քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքներից, մասնավորապես, չի ծանաչվում նրա իրավունակությունը և իրավասուբյեկտությունը, անձը հայտարարվել է անգործունակ կամ նրան արգելվել է զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ, եթե խախտվել է անձի ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը կամ երեխային անարդարացիորեն արգելվել է շփվել իր ծնողների հետ: Այսինքն՝ առկա է ուղղակի պատճառական կապ Դատարանի վճռով ծանաչված իրավախախտման և տուժած կողմի նկատմամբ չարունակվող բացասական հետևանքների միջև:

Հանձնարարականի (ii) ենթակետը նախատեսում է իրավախախտման այն դեպքերը, երբ գործի վերանայումը և վարույթի նորոգումն առանձնահատուկ կարևորություն ունեն: Եթե Դատարանի վճռից ակնհայտ է, որ վիճարկվող ներպետական որոշումն ըստ էության հակասում է Կոնվենցիային (Հանձնարարականի (a) կետ), կամ Դատարանի վճռով ծանաչված խախտումը հիմնված է այնպիսի լուրջ դատավարական սխալների և թերությունների վրա, որոնք ազդել են հարուցված ներպետական վարույթի արդ-

յունքների վրա (Յանձնարարականի (b) կետ), ապա անհրաժեշտ է գործը վերանայել կամ վարույթը նորոգել: Օրինակ, Յանձնարարականի (a) կետում նշված իրադրություններից են այն դեպքերը, երբ, ի խախտումն Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի, անձը դատապարտվում է, մինչդեռ ազգային իշխանությունների կողմից քրեական համարվող արարքը հանդիսանում է տուժած կողմի՝ արտահայտվելու ազատության իրավունքի օրինական իրականացում, կամ երբ անձը դատապարտվում է ի խախտումն Կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածի, մինչդեռ քրեական համարվող վարքագիծը հանդիսանում է նրա կրոնի ազատության իրավունքի օրինական իրականացում: (b) կետում նշված դեպքերի օրինակներ կարող են համարվել, երբ տուժած կողմին քրեական գործի ըննության ընթացքում պաշտպանության նախապատրաստման համար ժամանակ և հնարավորություն չի տրվում, երբ մեղադրանքը հիմնվում է խոշտանգման միջոցով ձեռք բերված ապացույցների, փաստերի վրա, որոնց հավաստիությունն ստուգելու համար տուժած կողմին հնարավորություն չի տրվում, կամ քաղաքացիական գործերի ըննության ժամանակ պատշաճորեն չի հարգվում կողմերի իրավահավասարության սկզբունքը և այլն:

Յանձնարարականում չի նշվում, թե ով պետք է լիազորված լինի գործի վերանայում և վարույթի նորոգում պահանջելու համար: Նկատի ունենալով, որ Յանձնարարականի հիմնական նպատակը Եվրոպական դատարանի կողմից ծանաչված Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքի խախտման գոհերի համապատասխան պաշտպանության ապահովումն է, այս համակարգի տրամաբանությունն այն է, որ շահագրգիռ անձինք իրավունք ունենան իրավասու դատարաններին և այլ ներպետական մարմիններին ներկայացնելու անհրաժեշտ պահանջներ: Նկատի ունենալով, որ Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների իրավական համակարգերը տարբեր են՝ Յանձնարարականն այս առումով ոչ մի դրույթ չի պարունակում:

Յանձնարարականը կազմելիս նշվել է այն տեսակետը, որ գործի վերանայումը և վարույթի նորոգումը կարող է երրորդ կողմի համար հիմնախնդիրներ առաջացնել, մասնավորապես, երբ

այս իրավունքներից օգտվում են բարեխղճորեն: Նման հիմնախնդիր առկա է, այդուհանդերձ, գործի վերանայման և վարույթի նորոգման համար սովորական ներպետական նորմերը կիրառելիս: Նման դեպքերում այս լուծումը պետք է, *mutatis mutandis* (փոփոխված հանգամանքների հաշվառմամբ), կիրառվի նաև այն գործերի առնչությամբ, որոնցում գործի վերանայումը և վարույթի նորոգումը պահանջվում է, որպես կանոն, դատարանի վճռով ստանձնած պարտավորությունների կատարման նպատակով:

Կոնվենցիայի մասնակից որոշ պետությունների օրենսդրությամբ նախատեսված է Եվրոպական դատարանի վճռի հիման վրա գործի վարույթը նորոգելու հնարավորություն, իսկ մի շարք պետություններ այսօր արդեն նախաձեռնում են նման հնարավորության նախատեսումը:

Օրինակ, Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի վերը նշված հանձնարարականի հիման վրա Լիտվայում մշակվել է Քրեական դատավարության օրենսգրքի հատուկ բաժնի նախագիծ, որը մանրամասնորեն կարգավորում է Եվրոպական դատարանի վճռի հիման վրա Լիտվայի գերագույն դատարանում քրեական գործերի նորոգման կարգը: Նախագիծը մշակելիս, նախագծի հեղինակների համար առավել ղեկավար գործ է համարվել Եվրոպական դատարանի վճիռների հիման վրա ներպետական դատարաններում քրեական գործերը նորոգելու իրմերի ձևակերպումը: Եղած բավականին մեծաթիվ տարբերակներից որպես վերջնական տարբերակ է ընդունվել հետևյալ ձևակերպումը. «Լիտվայի դատարանների կողմից ըննության առնված քրեական գործով վարույթը կարող է նորոգվել, եթե Եվրոպական դատարանը ճանաչում է, որ անձի դատապարտման վերաբերյալ դատական որոշումն ընդունվել է Եվրոպական կոնվենցիայի կամ դրան կից արժանապատիվությունների խախտմամբ, եթե խախտումն իր բնույթով և ծանրությամբ հիմնավոր կասկածներ է առաջացնում անձի մեղավորության կապակցությամբ, այդ խախտման վնասակար հետևանքները հատուցված չեն արդարացի փոխհատուցման վճարմամբ և շարունակվող իրավախախտումը կարող է շտկվել միայն տվյալ քրեական գործի վարույթի նորոգման միջոցով»:

Այս ձևակերպումից պարզորոշ երևում է, որ Եվրոպական դատարանի ոչ բոլոր վճիռների հիման վրա է, որ կկատարվի ներպետական մակարդակում քրեական գործի վարույթի նորոգում, և որ քրեական գործի վարույթի նորոգումը կկատարվի այն դեպքում, երբ Եվրոպական դատարանի կողմից ճանաչված իրավախախտումը հնարավոր է վերացնել միայն տվյալ գործով նոր քննություն կատարելու միջոցով: Որպես ասվածը հիմնավորող օրինակ կարող է ծառայել Եվրոպական դատարանի կողմից 1982թ. հոկտեմբերի 1-ին քննված «Պիրսակն ընդդեմ Բելգիայի գործը»: Տվյալ գործով դատարանը վճռել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված դատավորի անաչառության սկզբունքի խախտում: Տվյալ գործով միևնույն ամօր հանդես է եկել որպես դատախազ, իսկ հետո դատարանում գործի քննության ժամանակ՝ որպես դատարանի նախագահ: Բելգիայի վճռաբեկ դատարանը Եվրոպական դատարանի վճիռը հիմք ընդունելով՝ բեկանեց Երվյալների դատարանի վճիռը և գործն ուղարկեց մեկ այլ դատարանի քննությանը:

Բնական է, որ Եվրոպական դատարանի վճռի հիման վրա քրեական գործի վարույթի նորոգման արդյունքում ներպետական դատարանի կայացրած մեղադրական դատավճիռը կարող է ինչպես պահպանվել, այնպես էլ վերանայվել, ընդ որում, վերանայման արդյունքով կարող է նույնիսկ ընդհուպ արդարացնող դատավճիռ կայացվել:

Վաղ թե ուշ, վերը նշված հիմնահարցի առջև կկանգնի նաև Հայաստանի Հանրապետությունը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 408-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեական գործերը նորոգվում են նոր ի հայտ եկած հանգամանքների հետևանքով:

Այսպիսով, եթե ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությունը գործը նորոգելու հիմք է համարում միայն նոր ի հայտ եկած հանգամանքը, ապա Եվրոպական կոնվենցիայի № 7 Արձանագրության 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործի վերանայում կարող է տեղի ունենալ տվյալ պետության օրենքին և քրեական դատավարությանը համապատասխան, եթե ի հայտ են եկել նոր կամ նոր

բացահայտված փաստեր, կամ նախորդ քննության ժամանակ տեղ են գտել էական թերություններ, որոնք կարող էին ազդել դրա արդյունքի վրա:

Այսպիսով, Եվրոպական կոնվենցիայի № 7 Արձանագրության 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործը վերանայելու հիմք են համարվում ոչ միայն նոր ի հայտ եկած հանգամանքները, այլև նոր հանգամանքները: Այս երկու հասկացությունների միջև կա էական տարբերություն: Նոր ի հայտ եկած հանգամանքներն այն հանգամանքներն են, որոնք գոյություն են ունեցել դատավճիռ կայացնելու պահին, սակայն դատարանին հայտնի չեն եղել: Մինչդեռ նոր հանգամանքներն առաջանում են դատարանի վերջնական դատավճիռ կայացումից հետո: Եվրոպական դատարանի վճիռը նոր հանգամանք է: Հետևաբար, ՀՀ օրենսդրությունը պետք է փոփոխվի և դրանով պետք է սահմանվի, որ գործի վարույթի նորոգման համար կարող են հիմք հանդիսանալ ոչ միայն նոր ի հայտ եկած հանգամանքները, այլև նոր հանգամանքները:

Կարծում ենք, ՀՀ օրենսդրությամբ նույնպես անհրաժեշտ է սահմանել Եվրոպական դատարանի վճռի հիման վրա գործի վերանայման և վարույթի նորոգման կառուցվածքը:

Ինչպես արդեն նշել ենք, Եվրոպական դատարանի վճիռներով կարող է Կոնվենցիայի մասնակից պետություններին պարտավորեցվել իրականացնել **ընդհանուր միջոցառումներ՝ հետագայում նմանատիպ իրավախախտումները կանխելու համար:** Ընդհանուր միջոցառումներ սահմանելիս՝ ազգային իշխանությունները և Նախարարների կոմիտեն խորությամբ ուսումնասիրում են այն գործողությունները, որոնք հանգեցրել կամ կարող են հանգեցնել Կոնվենցիայի խախտման:

Երբեմն գործի հանգամանքներից ակնհայտ է դառնում, որ խախտումը պայմանավորված է Կոնվենցիայի դրույթներին ներպետական օրենսդրության անհամապատասխանությամբ և, հետևաբար, հակասելով: Հակասություն կարող է առաջանալ նաև այն դեպքում, երբ պետությունը Կոնվենցիայի պահանջներն իր օրենսդրության մեջ չփոխակերպելու պատճառով փաստորեն տվյալ ոլորտում ստեղծում է վակուում: Նման դեպքերում շա-

հագրգիռ պետությունը Դատարանի վճիռը կատարելու և հետագայում նման իրավախախտումները բացառելու համար պետք է փոփոխություն կատարի գործող օրենսդրության և դատական պրակտիկայի մեջ կամ ընդունի համապատասխան մոր օրենսդրություն: Նշված հարցին առնչվող օրինակ կարող է ծառայել Եվրոպական դատարանում քննված «Քենյա Բելլը և Կոզանզո ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի» 1982թ. փետրվարի 25-ի գործը, որը վերաբերում էր չտալանդակալ դպրոցներում կիրառվող մարմնավան պատիժներին: Եվրոպական դատարանի վճիռը հետո՝ 1987թ. օգոստոսի 15-ից սկսած, Միացյալ Թագավորությունում ուժի մեջ մտավ կրթության մասին մոր օրենք, որն արգելեց մարմնական պատիժների կիրառումը պետական դպրոցներում և այն դպրոցներում, որոնք ֆինանսավորվում էին պետության կողմից:

Եվրոպական դատարանի վճիռների կարևորությունը պայմանավորված է ոչ միայն նրանով, որ դրանցով լուծվում են կոնկրետ վեճեր, այլև նրանով, որ, որպես կանոն, դրանց իրավաբանական հետևանքները դուրս են գալիս կոնկրետ գործի շրջանակներից և պետությանը պարտավորեցնում են իրականացնել ընդհանուր բնույթի այնպիսի միջոցառումներ, որոնք հետագայում կբացառեն այլ անծանց նկատմամբ նույնաբնույթ խախտումները:

Քննարկվող հարցի հետ կապված կարևոր հանգամանակ է այն, որ չնայած Կոնվենցիան մասնակից պետություններին չի պարտավորեցնում Եվրոպական դատարանի վճիռի հիման վրա կատարված օրենսդրական փոփոխությանը հետադարձ ուժ տալ, այդուհանդերձ, մի շարք պետություններ Եվրոպական դատարանի վճիռի հիման վրա կատարված օրենսդրական փոփոխությանը երբեմն տալիս են հետադարձ ուժ և գործողության մեջ դնում Եվրոպական դատարանի վճիռի ուժի մեջ մտնելու օրվանից սկսած:

Եվրոպական դատարանի և մասնակից պետությունների ազգային դատարանների միջև հարաբերությունների բնույթը բավականին լուրջ ուսումնասիրության խնդիր է, որի ժամանակ հաջիվ թե հնարավոր լինի գտնել միանշանակ և բոլորի համար ընդունելի լուծումներ: Սակայն, կարծում ենք, որ ընդհանուր առմամբ այդ

հարաբերությունները պետք է որակվեն որպես կոորդինացիոն բնույթի: Նման մոտեցումը պայմանավորված է նրանով, որ, մի կողմից, Եվրոպական դատարանի վճիռներն ունեն վերապետական բնույթ, իսկ, մյուս կողմից՝ ազգային դատարաններն իրենց գործառնությունների իրականացման ժամանակ անկախ են նույնիսկ իրենց պետական մարմիններից: Այս առումով կարելի է ասել, որ Եվրոպական դատարանի որոշումներն իրավաբանական պարտադիր ուժ ունեն պետության համար, իսկ ներպետական դատարանների համար ունեն զուտ նախադեպային նշանակություն: Իսկ այն հարցի պատասխանը, թե արդյո՞ք ներպետական դատարանները պարտավոր են հետևել Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին, կարող է լինել հետևյալը՝ թեև ներպետական դատարանների համար Եվրոպական դատարանի վճիռներով առաջնորդվելու ուղղակի պարտավորություն նախատեսված չէ, այնուամենայնիվ, նախադեպային իրավունքին հետևելը բխում է Կոնվենցիայի դրույթները ներպետական իրավակիրառ մարմինների կողմից կիրառելու պարտավորությունից:

Նշելով, որ Եվրոպական դատարանի և ազգային դատարանների փոխհարաբերությունները կրում են կոորդինացիոն բնույթ, ելնում ենք այն նախադրյալից, որ Եվրոպական դատարանը Կոնվենցիայի մասնակից պետության օրենսդիր և գործադիր մարմինների համար վերադաս առյալն չէ, իսկ դատական համակարգի նկատմամբ չորրորդ աստիճանի դատարան չէ: Հետևաբար, նա չի կարող չեղյալ հայտարարել ո՛չ պետական իշխանության մարմնի ակտը և ո՛չ էլ ազգային դատարանի ընդունած որոշումը: Եվրոպական դատարանն իրավասու չէ պետական որևէ մարմնի ցուցումներ տալ կամ ներպետական օրենսդրության և դատական պրակտիկայի նկատմամբ ընդհանուր վերահսկողություն իրականացնել: Եվրոպական դատարանն իրավունք չունի նաև իր կայացրած վճիռի կատարումն ապահովող կարգադրություններ անել: Դատարանը քննության է առնում միայն կոնկրետ գանգատներ, որպեսզի որոշի, թե Կոնվենցիայի և դրան կից արձանագրությունների խախտումներ տեղի ունեցել են, թե ոչ:

Եվրոպական դատարան անհատական զանգատ ներկայաց-

նող ցանկացած սուբյեկտ պետք է գիտակցի, որ իր կողմից տվյալ միջազգային դատարանն ներկայացված դիմումն ազգային դատարանի որոշումը բողոքարկելու միջոց չի կարող համարվել: Եվրոպական դատարանը մարդու իրավունքների պաշտպանության ինքնուրույն միջազգային համակարգ է, որը կոչված է ոչ թե վերանայելու ազգային դատական համակարգում գործերի քննության ընթացքում տեղի ունեցած խախտումները և թերությունները, այլ հայտնաբերելու և զմառախելու անձի, հասարակական կազմակերպության կամ անձանց խնդիրն անհատական պետության թույլ տված խախտումների փաստերը: Կոնվենցիայի նորմերի և սկզբունքների տեսանկյունից:

Եվրոպական դատարանն իր վճռով միայն ծանաչում է իրավունքի խախտումը, և իրավասու չէ փոփոխելու, բեկանելու կամ չեղյալ հայտարարելու ներպետական մարմինների ընդունած ակտերը, անգամ եթե դրանցով ոտնահարվել են իրավախախտման զոհ դարձած անձանց իրավունքները: Եվրոպական դատարանը բազմիցս իր վճիռներում նշել է, որ ներպետական օրենքների մեկնաբանումը և կիրառումը վերապահված են ամենից առաջ ազգային իշխանություններից, մասնավորապես, ներպետական դատարաններից:

Սարդու իրավունքների եվրոպական դատարան դիմող պետությունը, ֆիզիկական անձինք կամ հասարակական կազմակերպությունները, գիտակցելով նշված հանգամանքը, չեն կարող Ղատարանից պահանջել, որպեսզի նա իրավախախտ պետությանը պարտավորեցնի չեղյալ հայտարարել ներպետական օրենսդրական ակտը, կամ դրանում համապատասխան փոփոխություններ կատարի, կամ չեղյալ հայտարարի ներպետական դատարանի ընդունած որոշումը:

Հարկ է նշել, որ Եվրոպական կոնվենցիայի մասնակից մի շարք պետություններ ընդունել են ներպետական մակարդակում եվրոպական դատարանի վճիռների ուղղակի գործողությունը: Օրինակ, Լիտվայի գերագույն դատարանը 1998թ. որոշման մեջ պարզաբանում է, որ դատարաններն անձի պատիվն ու արժանապատվությունն արատավորող տեղեկությունների տարածման

վերաբերյալ գործերով պետք է առաջնորդվեն Եվրոպական դատարանի պրակտիկայով: Լիտվայի Գերագույն դատարան դիմած մի քաղաքացի, հիմնվելով Գերագույն դատարանի այս որոշման վրա, նշել է այն հանգամանքը, որ դատարանն իր գործի քննության ընթացքում պետք է հիմնվեր Ալեն Դե Ռիբեմոնն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով Եվրոպական դատարանի վճռի վրա: Գերագույն դատարանը հաստիք քննության առնելով այս փաստարկը, մերժեց այն գտնելով, որ տվյալ անձի և Ալեն Դե Ռիբեմոնի գործերի միջև առկա է էական տարբերություն:

Ինչպես ցանկացած դատարանի որոշում, այնպես էլ Եվրոպական դատարանի վճիռները միշտ չէ, որ ընդունվում են խանդավառությամբ և կատարվում հաճույքով: Եվրոպայի խորհրդի մարմիններին հաճախ է հարկ լինում լուրջ քայլերի դիմել դրանց կատարումն ապահովելու համար: Այս առումով կարևոր վերահսկողական դեր ունի Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն: Համաձայն Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, Եվրոպական դատարանի վճիռներն ուղարկվում են Նախարարների կոմիտե, որը վերահսկողություն է իրականացնում դրանց կատարման նկատմամբ: Նախարարների կոմիտեն Ղատարանի վճիռը հանձնելով պատասխանող պետության արդարադատության նախարարի կամ դատական մարմիններին, որոնք առնչվում են քննվող գործին, առաջարկում է միջոցներ ձեռնարկել դրանց կատարումն ապահովելու համար և իրեն ծանուցել արդարացի փոխափախուցման, ինչպես նաև անհատական և ընդհանուր միջոցառումների իրականացման մասին: Այնուհետև, ստանալով այս տեղեկատվությունը՝ Նախարարների կոմիտեն՝ այն մանրամասն ուսումնասիրում է, և եթե գտնում է, որ պատասխանող պետությունը կատարել է Ղատարանի վճիռը, ընդունում է բանաձև՝ նշելով, որ տվյալ պետությունը կատարել է ստանձնած պարտավորությունը:

Եվրոպայի խորհրդի Սարդու իրավունքների գլխավոր տնօրինությունն օգնում է Նախարարների կոմիտեին կատարելու Կոնվենցիայով ստանձնված իր պարտավորությունը: Ըահագրգիռ պետությունների իշխանությունների հետ սերտորեն համագործակ-

ցելով՝ նա քննարկում է այն միջոցառումները, որոնք անհրաժեշտ են եվրոպական դատարանի վճիռների կատարման համար: Նախարարների կոմիտեի պահանջով նա տրամադրում է Կոնվենցիայի մարմինների փորձի և պրակտիկայի վրա հիմնված եզրակացություններ և խորհրդատվություն:

Նախարարների կոմիտեում հաստատված պրակտիկայի համաձայն՝ գործերը նրա օրակարգում մնում են այնքան ժամանակ, քանի դեռ պատասխանող պետությունները չեն ընդունել վճռի կատարումն ապահովող բավարար միջոցներ, և շարունակում է պահանջել պատասխանող պետություններից բացատրություններ կամ որպեսզի նրանք իրականացնեն համապատասխան գործողություններ: Եթե եվրոպական դատարանի վճռի կատարումը ձգձգվում է, Նախարարների կոմիտեն կարող է ընդունել միջանկյալ բանաձև: Որպես կանոն, միջանկյալ բանաձևը բովանդակում է իրականացված միջանկյալ միջոցառումների վերաբերյալ տեղեկատվություն, սահմանում է այն բարեփոխումների կատարման ժամանակացույցը, որոնք անհրաժեշտ են Դատարանի վճռի կատարման հետ կապված հիմնախնդիրները լուծելու համար:

Վճռի կատարման խոչընդոտների առկայության դեպքում Նախարարների կոմիտեն կարող է ընդունել առավել խիստ միջանկյալ բանաձև՝ անդեռլով, որպեսզի պատասխանող պետության իշխանություններն անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկեն Դատարանի վճռի կատարումն ապահովելու համար:

Ասվածի առնչությամբ անհրաժեշտ է ընդգծել, որ Նախարարների կոմիտեն լիազորված չէ անմիջականորեն մասնակցություն ունենալ պետության կողմից եվրոպական դատարանի վճռի կատարման գործընթացին, և տեսականորեն պատասխանող պետությունը կարող է քանախել եվրոպական դատարանի վճռի կատարման պահանջը, սակայն գործնականում մնալ խնդիր, որպես կանոն, չի առաջանում, Նախարարների կոմիտեն իր հեղինակությամբ կարողանում է հասնել նրան, որ պետությունները կատարեն եվրոպական դատարանի վճիռը:

Եղել են դեպքեր, երբ միջանկյալ բանաձևեր կազմվել և ընդունվել են, որովհետև պետությունները մի պահ հրաժարվել են

դիմումատուին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել կամ եվրոպական դատարանի վճիռների կատարմանն ուղղված միջոցառումներ իրականացնել: Նման դեպքում, եվրոպայի խորհրդի կանոնադրության համաձայն, կարող են կիրառվել բավականին խիստ քաղաքական պատժամիջոցներ: Ընդհուպ կարող է կասեցվել պետության ներկայացուցչության իրավունքը Նախարարների կոմիտեում, և նույնիսկ դրվի պետության՝ եվրոպայի խորհրդի անդամ մնալու կամ չմնալու հարցը:

Կարծում ենք, եվրոպական դատարանի վճիռների դերը Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների կողմից այդ կարևորագույն փաստաթղթի դրույթների բարեխիղճ կատարման համար պայմանավորված է նաև այն համաձայնեցով, թե տվյալ երկրի պաշտոնատար անձինք, դատավորները և ընդհանրապես սովորական քաղաքացիներն այդ վճիռներին որքանով են իրազեկ: Միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ Ստրասբուրգի եվրոպական դատարանի վճիռներն ունեն կարևոր նախադեպային նշանակություն, և որ դրանք եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների իրավական համակարգերի ունիֆիկացման համար կարող են լուրջ գործոն հանդիսանալ, եվրոպական դատարանի վճիռների հրատարակումն ազգային լեզուներով և դրանց տարածումն այսօր իրենից մեծ կարևորություն է ներկայացնում:

6. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԳԱՆԳԱՏ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

Անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել Եվրոպական դատարան ներկայացվող դիմումի ձևի ճիշտ լրացմանը, որի պաշտոնական օրինակը տրված է սույն հրատարակության № 1 հավելվածում:

Նշված օրինակը, որը հանդիսանում է պաշտոնական իրավաբանական փաստաթուղթ, զետեղված է Ինտերնետ ցանցում: Որպեսզի ճիշտ լրացվի զանգատի բլանկը, դրան կցված են «Քաջատրական ծանոթագրություն» և Եվրոպական դատարանի կանոնակարգի 45-րդ և 47-րդ կանոնների տեքստերը (տես հավելված № 2): Պետք է նկատի ունենալ, որ Քաջատրական ծանոթագրությունում և Դատարանի կանոնակարգի 45-րդ և 47-րդ կանոններում շարադրված դիմումը լրացնելու պայմանները չպահպանելը կարող է հանգեցնել Եվրոպական դատարան ներկայացված զանգատի գրանցման մերժման:

Եվրոպական դատարան ներկայացված զանգատի բլանկը կազմված է ութ բաժիններից, և դրանցում ներկայացվող տեղեկատվությունը պետք է լինի ամբողջական: Դիմումում պետք է տրվի իրավունքների խախտման մասին այն փաստերի ստույգ, պարզ և համառոտ նկարագրությունը, որոնք հանդիսացել են զանգատ ներկայացնելու հիմք:

Սյո փաստերն անհրաժեշտ է նկարագրել ժամանակագրական կարգով մանրամասն նշելով գործի քննության ընթացքն ազգային դատարաններում և պետական իշխանության մյուս մարմիններում: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է կցել ներկայացվող զանգատին առնչվող ներպետական մարմինների բոլոր որոշումները: Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել, որպեսզի ներկայացվող որոշումների ամսաթվերը լինեն ստույգ, որովհետև, ինչպես արդեն նշվել է, Եվրոպական դատարանը զանգատն ընդունում է միայն ներպետական մարմինների կողմից տվյալ հարցի վերաբերյալ վերջնական որոշման կայացման օրվանից հաշված վեց ամսվա ընթացքում:

Դիմումում անհրաժեշտ է պարտադիր հղում անել Եվրոպական կոնվենցիայի այն հոդվածներին, որոնք, զանգատի հեղինակի կարծիքով, խախտվել են, ինչպես նաև անհրաժեշտ է նշել, թե ինչ կոնկրետ պահանջներով է զանգատարների կողմից դիմում ներկայացվել ներպետական մարմիններին, և զանգատի հեղինակը Եվրոպական դատարանին դիմելով՝ նրանից ինչ է ակնկալում:

Դիմումում պետք է նշել, թե տվյալ հարցով ներկայացվել է, արդյոք, զանգատ որևէ այլ միջազգային կազմակերպության կամ մարմնի: Եթե եղել է այդպիսին, ապա անհրաժեշտ է ներկայացնել տվյալ միջազգային ատյանի ընդունած որոշումը:

Հարկ է նշել, որ դիմումին պետք է կցել միայն որոշումների պատճենները, այլ ոչ թե փաստաթղթերի բնօրինակները, քանի որ Դատարան ուղարկված փաստաթղթերը դիմումի հեղինակին չեն վերադարձվում:

Եթե զանգատի հեղինակը ցանկանում է, որ դատաքննության ընթացքում իր ինքնությունը չհրապարակվի, անհրաժեշտ է բացատրել այն պատճառները, որոնք նրան մղում են նման քայլի: Անանում քննության վերաբերյալ որոշումն ընդունում է Դատարանը: Դա արվում է բացառիկ դեպքերում, եթե Դատարանը գտնում է, որ դրա համար կա պատշաճ հիմնավորում:

Դատարանի պաշտոնական լեզուները, ինչպես արդեն նշվել է, անգլերենն ու ֆրանսերենն են: Սակայն, մինչև զանգատի ընդունելության մասին որոշում կայացնելը, անհատական զանգատ ներկայացրած դիմումատուների կամ նրանց ներկայացուցիչների հետ հաղորդակցությունը, ինչպես նաև նրանց բացատրությունները կարող են ներկայացվել եթե ոչ Դատարանի պաշտոնական լեզուներից մեկով, ապա թերևս մասնակից պետություններից որևէ մեկի պաշտոնական լեզվով:

Լսումների հետ կապված, ինչպես նաև զանգատն ընդունելի հայտարարելուց հետո դիմումատուների կամ նրանց ներկայացուցիչների հետ հաղորդակցությունը, ինչպես նաև նրանց ներկայացրած բացատրությունները պետք է լինեն Դատարանի որևէ պաշտոնական լեզվով: Նման դեպքերում Պալատի նախագահը

կարող է նաև թույլատրել, որպեսզի շարունակվի օգտագործել մասնակից պետության պաշտոնական լեզուն:

Ցանկացած վկա, փորձագետ կամ դատարան ներկայացած այլ անձ կարող է օգտագործել իր մայրենի լեզուն, եթե նա բավարար չափով չի տիրապետում պաշտոնական լեզուներից որևէ մեկին: Հաշվի առնելով դատարան ներկայացվող զանգատի կազմման և դրա քննության ընթացակարգի բարդությունը, հնարավոր է, որ զանգատի հեղինակն իր շահերը ներկայացնելու համար դիմի փաստաթղթի կամ դատարանի կողմից հավանության արժանացած այլ անձի օգնությամբ: Դրա համար պետք է ձևակերպել համապատասխան լիազորագիր, որից հետո դատարանի հետ ամբողջ հաղորդակցությունը կարող է վարել զանգատի հեղինակի կողմից լիազորված անձը:

Դատարանը զանգատի հեղինակի խնդրանքով կարող է որոշել ցուցմունք տալու համար կանչել կոնկրետ վկաների, փորձագետների և այլ անձանց: Այդ դեպքում դատարանը որոշում է նաև այն հարցը, թե ով պետք է վճարի նրանց գործուղման հետ կապված ծախսերը: Մնացած բոլոր դեպքերում որոշակի անձանց կանչելու հետ կապված ծախսերը վճարում են Եվրոպայի խորհուրդը, դիմողը կամ դատավարության այն մասնակիցը, որի խնդրանքով նրանք կանչվել են: Յուրաքանչյուր դեպքում այդ հարցի վերջնական որոշումը կայացնում է դատարանը:

Դատարանի Զարտուղարը (Գրեֆներ) այն միջնորդն է, որի միջոցով դատարանն իրականացնում է հաղորդակցությունը, ուղարկում կամ ընդունում է իր քննությանը ներկայացված գործերով բոլոր ծանուցումները:

Գանգատն ստանալուց հետո դատարանի Զարտուղարությունը հեղինակին է ուղարկում անհրաժեշտ տեղեկատվություն նրա հետագա գործողությունների մասին: Սովորաբար, դատարանի Զարտուղարությունից ստացվում է հետևյալ ձևակերպմամբ պատասխան. «Ձեր գործը դատարանը կքննի, երբ հնարավոր լինի: Դատաքննությունը հիմնականում իրականացվում է գրավոր ընթացակարգով, և Ձեր անձնական ներկայությունը նախատեսվում է միայն այն դեպքում, եթե Դուք հրավիրվեք դատարանի կողմից»:

Դիմումը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան պետք է ուղարկվի հետևյալ հասցեով՝
Council of Europe.

European Court of Human Rights.
67075 Strasbourg Cedex
France.

Tel: 33 03 88 41 20 18

Fax: 33 03 88 41 27 30

Հավելված 1
Դիմումի օրինակ

ՍԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՅՆՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ
ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Ստրասբուրգ, Ֆրանսիա

ԴԻՄՈՒՄ

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի և Դատարանի կանոնակարգի 45-րդ և 47-րդ կանոնների համաձայն

ԿԱՐԵՎՈՐ Է. Սույն զանգատը հանդիսանում է պաշտոնական փաստաթուղթ և կարող է ազդել Ձեր իրավունքների և պարտականությունների վրա:

I. ԿՈՂՄԵՐԸ

A. ԴԻՄՈՒՄԱՏՈՒ

(Նշել հետևյալ տվյալները դիմումատուի և ներկայացուցչի մասին, եթե այդպիսին կա)

1. Դիմումատուի ազգանունը _____
2. Անունը (ները) _____
Սեռը արական/ իգական _____
3. Բաղաբացիությունը _____
4. Ձբաղմունքը _____
5. Ծննդյան տարեթիվը և վայրը _____
6. Մշտական հասցեն _____
7. Հեռախոսի համարը _____

1 Եթե նշանակված է ներկայացուցիչ, պետք է ներկայացնել դիմումատուի կողմից ստորագրված լիազորագիր:

8. Ներկա բնակավայրի հասցեն (եթե տարբերվում է 6-րդ կետից) _____
9. Ներկայացուցչի ազգանունը, անունը¹ _____
10. Ներկայացուցչի զբաղմունքը _____
11. Ներկայացուցչի հասցեն _____
12. Ներկայացուցչի հեռախոսի համարը _____ Ֆաքսը _____

B. ԲԱՐՁՐ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՎՈՐ ԿՈՂՄԸ
(Նշել պետության անվանումը, որի դեմ ներկայացվում է զանգատը)

13. _____

II. ՓԱՏԵՐԻ ՇԱՐԱԴՐԱՆՔԸ

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության II բաժինը)

14.

(Եթե անհրաժեշտ է, շարունակել առանձին թղթի վրա)

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԵՎ/ԿԱՍ ԴՐԱՆ ԿԻՑ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՎԻՃԱԿՎՈՐ ԽԱՆՏԱՄԱՆ(ՆԵՐԻ) ԵՎ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՓԱՍՏԱՐԿՆԵՐԻ ՇԱՐԱԴՐԱՆՔԸ

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության III բաժինը)

15.

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 35-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՇԱՐԱԴՐԱՆՔԸ

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության IV բաժինը: Եթե անհրաժեշտ է, նշել մանրամասները՝ ներդրելով 16-18-րդ կետերի համաձայն, յուրաքանչյուր առանձին զանգատի համար առանձին թղթի վրա)

16. Վերջնական ներպետական որոշումը (ամսաթիվը, դատարանը կամ ատյանը և որոշման էությունը):

17. Մյուս որոշումները (ցուցակը՝ ժամանակագրական կարգով, որոշումների տարեթվերը, դատարանները կամ ատյանը և յուրաքանչյուր որոշման էությունը):

18. Գոյություն ունե՞ն բողոքարկման կամ իրավական պաշտպանության ցանկացած այլ միջոցներ, որոնք Դուք չեք օգտագործել: Եթե՝ այո, ապա բացատրեք, թե ինչու Դուք չեք օգտագործել այդ միջոցները:

(Եթե անհրաժեշտ է, շարունակել առանձին թղթի վրա)

V. ԳԱՆԳԱՏԻ ՍՈՐԿԱՅԻ ՇԱՐԱԴՐԱՆՔԸ ԵՎ ԱՐԿԱՐԱՑԻ ՓՈԽՎԱՏՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՊԱՅՆԱՆՆԵՐԸ

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության V բաժինը)

19.

VI. ՍՅՈՒՄ ԱՅՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՏՅԱՆՆԵՐԸ, ՈՐՏԵՂ ՔՆՆՎԵԼ ԿԱՄ ՔՆՆՎՈՒՄ Է ԳՈՐԾԸ

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության VI բաժինը)

20. Դուք վերոնշյալ պահանջները բովանդակող զանգատներ ներկայացրե՞լ եք միջազգային քննության կամ կարգավորման այլ ընթացակարգի: Եթե՝ այո, ապա նշեք դրա բոլոր մանրամասները:

VII. ԿՅԱԼԾ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՊԱՏՃԵՆՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

Մի՞ ուղարկեք փաստաթղթերի բնօրինակները, ուղարկեք միայն լուսապատճենները

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության VII բաժինը: Կցեք Բացատրական ծանոթագրության վերոնշյալ IV և VI բաժիններում հիշատակված բոլոր որոշումների պատճենները: Եթե Դուք պատճեններ չունեք, պետք է ձեռք բերեք դրանք: Եթե Դուք չեք կարող ձեռք բերել դրանք, բացատրեք, թե ինչու: Ոչ մի փաստաթուղթ չեզ չի վերադարձվում)

21. a) _____

b) _____

c) _____

VIII. ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

(Տե՛ս Բացատրական ծանոթագրության VIII բաժինը)

22. Սույնով ես, իմ գիտելիքներից և համոզմունքներից ելնելով, հայտարարում եմ, որ զանգատում նշված տեղեկատվությունը ճշմարիտ է:

Վայրը _____

Ամսաթիվը _____

(Դիմումատուի կամ ներկայացուցչի ստորագրությունը):

**ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 34-ՐԴ ՉՈՂԱՎՈՅԻ ՀԱՄԱՉԱՅՆ ՓԱՆԳԱՏԻ ԲԼԱՆԿԸ
ԼՐԱՑՆՈՂ ԱՆՇԱՆՑ ՀԱՄԱՐ**

ԱՍԽԱՐԱՆ

Այս Բացատրական ծանոթագրությունը նախատեսված է, որպեսզի Ձեզ օգնի Դատարան ներկայացվող դիմումի բլանկը լրացնելիս: Խնդրում ենք, նախքան բլանկը լրացնելը՝ այն կարդացեք ուշադիր, իսկ հետո, բլանկի յուրաքանչյուր բաժինը լրացնելիս՝ այն համեմատեք Բացատրական ծանոթագրության պահանջի հետ:

Լրացված բլանկը կհանդիսանա Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացվող Ձեր զանգատը: Այն հիմք կհանդիսանա Դատարանի կողմից Ձեր գործը քննության առնելու համար: Հետևաբար, շատ կարևոր է, որ Դուք բլանկը լրացնեք ամբողջությամբ և կանոնավոր, նույնիսկ եթե Դուք ստիպված կլինեք կրկնել որոշ տեղեկատվություն, որը Դուք Քարտուղարությունը եք ուղարկել ավելի վաղ:

Բլանկը կազմված է ութ բաժիններից: Դուք պետք է այդ բաժինները լրացնեք այնպես, որպեսզի Ձեր զանգատը Դատարանի կանոնակարգին համապատասխան ներառի ողջ անհրաժեշտ տեղեկատվությունը: Ներքոհիշյալ բաժիններում Դուք կգտնեք զանգատի բլանկի յուրաքանչյուր բաժնի համար պարզաբանում: Բացի դրանցից, սույն հրատարակության № 4 հավելվածում գետեղված են Դատարանի կանոնակարգի 45-րդ և 47-րդ կանոնների տեքստերը:

ԲԱՅԺԻՆ I.

**ԿՈՂՄԵՐԸ - 47-րդ կանոնի 1-ին կետի
(a), (b), (c) ենթակետեր, (կետ 1-13)**

Եթե զանգատը ներկայացվում է մի քանի դիմումատուների կողմից, ապա անհրաժեշտ է նշել նրանցից յուրաքանչյուրի մասին պահանջվող տեղեկատվությունը: Եթե անհրաժեշտ է, օգտագործել առանձին թուղթ:

Դիմումատուն կարող է նշանակել իր շահերը ներկայացնող անձ: Դիմումատուի ներկայացուցիչը պետք է լինի փաստաբան, որն իրավունք ունի փաստաբանական գործունեությամբ զբաղվելու Կոնվենցիայի մասնակից պետություններից որևէ մեկում, և որը մշտապես բնակվում է այդ պետություններից որևէ մեկի տարածքում, կամ Դատարանի կողմից հավանության արժանացած մեկ այլ անձ: Այն դեպքում, երբ դիմումատուի շահերը ներկայացնում է այլ անձ, անհրաժեշտ է նրա մասին ներկայացնել համապատասխան տվյալներ:

Այդ դեպքում Քարտուղարությունը կապ կպահպանի միայն այդ ներկայացուցչի հետ:

ԲԱՅԺԻՆ II.

**ՓԱՍՏԵՐԻ ԸՄԲՎՐԱՐՆՔԸ - 47-րդ կանոնի 1-ին կետի
(d) ենթակետ, (կետ 14)**

Դուք պետք է ներկայացնեք Ձեր զանգատի պատճառ դարձած փաստերի պարզ և ստույգ նկարագրությունը: Փորձեք իրադարձությունները շարադրել ժամանակագրական կարգով: Նշեք ստույգ ամսաթվեր: Եթե Ձեր զանգատը վերաբերում է մի քանի հարցերի (օրինակ, մի շարք տարբեր դատաքննությունների), Դուք պետք է դրանցից յուրաքանչյուրը շարադրեք առանձին:

ՔԱՇԻՆ III.

**ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԵՎ ԿԱՄ ԴՐԱՆ ԿԻՑ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՎԻՃԱԿՎԱՐՆԵՐԻ ՆԱԽՏԱՄԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀԱՄԱՊԱՏԱՄԱՆ
ՓԱՍՏԱՐԿՆԵՐԻ ՇԱՐԿՐԱՆՔԸ - 47-րդ կամոնի 1-ին կետի
(e) ենթակետ, (կետ 15)**

Բլանկի այս բաժնում Դուք պետք է ըստ հնարավորին, ստույգ բացատրեք ինչպես է Ձեր զանգատը համապատասխանում Կոնվենցիայի դրույթներին: Հայտնեք, թե Կոնվենցիայի ինչ դրույթներով եք առաջնորդվում, և բացատրեք՝ ինչու եք Դուք կարծում, որ զանգատի բլանկի II բաժնում Ձեր կողմից նկարագրված փաստերը ենթադրում են այդ դրույթների խախտում:

Կոնվենցիայի որոշ հոդվածներ թույլատրում են Կոնվենցիայով երաշխավորվող իրավունքների՝ որոշակի հանգամանքներում սահմանափակում (տե՛ս, օրինակ, 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի (a-f) ենթակետերը և 2-րդ կետը, 8-11-րդ հոդվածները): Եթե Դուք առաջնորդվում եք այդ հոդվածներով, ապա փորձեք բացատրել ինչու եք Դուք կարծում, որ այդ սահմանափակումները չեն կարող կիրառվել Ձեր պարագայում:

ՔԱՇԻՆ IV.

**ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 35-ԲԴ ՀՈՂՎԱՍԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ ԸՆ-
ԴՐԱՆՔԸ - 47-րդ կամոնի 2-րդ կետի (a) ենթակետ, (կետ 16-18)**

Այդ բաժնում Դուք պետք է նշեք ներպետական ատյանների դիմելու Ձեր պահանջների մանրամասները: Լրացրեք երեք կետերից յուրաքանչյուրը և յուրաքանչյուր ատյան դիմելու վերաբերյալ տեղեկությունները նշեք առանձին: 18-րդ կետում Դուք պետք է հայտնեք, թե գոյություն ունե՞ն այլ ատյաններ, որոնք կարող էին բնութայան առնել Ձեր դիմումը, կամ այլ միջոցներ, որոնք Դուք չեք օգտագործել: Եթե նման ատյաններ գոյություն ունեն, ապա անհրաժեշտ է նշել դրանց անվանումը և բացատրել, թե ինչո՞ւ Դուք այդ մարմիններ չեք դիմել:

ՔԱՇԻՆ V.

**ԳՆԴԱՍԻ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՇԱՐԿՐԱՆՔԸ ԵՎ ԱՐԿԱՐԱՅԻ
ՓՈԽՀԱՏՈՒՑԱՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՔՆԵՐԸ - 47-րդ
կամոնի 2-րդ կետի (b) ենթակետ, (կետ 19)**

Այդ բաժնում Դուք պետք է համառոտ նշեք, թե ինչ արդյունքներ եք ակնկալում Դատարան զանգատ ներկայացնելով: Դուք պետք է նաև նշեք արդարացի փոխատուցման վերաբերյալ ընդհանուր պահանջներ, որը Դուք կցանկանայիք ստանալ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածին համապատասխան:

ՔԱՇԻՆ VI.

**ՄՅՈՒՍ ԱՆՆ ՄԻՋԱՅԳԱՅԻՆ ԱՅՏԱՆՆԵՐԸ, ՈՐՏԵՂ ՔՆՆՎԵԼ ԿԱՄ
ՔՆՆՎԱՐՈՒ Է ԳՈՐԾԸ - 47-րդ կամոնի 2-րդ կետի (b) ենթակետ, (կետ 20)**

Այս բաժնում Դուք պետք է նշեք, թե երբևէ զանգատ ներկայացրել եք Ձեր զանգատի առարկան հանդիսացող բողոքների բնությանը և կարգավորմամբ զբաղվող որևէ այլ միջազգային ատյան: Եթե՝ այո, ապա ներկայացրեք ամբողջական տեղեկատվություն, թե ինչպես են անվանվում այդ մարմինները, որոնց Դուք ներկայացրել եք Ձեր զանգատները, ստույգ ամսաթվերը, տեղի ունեցած բնությունների, ինչպես նաև ընդունված համապատասխան որոշումների մասին տեղեկատվություն: Դուք նաև պետք է ներկայացնեք այդ որոշումների և մյուս փաստաթղթերի պատճենները:

ՔԱՇԻՆ VII.

**ԿՑՎԱՏ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՊԱՏՃԵՆՆԵՐԻ ՅԱՆԿԸ - 47-րդ կամոնի
1-ին կետի (b) ենթակետ, (կետ 21)**

Մի՛ ուղարկեք փաստաթղթերի բնօրինակները, այլ՝ միայն պատճենները: Մի՛ մոռացեք Ձեր զանգատում ներառել և սույն բաժնում հիշատակել IV և VI բաժիններում նշված բոլոր դատական և մյուս որոշումները, ինչպես նաև ցանկացած այլ փաս-

տաթղթեր, որոնք, Ձեր կարծիքով, Դատարանը կարող էր ընդունել որպես ապացույցներ (վկայի ցուցմունքները և այլն): Ներառե՞ք Դատարանի վճռի կամ այլ ատյանի որոշման համար հիմք դարձած բոլոր փաստաթղթերը, ինչպես նաև որոշման տեքստը: Անհրաժեշտ է ներկայացնել միայն Ձեր զանգատի էության հետ անմիջական առնչություն ունեցող փաստաթղթերը:

ԲԱԺԻՆ VIII.

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ - 45-րդ կանոնի

3-րդ կետ (կետ 22)

Եթե զանգատն ստորագրում է դիմումատուի ներկայացուցիչը, ապա դրան պետք է կցվի դիմումատուի կողմից ստորագրված լիազորագիրը (եթե այն չի ներկայացվել ավելի վաղ):

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЕВРОПЕЙСКИЙ СУД ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Council of Europe - Conseil of Europe - Совет Европы

Strasbourg, France - Страсбург, Франция

REQUETE

APPLICATION

ЖАЛОБА

presentee en application de l'article 34 de la Convention europeenne des Droits de l'Homme, ainsi que des articles 45 et 47 du Reglement de la Cour under Article 34 of the European Convention on Human Rights and Rules 45 and 47 of the Rules of Court

в соответствии со статьей 34 Европейской Конвенции по правам человека и статьями 45 и 47 Регламента Суда

IMPORTANT: La presente requete est un document juridique et peut affecter vos droits et obligations.

This application is a formal legal document and may affect your rights and obligations.

Данная жалоба является официальным юридическим документом, который может затрагивать юридические права и обязанности.

I. LES PARTIES

THE PARTIES

СТОРОНЫ

A. LE REQUERANT/LA REQUERANTE

THE APPLICANT

Заявитель

(Renseignements ? fournir concernant le requérant et son représentant eventuel)

(Fill in the following details of the applicant and the representative, if any)

(Данные о заявителе и его представителе, при наличии такового)

1. Nom de famille 2. Prenom (s).....

Name of applicant First name (s)

Фамилия заявителя Имя (имена)

Sexe: masculin/feminin

Sex: male/female

Пол: мужской/женский

3. Nationalite 4. Profession.....

Nationality Occupation

Гражданство Род занятий

5. Date et lieu de naissance

Date and place of birth

Дата и место рождения.

6. Domicile

Permanent address

Постоянный адрес

7. Tel. № Номер телефона

8. Adresse actuelle (si differente de 6.)

Present address (if different from 6.)

Адрес проживания в настоящее время (если отличается от п.6)

9. Nom et prenom du/de la representant(e) *

Name of representative*

Имя и фамилия представителя

10. Profession du/de la representant(e)

Occupation of representative

Род занятий представителя

11. Adresse du/de la representant(e)

Address of representative

Адрес представителя

12. Tel.№ Номер телефона

№ Номер телефона

B. LA HAUTE PARTIE CONTRACTANTE

THE HIGH CONTRACTING PARTY

ВЫСОКАЯ ДОГОВАРИВАЮЩАЯ СТОРОНА

(Indiquer ci-apres le nom de(s) l'Etat(s) contre le(s)quel(s) la requete est dirigee)

(Fill in the name of the State(s) against which the application is directed)

(Укажите название государства, против которого направлена жалоба)

13.

II. EXPOSE DES FAITS

STATEMENT OF THE FACTS

ИЗЛОЖЕНИЕ ФАКТОВ

(Voir chapitre II de la note explicative)

(See Part II of the Explanatory Note)

(См. Раздел II Инструкции)

14.

Si necessaire, continuer sur une feuille separee

Continue on a separate sheet if necessary

Если необходимо, продолжите на отдельном листе бумаги

III. EXPOSE DE LA OU DES VIOLATION(S) DE LA CONVENTION ALLEGUEE(S) PAR LE REQUERANT, AINSI QUE DES ARGUMENTS ? L'APPUI

STATEMENT OF ALLEGED VIOLATION(S) OF THE CONVENTION AND OF RELEVANT ARGUMENTS

ИЗЛОЖЕНИЕ ИМЕВШЕГО(ИХ) МЕСТО, ПО МНЕНИЮ ЗАЯВИТЕЛЯ, НАРУШЕНИЯ(ИЙ) КОНВЕНЦИИ И/ИЛИ ПРОТОКОЛОВ К НЕЙ И ПОДТВЕРЖДАЮЩИХ АРГУМЕНТОВ.

(Voir chapitre III de la note explicative)

(See Part III of the Explanatory Note)

(См. Раздел III Инструкции)

15.

IV. EXPOSE RELATIF AUX PRESCRIPTIONS DE L'ARTICLE 35 § 1 DE LA CONVENTION

STATEMENT RELATIVE TO ARTICLE 35 § 1 OF THE CONVENTION

ЗАЯВЛЕНИЕ В СООТВЕТСТВИИ СО СТАТЬЕЙ 35 1 КОНВЕНЦИИ

(Voir chapitre IV de la note explicative. Donner pour chaque grief, et au besoin sur une feuille separee, les renseignements demandes sous ch. 16 ? 18 ci-apres)

(See Part IV of the Explanatory Note. If necessary, give the details mentioned below under points 16 to 18 on a separate sheet for each separate complaint)

(См. Раздел IV Инструкции. Если необходимо, укажите сведения, упомянутые в пунктах 16-18 на отдельном листе бумаги)

16. Decision interne definitive (date et nature de la decision, organe -

judiciaire ou autre - l'ayant rendue)

Final decision (date, court or authority and nature of decision)

Окончательное внутреннее решение (дата и характер решения, орган - судебный или иной - его вынесший)

17. Autres decisions (enumerées dans l'ordre chronologique en indiquant, pour chaque decision, sa date, sa nature et l'organe - judiciaire ou autre - l'ayant rendue)

Other decisions (list in chronological order, giving date, court or authority and nature of decision for each one)

Другие решения (список в хронологическом порядке, даты этих решений, орган - судебный или иной - его принявший)

18. Dispos(iez)-vous d'un recours que vous n'avez pas exerce? Si oui, lequel et pour quel motif n'a-t-il pas ete exerce?

Is any other appeal or remedy available which you have not used? If so, explain why you have not used it.

Располагаете ли Вы каким-либо средством защиты, к которому Вы не прибегли? Если да, то объясните, почему оно не было Вами использовано?

Si necessaire, continuer sur une feuille separee

Continue on a separate sheet if necessary

Если необходимо, продолжите на отдельном листе

V. EXPOSE DE L'OBJET DE LA REQUETE ET PRETENTIONS PROVISOIRES POUR UNE SATISFACTION EQUITABLE

STATEMENT OF THE OBJECT OF THE APPLICATION AND PROVISIONAL CLAIMS FOR JUST SATISFACTION

ИЗЛОЖЕНИЕ ПРЕДМЕТА ЖАЛОБЫ И ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ ПО СПРАВЕДЛИВОМУ ВОЗМЕЩЕНИЮ

(Voir chapitre V de la note explicative)

(See Part V of the Explanatory Note)

(См. Раздел V Инструкции)

VI. AUTRES INSTANCES INTERNATIONALES TRAITANT OU
AYANT TRAITE L'AFFAIRE

STATEMENT CONCERNING OTHER INTERNATIONAL PRO-
CEEDINGS

ДРУГИЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНСТАНЦИИ, ГДЕ РАС-
СМАТРИВАЛОСЬ ИЛИ РАССМАТРИВАЕТСЯ ДЕЛО

(Voir chapitre VI de la note explicative)

(See Part VI of the Explanatory Note)

(См. Раздел VI Инструкции)

20. Avez-vous soumis ? une autre instance internationale d'enqu?te ou de reglement les griefs enonces dans la presente requete? Si oui, fournir des indications detaillees ? ce sujet.

Have you submitted the above complaints to any other procedure of international investigation or settlement? If so, give full details.

Подávalи ли Вы жалобу, содержащую вышеизложенные претензии, на рассмотрение в другие международные инстанции? Если да, то предоставьте полную информацию по этому поводу.

VII - PIECES ANNEXEES (PAS D'ORIGINAUX,
LIST OF DOCUMENTS UNIQUEMENT DES COPIES)

СПИСОК ПРИЛОЖЕННЫХ ДОКУМЕНТОВ

NO ORIGINAL DOCUMENTS, ONLY PHOTOCOPIES

(НЕ ПРИЛАГАЙТЕ ОРИГИНАЛЫ ДОКУМЕНТОВ, А ТОЛЬКО ФОТОКОПИИ)

(Voir chapitre VII de la note explicative. Joindre copie de toutes les decisions mentionnees sous ch. IV et VI ci-avant. Se procurer, au besoin, les copies necessaires, et, en cas d'impossibilite, expliquer pourquoi celles-ci ne peuvent pas ?tre obtenues. Ces documents ne vous seront pas retournes.)

(See Part VII of the Explanatory Note. Include copies of all decisions referred to in Parts IV and VI above. If you do not have copies, you should

obtain them. If you cannot obtain them, explain why not. No documents will be returned to you.)

(См. Раздел VII Инструкции. Приложите копии всех решений, упомянутых в Разделах IV и VI. Если у Вас нет копий, Вам следует их получить. Если Вы не можете их получить, то объясните причину. Полученные документы не будут Вам возвращены).

21. a).....

b)

c)

VIII. DECLARATION ET SIGNATURE
DECLARATION AND SIGNATURE

ЗАЯВЛЕНИЕ И ПОДПИСЬ

(Voir chapitre VIII de la note explicative)

(See Part VIII of the Explanatory Note)

(См. Раздел VIII Инструкции)

22. Je declare en toute conscience et loyaute que les renseignements qui figurent sur la presente formule de requete sont exacts.

I hereby declare that, to the best of my knowledge and belief, the information I have given in the application is correct.

Настоящим, исходя из моих знаний и убеждений, заявляю, что все сведения, которые я указал(а) в формуляре, являются верными.

Lieu/Place/Место.....

Date/Date/Дата

(Signature du/de la requerant(e) ou du/de la representant(e))

(Signature of the applicant or of the representative)

(Подпись заявителя или его представителя)

**ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ No R(2000)2 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆԸ
ՍԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒԼՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՎճԻՐՆԵՐԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱԿՈՎ ՈՐՈՇ ԳՈՐԾԵՐԻ
ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ԿԱՄ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆՈՐՈԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ**

(19 հունվարի 2000թ.)

Նախարարների կոմիտեն Եվրոպայի խորհրդի կանոնադրության 15.6 հոդվածի պայմանների համաձայն,

ՈՍԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԿՈՎ, որ Եվրոպայի խորհրդի նպատակն իր անդամների միջև առավել միասնության հասնելն է,

ՈՍԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԿՈՎ Սարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան (այսուհետ՝ «Կոնվենցիա»),

Նշելով, որ Սարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի (այսուհետ՝ «Կոնվենցիա») 46-րդ հոդվածի համաձայն՝ Պայմանավորվող կողմերը պարտավորվել են կատարել Սարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ «Դատարան») վերջնական վճիռները՝ ցանկացած գործի վերաբերյալ, որոնցում նրանք կողմեր են, և որ Նախարարների կոմիտեն վերահսկողություն է իրականացնում դրանց կատարման նկատմամբ,

ՈՍԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԿՈՎ, որ որոշակի հանգամանքներում վերոհիշյալ պարտավորությունը կարող է հանգեցնել այնպիսի միջոցառումների իրականացման, որոնք այլ են, քան Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածին համապատասխան Դատարանի կողմից տրամադրված արդարացի փոխհատուցումը, և/կամ ընդհանուր միջոցառումներ, որոնք ապահովում են, որպեսզի տուժած կողմի համար, ըստ հնարավորին, վերականգնվի մինչև Կոնվենցիայի խախտումը գոյություն ունեցած իրավիճակը (*restitutio in integrum*),

ՈՍԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԿՈՎ, որ պատասխանող պետության իրավասու իշխանությունները, հաշվի առնելով ազգային իրավական համակարգի առկա միջոցները, որոշում են, թե ինչպիսի համապատասխան միջոցառումներ պետք է իրականացնել *restitutio in integrum*-ի ձեռքբերման համար,

ՈՍԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԿՈՎ, այդուհանդերձ, որ Դատարանի վճիռների նկատմամբ Նախարարների կոմիտեի վերահսկողությունից հետևում է, որ բացառիկ հանգամանքներում գործի վերանայումը և վարույթի նորոգումը *restitutio in integrum*-ի ձեռքբերման եթե ոչ միակ, թերևս, ամենաարդյունավետ միջոցն է,

I. առաջարկում է Պայմանավորվող պետություններին, հաշվի առնելով այս նկատառումները, ներպետական մակարդակով, ըստ հնարավորին, ապահովել համապատասխան հնարավորություններ *restitutio in integrum*-ի ձեռքբերման համար,

II. խրախուսում է Պայմանավորվող կողմերին, մասնավորապես, ուսումնասիրել իրենց ներպետական իրավական համակարգը՝ ապահովելու համար գործի վերանայման, ներառյալ՝ վարույթի նորոգման, համապատասխան հնարավորություններ այն առանձին դեպքերում, երբ Դատարանը գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի խախտում, մասնավորապես, երբ՝

(i) տուժած կողմը շարունակում է զգալ վիճարկվող ներպետական որոշումների հետևանքների բավականին լուրջ բացասական ազդեցությունը, որոնք բավարար չափով չեն հատուցվում արդարացի փոխհատուցմամբ և կարող են շտկվել միայն վերանայման ու նորոգման միջոցով, և

(ii) Դատարանի վճիռը բխում է, որ՝

(a) վիճարկվող ներպետական որոշումն է ըստ էության հակասում Կոնվենցիային, կամ

(b) ճանաչված խախտումը հիմնված է այնպիսի լուրջ դատավարական սխալների և թերությունների վրա, որոնք ազդել են հարուցված ներպետական վարույթի արդյունքների վրա:

ՍԱՌԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՈՐԴԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎԱՆՈՆԱԿԱՐԳ

Կանոն 45 (Ստորագրությունները)

1. Կոնվենցիայի 33-րդ կամ 34-րդ հոդվածին համապատասխան ցանկացած զանգատ ներկայացվում է գրավոր և ստորագրվում է դիմումատուի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից:

2. Եթե զանգատը ներկայացնում է հասարակական կազմակերպությունը կամ անձանց խումբը, ապա այն պետք է ստորագրեն այն անձինք, ովքեր իրավասու են ներկայացնելու տվյալ կազմակերպությունը կամ խմբին: Համապատասխան Պալատը կամ Կոմիտեն որոշում են, արդյո՞ք զանգատն ստորագրած անձինք իրավասու են այն ստորագրելու:

3. Երբ դիմումատուները ներկայացված են 36-րդ կանոնին համապատասխան, նրանց ներկայացուցիչը կամ ներկայացուցիչները պետք է ունենան լիազորագիր կամ գործելու գրավոր թույլտվություն:

Կանոն 47 (Անհատական զանգատի բովանդակությունը)

1. Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածին համապատասխան ցանկացած զանգատ ներկայացվում է Քարտուղարության տրամադրած բլանկների վրա, եթե համապատասխան Բաժանմունքի նախագահն այլ բան չի որոշում: Գանգատում պետք է մատնանշվեն.

(a) դիմումատուի անունը, ծննդյան թիվը, քաղաքացիությունը, սեռը, զբաղմունքը և հասցեն,

(b) եթե կա ներկայացուցիչ, անունը, նրա զբաղմունքը և հասցեն,

(c) մասնակից պետությունը կամ պետությունները, որոնց դեմ զանգատը ներկայացված է,

(d) փաստերի համառոտ շարադրանքը,

(e) Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտման(ների) և համապատասխան փաստարկների համառոտ շարադրանքը,

(f) համառոտ հայտարարություն առ այն, որ պահպանվել են Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված ընդունելության պայմանները (իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցների սպառում և վեց ամսվա կանոնը),

(g) զանգատի առարկան և արդարացի փոխհատուցման ցանկացած պահանջի ընդհանուր մատնանշումը, որը դիմումատու կարող է ներկայացնել Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածին համապատասխան,

և զանգատին պետք է կցվի՝

(h) գործին առնչվող բոլոր փաստաթղթերի և, մասնավորապես, զանգատի առարկայի հետ կապված դատական կամ այլ որոշումների պատճենները:

2. Բացի դրանից, դիմումատուները պետք է.

(a) ներկայացնեն տեղեկատվություն, մասնավորապես սույն կանոնի 1 (h) կետում հիշատակված փաստաթղթերն ու որոշումները, որոնք հաստատում են, որ պահպանվել են Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված ընդունելության պայմանները (իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցների սպառում և վեց ամսվա կանոնը), և

(b) նշել, թե հանձնել են արդյոք իրենց զանգատները միջազգային քննության կամ կարգավորման որևէ այլ ընթացակարգի:

3. Իր ինքնությունը հրապարակել չցանկացող դիմումատուն այդ մասին պետք է նշի և շարադրի Դատարանում գործի վարույթում տեղեկատվության մատչելիության սովորական կանոնից մնալ չեղծման պատճառները: Պալատի նախագահը կարող է թույլ-

լատրել, որպեսզի բացառիկ և պատշաճորեն հիմնավորված դեպքերում անանուկությունը պահպանվի:

4. 1-ին և 2-րդ կետերում նշված պահանջները չկատարելը կարող է հանգեցնել զանգատի գրանցման ու Ղատարանում դրա քննության մերժմանը:

5. Ըստ ընդհանուր կանոնի, զանգատի ներկայացման ամսաթիվ է համարվում դիմումատուի առաջին հաղորդագրության ամսաթիվը, որտեղ, թեև համառոտ, շարադրված է զանգատի առարկան: Այդուհանդերձ, Ղատարանը կարող է որոշում ընդունել՝ հանձնման ամսաթիվ համարել մեկ այլ ամսաթիվ:

6. Դիմումատուները Ղատարանին տեղյակ են պահում հասցեի և զանգատին առնչվող բոլոր հանգամանքների ցանկացած փոփոխության մասին:

Պատվեր՝ 133:

Չափսը՝ 60x84/16: 7.5 տպ. մամուլ:

Տպաքանակ՝ 1000:

Տպագրված է «Տիգրան Մեծ» հրատարակչության տպարանում